

8

MAKALE

Türkiye Ulusal Vartık Fonunun Norveç Emeklilik Fonu Çerçevesinde Değerlendirilmesi ve Şeffaflığının Linaburg - Maduell Şeffaflık Endeksi ile Analizi

31

MAKALE

Modern Tarife Dışı Engel Olarak Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması

43

MAKALE

Son Düzenlemeler Işığında Sermaye Şirketlerinde Tasfiye Sürecinin Analizi

53

MAKALE

Ekonomik Büyüme ile Gümrük ve Lojistik Sektörü İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Panel Veri Analizi

Uluslararası Maliye ve Vergilendirme

Prof.Dr. Osman PEHLİVAN - Prof.Dr. Ersan ÖZ

ÇIKTI

www.gtmd.org.tr

ADRESİNDEN SATIN
ALABİLİRSİNİZ

80 TL.

Prof.Dr. Osman PEHLİVAN - Prof.Dr. Ersan ÖZ

Uluslararası Maliye ve Vergilendirme

I. ULUSLARARASI GÜMRÜK VE TİCARET KONGRESİ

1st INTERNATIONAL CUSTOMS AND
TRADE CONGRESS

www.gumrukticaretkongresi.org

HAKEM HEYETİ

Prof. Dr. Adnan GERÇEK - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - Beykent Üniversitesi
Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA - Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Birol KARAKURT - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Cemil RAKICI - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Coşkun KARACA - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Ekrem KARAYILMAZLAR - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Emine KOBAN - Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Engin HEPAKSAN - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Prof. Dr. Erhan GÜMÜŞ - Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi
Prof. Dr. Erhan ÜYÜMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih SAVAŞAN - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan SARITAŞ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAYRAKLI - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ŞEN - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Attila ACAR - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim ORGAN - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İlhan KÜÇÜKKAPLAN - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal ÇELEBİ - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TUNÇER - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Metin TAŞ - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mine YILMAZER - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Murat DEMİR - Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Ali SARILI - Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa MINYAT - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa YILDIRAN - Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Nagihan OKTAYER - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Necmiddin BAĞDADIĞLU - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Nevzat SAYGILIOĞLU - Atılım Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ - Çankaya Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan GÖKBUNAR - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Recai DÖNMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. S. Ateş OKTAR - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. N. Semih ÖZ - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Seyfi YILDIZ - Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Sevinç YARAŞIR TULUMCE - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Şaban NAZLIOĞLU - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Tamer BUDAK - Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
Prof. Dr. Tank VURAL - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Temel GÜRDAL - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Ümit Süleyman ÜSTÜN - Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Yusuf KILDIŞ - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep ARIKAN - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Güçlü ÇİÇEK - Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Özyay ÖZPENÇE - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Şaban ERTEKİN - Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Abdullah TEKBAŞ - Anayasa Mahkemesi Raportörü
Dr. İrfan KALPALI - Ticaret Başmüfettişi
Dr. Gökhan TERZİ - Ticaret Başmüfettişi
Nadir ELİBOL - E. Gümrük Başmüfettişi
Mehmet ÖZKOÇ - Ticaret Başmüfettişi
Muhammet KAYA - Ticaret Başmüfettişi
Samet ÖZTÜRK - E. Gümrük Başmüfettişi
Hayriye AKÇAYLI - Ticaret Başmüfettişi
Tarkan Mavili - Daire Başkanı
Murat PALAOĞLU - E. Gümrük Başmüfettişi
Hakan ATAY - Kahire Ticaret Ataşesi
Hüseyin YAREN - Daire Başkanı
Deniz Okan SAVAŞ - Ticaret Müfettişi
Göksel ÇETİNKOL - Ticaret Müfettişi
Ayhan TURNA - Daire Başkanı
Nevzat BOZKURT - Genel Müdür Yrd.
Levent ÖZKARDEŞ - E. Gümrük Başmüfettişi
Sercan BAHADIR - E. Gümrük Müfettişi
Fatih UZUN - E. Gümrük Müfettişi
Mustafa ALICI - Daire Başkanı
Evren KILIÇ - E. Gümrük Başmüfettişi
Vehbi GÜNAYDIN - Gümrükler Genel Müdürlüğü Daire Başkanı
Veysel MADEN - Ticaret Müfettişi
Selçuk ÖZDAMAR - E. Gümrük Müfettişi
Güven YILDIZ - E. Gümrük Müfettişi
Faruk ŞEN - E. Gümrük Başmüfettişi
Cengiz SOYLU - Ticaret Müfettişi

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - Beykent Üniversitesi
Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA - Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Birol KARAKURT - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ (Editör) - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Erkan ÜYÜMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. İrfan KALPALI - Ticaret Başmüfettişi/CBÜ Öğr. Gör.
Ömer AKÇAYLI - Ticaret Başmüfettişi
Sami CEYHAN - Ticaret Başmüfettişi

GÜMRÜK VE TİCARET MÜFETTİŞLERİ DERNEĞİ SÜRELİ YAYINI

Yıl: 10 - Sayı: 31 - Mart 2023

ISSN 2667-7512

Gümrük & Ticaret Dergisi

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği Adına İmtiyaz Sahibi

Dernek Başkanı

Sami CEYHAN

Dernek Başkan Yrd.

Nadir ELİBOL

Editör

Prof. Dr. Ersan ÖZ

Editör Yrd.

Doç. Dr. Ulvi SANDALCI

Dil Editörü

Doç. Dr. İnci SANDALCI

Genel Sekreter

Ahmet METİN

Yönetim Kurulu Üyeleri

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Ferdi SEPETCİ
Mali İşler Müdürü / Mustafa Egemen KONAKLIOĞLU
Eğitim ve Mesleki Dayanışma / Hasan CEYHAN
Mevzuat İzleme ve Değerlendirme / Muhammet TURSUN
Tanıtım ve Haberleşme / Adem DEMİRCİ
Sosyal İşler Sorumlusu / Emre ÇELİK

Yayın Kurulu Üyeleri

Ersan ÖZ, İrfan KALPALI, Ömer AKÇAYLI, Ferdi SEPETCİ, Göksel ÇETİNKOL

Merkez

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği
Aziziye Mahallesi Şair Nedim Sokak No: 7/10 Çankaya / ANKARA

İletişim

Söğütözü Mah. 2179 Sok. No:2 Çankaya-ANKARA Tel: 0312 449 64 01-02 • Faks: 0312 449 65 05
info@gtmd.org.tr • www.gtmd.org.tr

İstanbul Temsilcileri

Hakan UÇAK & Faruk ŞEN & Adem DEMİRCİ
Yeşilköy Mah. Atatürk Cad. İDTM İş Blokları A1 Blok Kat:13 Bakırköy/İSTANBUL Tel: 0212 377 31 00-01-02 • Faks: 0212 377 31 25

İzmir Temsilcileri

Muhammet KAYA & Göksel ÇETİNKOL
Atatürk Caddesi No.107 Kat:6 Alsancak / İZMİR Tel: 0232 464 80 17-93 • Faks: 0232 464 01 49

Yapım

Alban Tanıtım
Tunalı Hilmi Caddesi Büklüm Sokak No: 45/3 Kavaklıdere / ANKARA Tel: 0.312 430 13 15- Faks: 0.312 434 04 13
www.albantanim.com.tr

Yayın Tarihi

Mart 2023

Dergimiz üç ayda bir yayımlanan HAKEMLİ DERGİ olup, yayın kuruluna ulaşan makaleler değerlendirilmek üzere en az iki hakeme iletilmekte olup makalelerin dergimizin sonunda yer alan hakem kurallarına uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Kabul edilen makalelere hangi sayıda yer verileceği editörün yetkisindedir. Makaleleri yayımlanan yazarlara telif ödenmektedir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre tüm hakları Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğine aittir. Dergide yayımlanan yazıların herhangi bir yayın kuruluşunca yayımlanması yayın kurulunun izniyle ve kaynak gösterilmesi kaydıyla mümkündür. Dergimizde yayımlanan yazılar yazarların kendi görüşleri olup, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğini bağlamaz.

SUNUŞ

Değerli Okurlarımız ve Saygın Takipçilerimiz,

2023 yılının ilk sayısı olan ve emekle hazırlanan 31. sayımızla tekrar sizlerle birlikteyiz. Çok acı bir deprem, büyük bir felaket yaşadık. Yüreğimiz yandı, vefat eden kardeşlerimiz, yaralı olan kardeşlerimiz, maddi ve manevi enkazlar. Bir aydan fazladır sadece Türkiye'mizin değil dünyanın gündemi olduk depremle. Ülke olarak hem biz kenetlendik yardımlar yağdırdık hem dünya ülkeleri yardımlara koştular. Devlet ve millet elele yarıları sarmaya devam ediyoruz. İnşallah bu tür acılar bir daha yaşamayız.

Dünya gündemi çok çok hareketli. Gerek dünya geneli açıklanan ekonomik verilerin tesirleri gerekse ikili üçlü gerginlikler ve etkileri. Dünya ticaretine olan etkilerinin keskin bir şekilde yorumunu yaptığımız husus şüphesiz "enerji". Tüm dünya enerji kavramıyla yakından ilgileniyor, hem ısınmada hem üretimde hem tüketimde gerekli bir unsur. Rusya-Ukrayna gerilimi halen devam ederken özellikle Avrupa Ülkeleri, hem karşı karşıya olunan resesyon hem Rusyaya olan duruşları nedeniyle enerji kavramından çok daha fazla negatif etkileniyor diyebiliriz.

Diğer taraftan 2020-2021 de ekonomik büyümede nazlanan dünya ekonomileri 2022 yi pozitif büyüme oranlarıyla kapattılar. Türkiye olarak bizde %5.2 beklenirken %5.6 büyüme ile kapattık yılı. Fert başına gelir 10.500 Dolar civarı. Türkiye ekonomisinde ekonomik büyüme açısından sorun yok, sanayi üretimi ve ihracat ivmeli, lakin dünya enflasyonu, tedarik zinciri problemleri döviz kurunda ciddi dalgalanmalara sebep oluyor, izliyoruz. TÜFE ve ÜFE'de problemler yaşıyoruz. 2022 TÜFE'de yıllık %64 ü aşan artış yaşanırken ÜFE'de yıllık %97 ye dayandık. Yukarı yönlü fiyat hareketleri hem biz tüketicileri hem de artan maliyetler sebebiyle üreticileri etkilemeye devam ediyor. Gerek Rusya ile Ukrayna arasındaki savaşın yaptığı baskı, gerekse bir süredir kapanmalarla mücadele eden ancak yeniden canlanan talep ile birlikte yeni normalleşme sürecine giren Çin'in etkisi enerji fiyatlarında da yukarı yönlü hareketi beraberinde getiriyor. Bütün bunların ışığında, söz konusu ekonomik belirsizliklere karşı önümüzdeki dönemde büyümemizin sürdürülebilir olmasının ve nitelik bazında gelişim göstermemizin önemi ortaya çıkıyor. Dünyada resesyonun etkilediği ticaret fonksiyonları devam ediyor olmasına rağmen, pozitif ve hızlı büyümemiz olumlu.

Çok dalgalı bu ortamda, Gümrük ve Ticaret Dergimiz desteklerinizle yayın hayatına devam ediyor. Her üründe daha da olgunlaşan, pratik, teorik ve akademik kalitesi sayıdan sayıya artarak gelişen ortak ürünümüz her sayısında yeni ve çeşitli konuları derinlemesine inceleyen makalelerle karşınıza çıktı ve çıkmaya devam edecek.

Dernek olarak akademik faaliyetlerimize ve bilimsel çalışmalara desteğe devam edeceğiz. Yakın zamanda yüz yüze etkinlikler yapmayı da planlıyor ve dörtgözle bekliyoruz.

31. sayımızda sizleri Türkiye Ulusal Varlık Fonunun Norveç Emeklilik Fonu Çerçevesinde Değerlendirilmesi ve Şeffaflığının Linaburg - Maduell Şeffaflık Endeksi ile Analizi, Modern Tarife Dışı Engel Olarak Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması, Son Düzenlemeler Işığında Sermaye Şirketlerinde Tasfiye Sürecinin Analizi, Ekonomik Büyüme ile Gümrük ve Lojistik Sektörü İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Panel Veri Analizi, makaleleri yanında ilginizi çekeceğini düşündüğümüz daha birçok köşeye yer verdik. Sayımızda geniş bir kesimin ilgiyle faydalanacağı çok yönlü bir içerik hazırladık. Çeşitli alanlarda kaleme alınan makaleler ile geniş bir yelpazede pek çok değerli bilgiyi siz kıymetli okurlarımızla paylaştık. Yayımlanan makalelerimizi keyifle okuyacağınızı umuyoruz.

Faydalı olması dilek ve temennilerimizle 32. sayımızda görüşmek üzere.

İçindekiler

ARAŞTIRMA 8

Erdem KANIŞLI, Doğan BOZDOĞAN

Türkiye Ulusal Varlık Fonunun Norveç Emeklilik Fonu Çerçevesinde Değerlendirilmesi ve Şeffaflığının Linaburg - Maduell Şeffaflık Endeksi ile Analizi
The Evaluation of The Turkish National Wealth Fund Within The Framework of The Norway Pension Fund And Analysis of The Transparency With The Linaburg - Maduell Transparency Index

ARAŞTIRMA 31

Emre ÖZSALMAN, Ömer Faruk DERİNDAĞ

Modern Tarife Dışı Engel Olarak Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması
As Modern Non-Tariff Barrier: Carbon Border Adjustment Mechanism

ARAŞTIRMA 43

Mustafa YAVUZ

Son Düzenlemeler Işığında Sermaye Şirketlerinde Tasfiye Sürecinin Analizi
Analysis of the Liquidation Process in Capital Companies in The Light of Recent Regulations

ARAŞTIRMA 53

Sefa ÖZBEK

Ekonomik Büyüme ile Gümrük ve Lojistik Sektörü İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Panel Veri Analizi
The Relationship between Economic Growth and Customs and Logistics Sector: A Panel Data Analysis on Developing Countries

Sercan BAHADIR 66

Gümrükte Gündem

Erhan ERBİL, Yasin ATALAY 74

Gümrük ve Ticaret Sözlüğü

Esen ÖZDEN - Ferdi SEPETÇİ 76

T.C. Danıştay Yedinci Daire

Yazarlara Notlar

Erdem KANIŐLI¹ Doğan BOZDOĐAN²

1. Öğr. Gör., GaziosmanpaŐa Üniversitesi Turhal Meslek Yüksekokulu, Tokat

2. Doç. Dr., GaziosmanpaŐa Üniversitesi, İİBF Maliye Bölümü, Tokat

Türkiye Ulusal Varlık Fonunun Norveç Emeklilik Fonu Çerçevesinde Değerlendirilmesi ve Şeffaflığının Linaburg - Maduell Şeffaflık Endeksi ile Analizi

Özet

Finansal sistem içerisinde önemli bir yere sahip olan varlık fonu Türkiye’de de kurulmuş ve kuruluşu sonrasında birçok tartışmanın da odak noktası haline gelmiştir. Türkiye’de bir varlık fonu kurulmasına yönelik ilk adımlar, 27.06.2016 tarihinde Bakanlar Kurulu’nca fon kurulmasının kararlaştırılıp TBMM’ye gönderilmesi ile başlamaktadır.

Bu çalışmada, petrol fonu olarak kurulmasına rağmen 2006 yılında yapısal bir değişiklik ile emeklilik rezerv kaynaklarının eklenmesi üzerine petrol temelinde olsa da enerji dışı fona dönüŐtürülen ve 2022 yılı itibarıyla en büyük ulusal varlık fonu olan Norveç Emeklilik Fonu (Government Pension Fund of Norway) çerçevesinde Türkiye Varlık Fonu (TVF) değerlendirilecek ve Linaburg - Maduell Şeffaflık Endeksi ile TVF’nun şeffaflığı irdelenecektir. Nihayetinde TVF’nun etkinliğinin artırılmasına yönelik birtakım önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ulusal Varlık Fonları, Türkiye Varlık Fonu, Şeffaflık

JEL Sınıflama Kodları: G1, G12, G15

The Evaluation of The Turkish National Wealth Fund Within The Framework of The Norway Pension Fund And Analysis of The Transparency With The Linaburg - Maduell Transparency Index

Abstract

The wealth fund, which has an important place in the financial system, was also established in Turkey and has become the focus of many discussions after its establishment. The first steps towards the establishment of a wealth fund in Turkey begin with the decision to establish a fund by the Council of Ministers on 27.06.2016 and sending it to the Grand National Assembly of Turkey.

In this study, although it was established as an oil fund, in 2006, with a structural change and the addition of pension reserve resources, it was transformed into a non-energy fund, albeit based on oil, and as of 2022, within the framework of the Norwegian Pension Fund (Government Pension Fund of Norway), which is the largest national wealth fund. Fund (TVF) will be evaluated and the transparency of the Linaburg - Maduell Transparency Index and TVF will be examined. Finally, some suggestions will be made to increase the effectiveness of TWF.

Keywords: National Wealth Funds, Turkey Wealth Fund, Transparency.

JEL Codes: G1, G12, G15

1. Giriş

Varlık fonları, etkin kullanıldığında piyasaya özellikle istikrar sağlayıcı ve olası krizlere karşı bir güvenlik aracı olarak fayda sağlamaktadır. Ayrıca varlık fonları gelecek nesillere refah aktarma konusunda da etkili bir araçtır. Fona dahil edilen varlıklar ve fonu oluşturan kaynakların uzun vadeli yatırımlara dönüştürülmesi birçok alanda finansman ihtiyacını da karşılamaktadır. Yaşlanan nüfusa sahip ülkeler için yükselen sosyal güvenlik harcamalarından, büyük projelerin maliyetlerini karşılamaya, gelişen sermaye piyasalarının desteklenmesinden, rekabet üstünlüğü sağlanması gereklilik haline gelen stratejik sektörlerin güçlendirilmesine kadar birçok alanda ihtiyaç duyulan kaynağı ve teminatı sağlayan bir araçtır. Bu kapsamda devletler için güvenilir bir iç borçlanma mekanizması olarak da kullanılmaktadır.

Yatırımların fon sahibi ülkelerin dışında değerlendiriliyor olması egemenlik ve risk açılarından olumsuz olarak görülüyor ise de bu riske dair kanıtlanmış bir durum söz konusu değildir. Yine benzer bir yanığı fonların sadece rezerv fazlası bulunan ülkelerce kullanıldığıdır. Varlık fonları rezerv fazlası olan ülkelerce tercih ediliyor olmakla birlikte uzun vadeli finansman ve yatırım ihtiyacı bulunan ülkeler tarafından bütçe açığı ve/veya cari açıkları olsa dahi kullanılmaktadır.

Ulusal varlık fonları küreselleşmenin yönünü değiştiren bir gerçekliktir. Bu gerçeklikte dünya çapında en dikkat çekici fon Norveç Emeklilik Fonudur. Bu fon 2022 yılı itibariyle 1.4 trilyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşmıştır. Dünya uygulamalarında en iyi örnek olarak adlandırılan bu fonun yapısının irdelenmesi önem arz etmektedir.

Türkiye'nin bulunduğu konum ve bölgedeki stratejik önemi göz önüne alındığında varlık fonu gibi fonksiyonel bir ekonomik mekanizmanın oluşturulması kaçınılmaz olmuştur. Bu kapsamda 26 Ağustos 2016 tarih ve 29813 sayılı Resmi Gazetede TVF A.Ş.'nin kurulmasına ilişkin kanun yayımlanmıştır. Fonun öncelikle kamu kaynaklarından faydalanılması suretiyle temeli

oluşturulmuştur. Kurulduğu dönemden bu yana önemli bir ivme kazanan TVF bugün itibariyle 2.2 trilyon TL'lik bir bilanço büyüklüğüne ulaşmıştır. Bazı eksiklikler hala bulunmaktadır.

Çalışmada öncelikle ulusal varlık fonlarından ve bu fonların amaçlarından bahsedilecektir. Fonların şeffaflığının önemi vurgulanacak ve Linaburg-Maduell şeffaflık endeksi açıklanacaktır. Sonrasında başarılı uygulama örneği olarak Norveç Emeklilik Fonu detaylandırılacak ve TVF ile karşılaştırılacaktır. Nihayetinde TVF'nin şeffaflık düzeyi Linaburg-Maduell şeffaflık endeksi ile ortaya konularak varsa eksikliklerin neler olduğu tespit edilerek Norveç Emeklilik Fonunun güçlü yanları ile birleştirilerek birtakım önerilerde bulunulacaktır.

2. Literatür

Bahgat (2008) yaptığı çalışmada varlık fonlarının özellikle tehlike ve fırsatlarını ortaya koymuştur. Yabancı yatırımın ulusal güvenlik için bir tehdit olduğu görüşünün bir hata olabileceği ve varlıkların, portföylerin, yönetim prosedürleri ve yatırım hedefleri ile ilgili bilgilerin gönüllü olarak şeffaflığının arttırmanın fonların çıkarına olacağı sonucuna varmıştır. Ayrıca Asya ülkeleri ve petrol ihracatçıları Birleşik Devletler ve Avrupa pazarlarına yatırım yapması ile tüm taraflar için küresel ekonomik refah ve siyasi istikrarın kazanımların doğru orantılı olacağına dair önerilerde bulunmuştur.

Akbulak ve Akbulak'ın (2008) ulusal varlık fonlarına dair çalışmasında ise dünyanın en büyük fonlarının yatırım tercihleri ele alınmış ve ülkemiz açısından bu ülkelerin başarılı olmalarını sağlayan farklı uygulamaların örnek alınmasının ve tercihler yapılırken ulusal güvenlik ile ilgili sektörlere dikkat edilmesinin önemine dikkat çekmişlerdir.

Hacıhasanoğlu ve Soytaş (2010) finansal mimaride fonların rolünü farklı açılardan incelemişlerdir. Ulusal varlık fonlarının aktiflerindeki artışları doğrultusunda çeşitlendirme amacıyla alternatif ülkelerin para birimlerine ve ekonomilerine yöneleceği ve Türkiye'nin fonlara ilişkin kriterlere uygunluğu göz önüne alınca kaynak akışı

açısından ciddi bir potansiyeli olduğu sonucuna varmışlardır. Ayrıca ulusal varlık fonlarının doğru ve iyi analiz edilip, uygunluğun tespit edilmesi halinde gereken düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç bulunduğu bahsetmişlerdir (Hacıhasanoğlu & Soytaş, 2010).

Truman 2007 yılından bu yana yapmış olduğu farklı çalışmalarda fonların özelliklerini ortaya koyarken şeffaflık ve hesap verebilirlik konusunda kendi adıyla anılan derecelendirme yöntemine dair uygulamaları konu almıştır. Ayrıca, Truman (2007) fonların dünya ekonomisi üzerinde giderek artan bir etkiye sahip olduğunu belirterek, şeffaflık ve hesap verebilirlik konularına daha fazla dikkat etmeleri gerektiğini vurgulamakta, özellikle şeffaflık ve muhasebe standartlarına uyumun şeffaflık için önemli olduğunu belirtmektedir.

Yalçiner ve Sürekli (2015) tarafından yapılan çalışmada ise varlık fonları detaylı bir şekilde incelenerek Türkiye’de varlık fonu kurulmasının gerekliliği ve kurulacak fonun yapısına dair öneriler getirilmiştir. Çalışmada, fona sahip olmanın Türk ekonomisine katkılarının yanında önemli bir enstrüman olacağı ve ülkenin uluslararası piyasalarda etkin olmasını sağlayacağı sonucuna varılmıştır.

Ang, Brandt, ve Denison (2014) tarafından yapılan çalışma Norveç Emeklilik Fonu – Global ile ilgili bir genel bilgi derlemesi özelliği taşıırken aynı çalışma fonun aktif yönetimi ile ilgili; risk önlemleri ve risk bütçeleri, raporlama gereksinimleri ve diğer fonların karşılaştırılabilir stratejilerinin kıyaslanmasına ilişkin bilgiler içermektedir.

Ulusal varlık fonları ile ilgili kapsamlı çalışmalardan bir diğerinde, fonların yatırım portföylerinin giderek çevre ve sosyal faktörlere yönelik sürdürülebilirlik kriterlerini içerecek şekilde genişlemekte olduğu ve sürdürülebilirliğin teşvik edilmesine yardımcı olabileceği belirtilmektedir. Çalışmada sürdürülebilirlik kriterleri açıklanarak uygulama dereceleri karşılaştırılmaktadır. Bu amaçla, yazarlar 33 ülkeden 64 fonu incelemiş ve her bir fonun sürdürülebilirlik kriterlerini açıklama ve

uygulama düzeylerini 10 farklı kriter üzerinden değerlendirmişlerdir. Fonların sürdürülebilirlik kriterlerini açıklama ve uygulama konusunda daha fazla şeffaflık ve standardizasyon ihtiyacı olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Wurster & Schlosser, 2021, s. 17-21).

Masimov ve Turhan (2022) ise çalışmalarında, farklı ülkelerdeki ulusal varlık fonlarını inceleyerek, fonların nasıl işlediği, amaçları, hedefleri ve yatırım stratejileri gibi konuları ele almışlardır. Fonların doğru bir şekilde yönetilmesinin ekonomik kalkınma ve sosyal refah için büyük bir potansiyele sahip olduğu sonucuna varmışlardır.

Şeffaflığı konu alan bir diğer çalışmada ise Bahoo ve arkadaşları; gelecekte, fonların yatırım faaliyetlerinde artan şeffaflık ve hesap verebilirliğin daha da önemli hale geleceğini ve fonları siyasi amaçlarla kullanılmaktan kaçınmanın ve yatırımcıların güvenini sağlamak için daha şeffaf ve açık bir şekilde yönetilmeleri gerektiğini belirtmektedirler (Bahoo, Alon, & Paltrinieri, 2020, s. 13-15). Bahoo ve arkadaşlarının bir diğer çalışmasında ise İslami Varlık Fonları ele alınmıştır. Çalışma İslami fonların kuruluşu, yönetimi ve faaliyetleriyle ilgili görüşler sunmaktadır. İslami fonların, İslami yatırım esaslarına uygun bir şekilde yatırım yapmayı ve sosyal sorumluluk ilkelerini uyumu da gözetmekte oldukları sonucuna ulaşmışlardır (Bahoo, Hassan, Paltrinieri, & Khan, 2019).

Kotter ve Lel (2011) ise çalışmalarında, varlık fonlarının yatırım stratejilerini, bunların hedef firma değerlemesi üzerindeki etkilerini ve bunların fon şeffaflığı ile nasıl ilişkili olduğunu incelemişlerdir. Fonların finansal zorluklarla karşılaşan büyük ve düşük performanslı firmaları tercih ettiğini ve yatırımların, kısa vadede firmaların hisse senedi fiyatları üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu belirlemişlerdir. Ancak uzun vadede firma performansı ve yönetimi üzerinde önemli bir etki belirlenmemiştir. Şeffaflık ise yatırım faaliyetlerini ve faaliyetlerin hedef firma değeri üzerindeki etkilerini olumlu etkilemekte olduğu sonucuna varılmıştır (Kotter & Lel, 2011, s. 360).

Şeffaflık başlığını içeren bir diğer çalışma Bernstein ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Çalışmada, fonların yatırım stratejileri ve kararları hakkında daha fazla şeffaflık sağlanması gerektiğine ve faaliyetlerine yönelik artan kamuoyu baskısına değinilmiştir. Çalışmaya göre fonların daha fazla şeffaflık sağlamaları, hem yatırım kararlarının uygunluğunu kontrol etmek hem de politik baskıyı önlemek için önemlidir. Yazarlar ayrıca, Sovereign Wealth Funds¹ (SWF) yatırım süreçlerinin açık bir şekilde tanımlanması, etik standartlarının ve denetim mekanizmalarının daha da güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu şekilde, SWF'lerin faaliyetleri daha şeffaf ve hesap verebilir hale gelebilir ve küresel finansal sistemdeki rolü daha etkili bir şekilde değerlendirilebilir. (Bernstein, Lerner, & Schoar, 2013, s. 235-238)

3. Ulusal Varlık (Refah) Fonları

Ulusal varlık fonu (UVF) olarak dilimize geçen “Sovereign Wealth Fund” (SWF) kavramı, ülke gündemine yeni girmiş olsa da ortaya çıkışı 1900’lü yılların ortalarına rastlamaktadır. Cari işlemler dengesi fazla kalanı vermekte olan ülkelerin yabancı para rezervlerindeki yükselmenin yarattığı rezerv birikimini değerlendirme arayışından oluşan bir kavram olup, kısa bir anlatımla, bir havuz oluşturan bahse konu rezervlerle finanse edilen devlet yönetim ve denetimindeki yatırım kurumları olarak tanımlanmaktadır. Kavrama dair ortak bir tanım bulunmasa da birkaç farklı kurum tarafından yapılan ve kavramın daha çok amacını ve gelişim süreci belirten çalışmalar yer almaktadır.

3.1. Ulusal Varlık Fonu Tanımları

Uluslararası Ulusal Varlık Fonları Forumu “International Forum of Sovereign Wealth Funds” (IFSWF), Ulusal Varlık Fonlarını; “devlete ait özel amaçlı yatırım fonu veya düzenlemesi” olarak tanımlamaktadır. Devlet tarafından makroekonomik amaçlarla düzenlenen Ulusal Varlık Fonları mali hedefleri gerçekleştirmek için finansal varlıkları elinde tutar, yönetir veya işletir ve yabancı finansal

varlıklara yatırım da dâhil bir dizi yatırım stratejisi kullanır (IFSWF, 2008, s. 3).

Uluslararası Para Fonu “International Monetary Fund” (IMF) ise aynı tanımı benimserken Ulusal Varlık Fonlarının kamu mülkiyeti ile oluşturulmaları ve devletlerin özel amaçları için kullanılmasını ortak noktalar olarak işaret etmiştir (Das, Lu, Mulder, & Sy, 2009, s. 5).

Ulusal Yatırımlar Laboratuvarı “Sovereign Investment Lab” (SIL) tarafından hazırlanan raporda Ulusal Varlık Fonları aşağıdakilerden oluşan bir yatırım aracı olarak tanımlanmıştır (Bortolotti, 2015, s. 9).

- Doğrudan bir hükümet tarafından sahip olunan
- Diğer devlet finans ve politik kurumlarından bağımsız olarak yönetilen
- Doğrudan emeklilik yükümlülüğü bulunmayan
- Ticari getiri arayışı ile çeşitli finansal varlık türlerine yatırım yapan
- Kamuya bildirilen yatırımlarının önemli kısmını uluslararası düzeyde yapan.

Ulusal Varlık Fonları, yaygın olarak ödemeler dengesi fazlaları, resmi döviz işlemleri, özelleştirme gelirleri, devletlerin transfer ödemeleri, finansal fazlalar ve/veya kaynak ihracatından kaynaklanan gelirlerden kurulan devlete bağlı bir yatırım fonlarıdır. Ulusal Varlık Fonu kapsamına; karşılıklar, geleneksel ödemeler dengesi veya para politikası amaçları için tutulan döviz varlıkları, geleneksel anlamda devlete bağlı işletmeler, devlet çalışanlarının emeklilik fonları veya kişilerin menfaati için idare edilen varlıklar girmemektedir (SWFI, 2023).

Ulusal Varlık Fonları çoğunlukla yer altı kaynakları bakımından zengin ve net ihracatçı pozisyonunda olan devletlerce tercih edilse de fonunun oluşturulması için bu bir ön şart değildir. Ülke dışından sağlanacak uzun vadeli fonlar kullanılarak yine uzun vadeli yurtdışı yatırımların yapılmasının sağlanması ile cari işlemler dengesi ile bağlı olmaksızın da oldukça büyük ölçeğe sahip ulusal

1 Ulusal varlık fonları.

varlık fonları kurulabilmektedir (Gürcan, 2017, s. 2). Yalçiner ve Sürekli (2015) tarafından Avrupa Merkez Bankası'nın ulusal varlık fonlarına ilişkin çalışmasından derlendiği üzere fonların ortak yönleri dört ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar sırasıyla (Beck & Fidora, 2008);

- Devlet sahipliği ve denetimi,
- Aktiflerinde yer alan varlıklarına karşılık sorumluluklarının olmaması, olanlarında çok düşük düzeyde bulunması sebebiyle risk toleransının yüksek olması,
- Yatırım hedeflerinin ve uygulanan politikaların ulusal döviz rezervleri ile farklılıklar göstermesi,
- Yönetiminde bulunan sermayenin neredeyse tümünün ya da önemli bir miktarının yabancı ülkelere ait varlıklarda değerlendirilmesidir.
- Köklü kurumsal yatırımcılar olan Ulusal Varlık Fonları, uzun vadeli ve sınır ötesi yatırımlar yapmaktadır. Yatırımları, sermayeyi ihraç eden ve alan ülkelerde büyüme, refah ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmeye yardımcı olmaktadır. Ulusal Varlık Fonları kendi ülkelerinde, kamu maliyesinin yönetimini geliştirmeye, makroekonomik istikrarın sağlanmasına ve yüksek kalitede büyümenin desteklenmesine yardımcı olmak için merkezi önem taşıyan kurumlardır. Ayrıca yatırımlarındaki uzun vadeli bakış açısı ve iş döngüsü kurma becerileri, özellikle finansal kargaşa ve makroekonomik stres dönemlerinde son derece yararlı olabilecek önemli finansal çeşitlilik sağlamaktadır (IFSWF, 2008, s. 3).

Ulusal Varlık Fonlarının politikaları, uğruna kuruldukları makro mali hedeflere bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Organizasyon yapısının, sorumlulukların ve otoritenin net bir şekilde ayrılması gerekir. Bu nedenle, iyi tanımlanmış bir yapı, Ulusal Varlık Fonları yönetim faaliyetlerinin bütünlüğünü ve etkili bir şekilde kontrol edilmesini sağlayarak riskleri sınırlayan bir karar düzeneği oluştururlar (Al-Hassan, Papaioannou, Skancke, & Sung, 2013, s. 4).

Ulusal Varlık Fonlarının hukuki boyutu üç şekilde belirlenmektedir. İlk türü, belirli bir kurucu yasayla, faaliyet ve yönetim için tam kapasiteye sahip ayrı bir yasal kimlik olarak kurulmuştur. Diğer kategori, devlete ait bir şirket biçimindedir. Bu şirketler genellikle genel şirket kanunlarına tabi olsa da, diğer Ulusal Varlık Fonlarına özgü yasalar da uygulanabilir. Son ayırım ise ayrı bir yasal kimlik olmaksızın varlık havuzundan oluşmaktadır. Varlık havuzu, hükümete veya merkez bankasına aittir. Bu durumlarda, mevzuat, varlık havuzunu düzenleyen belirli kurallar düzenler (IFSWF, 2008, s. 11).

Ulusal Varlık Fonlarının büyük ölçüde finansal piyasaların büyük şirketleri olduğu kanıtlanmış, ortakları da hisseleri çerçevesinde şekillenmiştir (Rose, 2015, s. 50). Bu fonları genel olarak diğer kolektif yatırımlardan farklı kılan özellik, aöz konusu bu fonlara kaynak sağlayan ilgili devlet tarafından yönetilmesi ve denetlenmesidir (Akbulak & Akbulak, 2008, s. 238). (Akbulak ve Akbulak, 2008:238).

3.2. Fonların Amaçları

“Ulusal Varlık Fonu” terimi, bütçe fazlasından finanse edilen ve devlete ait herhangi bir yatırım aracı için paralel olarak kullanılmaya başlanmış olsa da gerçekte “ulusal varlık” kavramı, farklı ülkelerin yapısal ve makroekonomik ihtiyaçlarını yansıtan farklı özelliklere sahip, heterojen bir fon grubudur. Örneğin, Şili, Moğolistan veya Cezayir gibi kaynak temelli ekonomiler, altındaki metanın aşırı oynaklığına karşı para birimlerini ve bütçelerini korumak için istikrar fonları kurmayı tercih etmektedir. Hindistan ya da Suudi Arabistan gibi ülkeler, gelir akışlarının ve yapısal açıkların oynaklığı nedeniyle döviz rezervlerini yüksek seviyelerde tutma eğilimindedir. Japonlar, yaşlanmaya bağlı olarak varlıklarının büyük bir kısmını emeklilik fonlarında muhafaza ederler. Basra Körfezi ya da Norveç'teki petrol zengini ülkeler, petrol rezervleri tükenince gelecek nesiller için yurt dışına petrol geliri fazlalarını yatırmaktadır. Son olarak, özelleştirmelerden sağlanan kazanç geliri veya uzun vadeli yatırımları artırma ve ekonomik büyümeyi teşvik etme ihtiyacı, İrlanda, Kazakistan veya Fas'ta faaliyet gösteren, ulusal ekonomi

için stratejik sayılan şirketlerde görülmektedir (Bortolotti, 2015, s. 7).

Ulusal Varlık Fonları yaygın olarak ödemeler dengesi dışındaki fazlalıklar, resmi yabancı para işlemleri, özelleştirme gelirleri, mali fazlalıklar ve/veya emtia ihracatından kaynaklanan kazançlar ile kurulur (Das, Lu, Mulder, & Sy, 2009, s. 5). Bazı emtia ihracatı temelli fonlar, ülkelerin döviz gelirlerinin bir bölümünü idare etmek amacıyla onlarca yıldır kullanılıyor olsa da mali fazlalıklar ve birikmiş döviz rezervleri kullanılarak da Ulusal Varlık Fonları kurulmaktadır. Henüz ne zaman bir Ulusal Varlık Fonu kurulur? sorusuna cevap verecek bir teorik model bulunmamaktadır. Yatırım kuruluşları olarak iyi niyetle çalışan, ekonomik ve finansal risk ve getiri ile ilgili hususlara dayanarak yatırım yapan Ulusal Varlık Fonları ülkelerindeki ve yatırım yaptıkları ülkelerdeki geçerli düzenleyici ve açıklama şartlarına uymaktadırlar (IFSWF, 2008, s. 6).

Ulusal varlık fonlarının sahip olduğu varlıklar ve bu varlıklara ilişkin gelirler ülkelerin özellikle maliye politikaları ve ödemeler dengesi üzerinde pozitif etkiler yaratmaktadır. Mali hedeflere ulaşmak için kurucu devletlerin para politikası ve maliye politikası uygulayıcılarına destek sağlamaktadırlar. Mali sisteme doğru ve uygun şekilde entegre edilmesi durumunda varlık fonları, talep fazlalığına sebep olması muhtemel gelirlerden kaynak oluşturup talep kontrolüne ve dolayısıyla enflasyon hedeflemesine destek olabilirler. Bunlara ek olarak bu kaynaklar nüfusun yaşlanması durumunda mevcutta sahip olunan zenginliğin gelecek nesillere aktarılması ile tasarrufların ülkenin kalkınması için ihtiyaç duyulan yatırımlara aktarılmasına da olanak sağlamaktadır (Yalçiner & Sürekli, 2015, s. 4).

Bu fonların ortak noktası kamu mülkiyetinde olmaları ve makroekonomik bir amaca uygun olarak kurulmalarıdır (Das, Lu, Mulder, & Sy, 2009, s. 9), değişen ve temposu yükselen günümüz finansal piyasalarında bu fonlar yalnızca mevcut varlıkların istikrarını sağlamakla kalmamakta yeni yatırım (borçlanma) stratejileri için de kaldıraç etkisi oluşturmaktadırlar (Johnson, 2007, s. 1).

Bu bağlamda ulusal varlık fonlarının esas amacı; bütçe gelirleri, döviz rezerv fazlalıkları, belirli dışsıtım gelirleri ve ülke içi tasarruflardan pay ayrılarak, ekonomik krizlerin etkisini azaltmak, büyümeye destek olmak ve gelecek kuşaklar için birikim sağlamaktır (Gürcan, 2017, s. 3). Her ulusal varlık fonunun kuruluş doğasında kendine özgü bir amaç vardır. Tüm fonların kendi hedefleri olsa da (SWFI, 2023) varlık fonlarının yaygın hedefleri şu şekilde listelenebilir (Gürcan, 2017, s. 4).

- Ekonomi ve bütçeyi ihracat geliri hareketlerinden koruyarak istikrar sağlamak
- Yenilenemeyen ticari mal ihracatlarına karşı çeşitlendirme sağlamak
- Döviz rezervlerine göre yüksek getiri elde etmek
- Para otoritelerini, istenmeyen likidite harcamalarına karşı güçlendirmek
- Gelecek nesiller için birikim sağlamak
- Sosyal refah ve ekonomik kalkınma için finansman kaynağı oluşturmak
- Hedef piyasalar için uzun vadeli ve sürdürülebilir sermaye artışı sağlamak
- Politik hedeflere ulaşmak için kullanılacak stratejiler oluşturmak

Ayrıca varlıkların fonlara tahsis edilmesi ile kamu maliyesinde kamu denetiminin artırılması hükümet açısından şeffaflığı ve hesap verebilirliği sağlamaya yardımcı olabilir. Kurumun yapısına ve fonun yerine getirmek zorunda olduğu raporlama gerekliliklerine bağlı olarak, ulusal varlıkları ayrı bir kurum aracılığıyla yönetmek, teorik olarak, daha şeffaf bir ulusal varlık yönetimine katkıda bulunabilir (Kern, 2007, s. 5).

3.3. Fonların Gelişim Süreci ve Dünyadan Bazı Fon Uygulamaları

Ulusal Varlık Fonlarının ilk ortaya çıkışı ABD'nin Teksas Eyaletinin 1854'te kurduğu okul fonu (Permanent School Fund) ve 1876'da kurduğu

üniversite fonuna (Permanent University Fund) kadar dayandırılrsa da bugünkü anlamda ilk fonun Kuveyt'in 1953 yılında kurduğu fon olduğu kabul edilmektedir (Kayıran, 2016, s. 59). Başlangıçta zengin yeraltı kaynaklarına sahip ülkelerin bu kaynakların ihracatından elde ettikleri gelirleri/döviz fazlasını değerlendirerek cari dengeyi sağlamak için kurulan UVF'lerin sayısı ve büyüklükleri zaman içerisinde artarak önemli bir büyüklüğe erişmiştir.

Ulusal varlık fonlarının asıl yaygınlık kazanması 2000'li yıllara tekabül etmektedir. Günümüzdeki büyük 71 fon esas alındığında, fonların %35'inin 2000 yılından önceki dönemde kurulduğu, 2000-2012 yılları arasında kurulan fonların oranının ise %65'e denk geldiği görülmektedir (Aykın, 2017 , s. 4).

Günümüzde anlaşıldığı anlamda ulusal varlık fonlarının ilk örneklerini en önemli petrol zengini devletlerden olan Suudi Arabistan da 1952 ve Kuveyt de 1953 yıllarında oluşturulan "Saudi Arabian Monetary Agency" ve "Kuveyt Investment Authority" adı verilen yapılar tarafından yönetilen fonlar teşkil etmektedir. Ayrıca Norveç, Kuveyt, Rusya, Katar gibi devletlerin fonları petrol; Şili, Botsvana, Kiribati gibi ülkelerin fonları bakır, elmas, fosfat gibi başka doğal kaynak gelirlerine dayanmaktadır. Türkiye'nin fon kaynağı ise fona ortak olan özellikle enerji ve hizmet sektörü şirketlerinin gelirleridir. Fransa, Avustralya, Yeni Zelanda gibi ülkelerin fonları sosyal güvenlik primlerine dayalıyken Singapur, Kore, Çin gibi ülkelerin fonları ise genellikle özelleştirme, tasarruf politikaları ve ihracat kaynaklı cari işlemler fazlası ve döviz rezervlerine dayalıdır (Akbulak & Akbulak, 2008, s. 240). Ocak 2023 tarihi itibarıyla dünya çapında 148 adet varlık fonu bulunmaktadır (SWFI, 2023).

3.4. Fonların Türleri

Ulusal varlık fonlarının menşei emtia ve emtia dışı yükümlülükler olarak ikiye ayrılmaktadır. Emtia kökenli olanlar, hükümet tarafından vergilendirilen veya mülkiyetindeki emtiayı konu alan fonlar iken emtia dışı varlıkları konu alanlar genellikle resmi döviz rezervlerinden varlık transferleriyle oluşturulur.

Emtia gelirlerine dayanan ulusal varlık fonları başta petrol ve doğalgaz gibi birincil enerji kaynaklarının ihracat gelirlerinin bir bölümünün bir havuzda toplanmasıyla oluşturulmaktadır (Yalçiner & Sürekli, 2015, s. 3). Ulusal varlık fonlarının sahip oldukları yatırım araçları dört başlıkta toplanmaktadır. Bunlardan ilki fonun tamamını kapsayan yani fonun kendisini oluşturan "ulusal varlık fonları", ikincisi halkın sosyal güvenlik ödemeleri gibi unsurları içeren "kamu emeklilik fonları"dır. Ayrıca fonlara esneklik sağlayabilmesi adına kullanılan ve doğrudan ulusal bir servet fonunun kontrolü altında olan "devlete ait işletmeler" ve fon tarafından kurulan "ulusal varlık teşebbüsleri" ise diğer araçlardır (SWFI, 2023).

Ulusal Varlık Fonları, genellikle belirtilen politika hedeflerine ve bunun sonucunda varlık dağılımına dayalı olarak ayırt edilmektedir. IMF'ye ve Santiago İlkeleri taksonomisine dayanan çoklu hedeflere sahip birçok fon var olsa da fonları beş başlıkta tasnif etmek mümkündür (Al-Hassan, Papaioannou, Skancke, & Sung, 2013, s. 3).

Tasarruf veya Gelecek Nesil Fonları; yıllık devlet bütçesi sürecinin dışında faaliyet gösteren bütçe dışı fonlardır. Genellikle makroekonomik bir hedefe ulaşmak için oluşturulmaktadır (Bauer, 2015).

İstikrar Fonları; bu fonlar öncelikle ihracat kazançlarındaki dalgalanmaların yerel ekonomik ve mali etkilerinin arındırılması da dâhil olmak üzere orta vadeli makroekonomik istikrar hedeflerine ulaşmak için tasarlanmıştır (Truman, 2007, s. 4).

Emeklilik Rezerv Fonları; özel veya kamu sektöründe bulunan emeklilik fonlarından veya firmalar tarafından sağlanan varlıkların özel portföylerini yöneten yatırımlardır (Truman, 2007, s. 8). Amacı, devlet bütçesinde, beklenmedik dönemde ve belirsiz boyutta oluşabilecek emekliliklerden kaynaklanabilecek ödeme yüklerine karşı ihtiyati rezerv kaynak oluşturmaktır (Akbulak & Akbulak, 2008, s. 239).

Rezerv Yatırım Fonları; Yedeklerin ve elde tutulan karşılıkların, rezervleri taşımanın olumsuz maliyetini

azaltmak veya daha yüksek getirili yatırım politikaları izlemek için ayrı bir tüzel kişilik olarak kurulan araçlardır (Mezzacapo, 2009, s. 13).

Stratejik Kalkınma Fonları; devletin stratejik sektör ve faaliyetler için kullandığı kaynaklara dair oluşturulan fonlardır. Bu fonların amacı, ülkenin büyümesine katkı sağlayacak sosyoekonomik projelerin ve sanayileşme politikalarının finansmanıdır (Akbulak & Akbulak, 2008, s. 239).

3.5. Fonlarda Şeffaflık

Piyasa koşullarına uygun, etkin bir politika rejiminin sağlanabilmesi fonların taşıması gereken özelliklerden biri şeffaflıktır. Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından tanımlanan bir dizi “en iyi uygulama ölçütü”nün arasında uluslararası kabul görmüş bir davranış kuralına dayanarak özellikle “ulusal varlık fonlarının sağlayacakları daha yüksek şeffaflık” kavramının altı çizilmektedir. Şeffaflık ile küresel finansal piyasalarda istikrar güçlendirilebilmektedir. Ayrıca ekonomideki olası bulaşıcı etkilerin önlenmesi için, şeffaflığın; fonların boyutu, geniş yönetim stratejisi ve yatırım hedefleri hakkında en azından zamanında bilgi içermesi gerekliliği savunulmaktadır (Kern, 2007, s. 2).

Ulusal varlık fonlarının bulunduğu ülkedeki vatandaşların yanı sıra, yatırım yaptığı ülkelerin vatandaşları ve hükümetlerine ve mali piyasadaki katılımcılara hesap verebilir olması, en iyi fon uygulamalarının ana motivasyon amacı olmalıdır. Fonun yapısı ve işlemleri ile ilgili şeffaflık, bu anlamda en iyi araçtır (Truman, 2009, s. 429). Özellikle düzenli raporlama şeffaflığın özünü oluşturur ve şeffaflık ise hesap verebilirliğin temelidir (Truman, 2007, s. 7). Ulusal varlık fonlarının kurumsal yapısı, yönettikleri fon büyüklüğü, tercih ettikleri yatırım alanları, işletme satın almaları, temel yatırım politikaları gibi konulardaki şeffaflık seviyesi benzer yapıdaki diğer uluslararası finansal oluşumlara göre zayıftır. Bu sebeple izlenmeleri ve denetimleri ile ilgili zorluklar bulunmaktadır. Piyasa işleyişini aksatmayı hedeflemeseler de şeffaflığın yeterli seviyede olmayışı, piyasada yer alan diğer oyuncular ile varlık fonları arasındaki rekabet

ortamı zarar görebilmektedir (Aykın, 2017, s. 15).

Fonlarda şeffaflık gönüllülük esasına dayalı olmakla birlikte birçok kurumun şeffaflığın tesis edilebilmesinin faydaları ve yollarına ilişkin çalışması yer almaktadır. Bu konuda Avrupa Birliği serbest dolaşım ve açık ekonomi temel ilkelerinden uzaklaşmadan ulusal varlık fonlarının çalışmaları ile ilgili ortak bir yaklaşım geliştirme faaliyetleri çerçevesinde, esas olarak ulusal varlık fonlarının yatırımlarında şeffaflık, öngörülebilirlik ve hesap verebilirlik özelliklerinin teşvik edilmesi gereklidir. Ayrıca ülkeler varlık fonlarının faaliyetlerini denetleme çabalarının orantılı olması düşüncesini benimsemiş ve üye ülkeler tarafından gönüllülük esasına dayalı bir şekilde uygulama önerileri geliştirerek, bu konu ile ilgili olarak IMF ve OECD gibi çokuluslu örgütlerle eşgüdümlü olarak hareket edilmesini uygun görmüştür (Akbulak & Akbulak, 2008, s. 249). Bunlara ek olarak Avrupa Birliği ulusal varlık fonlarına yönetim ve şeffaflık konularında oluşturulması gereken politikalar ile şeffaflığı arttıracak uygulamalar ile ilgili önerilerde de bulunmuştur.

Üstel bir hızla büyüyen, farklı amaç ve ihtiyaçlar içinde kullanılmaya başlayan ve yaygınlaşan ulusal varlık fonlarında en temel sorunlardan biri olan hesap verebilirlik ve şeffaflık konularının ölçümüne yönelik farklı yöntemler geliştirilmiştir. Hesap verebilirlik ve şeffaflığın ölçümünde genel kabul görmüş ve yaygın olarak kullanılan üç yöntem bulunmaktadır.

Bu yöntemler Santiago İlkeleri, Truman Çetelesi ve son olarak bu çalışmada da kullanılacak olan Linaburg-Maduell Şeffaflık Endeksi'dir.

Santiago İlkeleri, Ulusal Varlık Fonlarına dair yapılan çok yönlü düzenlemelerin daha yumuşak bir şekli olan Santiago İlkeleri, özellikle fon yatırımının oluşturduğu endişeleri yönetmek üzere oluşturulmuştur (Rose, 2015, s. 58) Santiago İlkeleri, Ulusal Varlık Fonu yatırım uygulamalarını ve hedeflerini doğru bir şekilde yansıtan Genel Kabul Görmüş İlkeler ve Uygulamaları “Generally Accepted Principles and Practices” (GAPP) temsil

eder. İlkeler, Ulusal Varlık Fonları Uluslararası Çalışma Grubu “The International Working Group of Sovereign Wealth Funds” (IWG) üyeleri tarafından desteklenmekte ve gönüllülük esasında uygulanmaktadır (Al-Hassan ve diğerleri, 2013:4). Daha basit bir anlatımla GAPP, IWG üyelerinin desteklediği ve uygulamakta olduğu veya uygulamak istediği gönüllü ilkeler ve uygulamalar bütünüdür. GAPP, ekonomik kalkınmanın her düzeyindeki ülkeler tarafından potansiyel olarak elde edilebilecek genel pratik ve ilkeleri belirtir. (IFSWF, 2008:6).

Truman Çetelesi ise 2007 yılında Truman tarafından geliştirilmesinin ardından birçok uzman, akademisyen, uygulayıcı ve varlık sahibi tarafından kullanılan bir yöntemdir. Fonların niyetlerini belirtebilmelerini kolaylaştıran ve hesap verebilirliklerini sağlayan bir puan tablosudur. Yayınlandığı günden bu yana güncellenmeye devam eden tablo 2021 yılı başında son olarak güncellenmiştir (Global SWF, 2023).

4. Linaburg-Maduell Şeffaflık Endeksi

Linaburg-Maduell Şeffaflık Endeksi, Carl Linaburg ve Michael Maduell tarafından Ulusal Servet Fonu Enstitüsü’nde (SWFI) geliştirildi. Linaburg-Maduell şeffaflık endeksi, ulusal servet fonlarına ilişkin şeffaflığı değerlendirme yöntemidir. Etik olmayan gündemlerle ilgili kaygıların bulunduğu hükümetlere ait yatırım araçlarına ilişkin olarak, mat (opaque) veya şeffaf olmayan fonlara, niyetlerini göstermek için çağrı yapıldı. Bu şeffaflık endeksi 2008’de geliştirildi ve o zamandan beri dünya çapında standart kıyaslama aracı olarak resmi yıllık rapor ve beyanlarda ulusal servet fonları için dünya çapında kullanılmaktadır. Bu endeks, ulusal varlık fonu şeffaflığını halka gösteren on temel ilkeye dayanmaktadır. Aşağıdaki ilkelerin her biri endeks derecesine bir şeffaflık noktası ekler. Endeks, Ulusal Varlık Fonu Enstitüsü’nün devam etmekte olan bir projesi olup bir fonun alabileceği minimum derecelendirme 1 olarak belirlenmiştir. Ancak SWFI yeterli şeffaflıktan bahsedilebilmesi için minimum

8 puan önermektedir. Fonlar ek bilgilendirme sağladığından, şeffaflık değerlendirme dereceleri değişmektedir. Her bir ilke açısından farklı derinlik seviyeleri vardır, Tablo 1’deki gibi sıralanan bu ilkelerin yargılanması SWFI takdirine bırakılmıştır (SWFI, 2023).

Tablo 1. Linaburg-Maduell Şeffaflık Endeksi Prensipleri

İlkeler	Puan
Tarihsel olarak fonun kurulma nedeni, kaynakları ve kamu sahiplik yapısının paylaşılması	1
Güncel olarak yıllık bağımsız denetim raporlarının paylaşılması	1
Fonun sahip olduğu şirket paylarının yüzdesel olarak ve bunların coğrafi dağılımını paylaşılması	1
Fon portföyünün toplam piyasa değeri, getirileri ve yönetim masraflarını paylaşılması	1
Fonun etik standartları, yatırım politikaları ve yönetilme esaslarına ilişkin kuralların paylaşılması	1
Fonun strateji ve hedeflerinin net bir şekilde ifade edilmesi	1
Varsa, fonun iştiraklerinin kimlikleri ve iletişim bilgilerinin net bir şekilde paylaşılması	1
Varsa, fonun yabancı yöneticilerine ilişkin bilgilerin verilmesi	1
Fonun kendine ait yönettiği bir internet sitesinin olması	1
Fonun ana merkezinin adresi ve telefon-faks gibi iletişim bilgilerinin paylaşılması	1

Dünyadaki fonlara bakıldığında yeterli şeffaflıkta fonlara sahip ülkeler arasında ABD ve Şili başta gelirken bölgesel dağılıma bakıldığında Kuzey ve Latin Amerika’nın ardından Asya gelmektedir. Bu derecelendirmedeki en kötü fonlara ülkeler ise Moritanya, Venezüella, Bruney ve Cezayir sahiptir (SWFI, 2023).

Tablo 2. LMT Endeksine Göre Tam Şeffaf ve Yeterli Şeffaflığa Sahip Fonlar

	Fon Adı	Varlık (Milyar\$)	Kuruluş Yılı	Ülke	Bölge	LMTI
1	Alaska Daimî Fonu	85	1976	ABD	Kuzey Amerika	10
2	Alberta Yatırım Yönetimi Şirketi	106	2008	Kanada	Kuzey Amerika	10
3	Şili Emeklilik Rezerv Fonu	6	2006	Şili	Latin Amerika	10
4	Panama Tasarruf Fonu	1	2012	Panama	Latin Amerika	10
5	Gelecek Fonu	125	2006	Avustralya	Avustralya/Pasifik	10
6	Mubadala Yatırım Şirketi	284	2002	BAE	Ortadoğu	10
7	Mumtalakat Holding	18	2006	Bahreyn	Ortadoğu	10
8	Yeni Zelanda Emeklilik Fonu	35	2002	Y. Zelanda	Avustralya/Pasifik	10
9	Kuzey Dakota Varlık Fonu	8	2010	ABD	Kuzey Amerika	10
10	Norveç Devlet Emeklilik Fonu	1.351	1990	Norveç	Avrupa	10
11	Samruk-Kazyna	68	2008	Kazakistan	Asya	10
12	Sosyal ve Ekonomik İstikrar Fonu	7	2007	Şili	Latin Amerika	10
13	Azerbaycan Devlet Petrol Fonu	45	1999	Azerbaycan	Asya	10
14	Temasek Holding	497	1974	Singapur	Asya	10
15	Alabama Güven Fonu	3	1985	ABD	Kuzey Amerika	9
16	New Mexico Eyalet Yat. Konseyi	34	1958	ABD	Kuzey Amerika	9
17	Nijerya Ulusal Yatırım Fonu	3	2012	Nijerya	Afrika	9
18	Doğu Timor Petrol Fonu	19	2005	D. Timor	Avustralya/Pasifik	9
19	Hong Kong Yetkili Para Yat. Fonu	589	1935	Hong Kong	Asya	8
20	İrlanda Stratejik Yatırım Fonu	16	2014	İrlanda	Avrupa	8
21	Kore Yatırım Şirketi	177	2005	G. Kore	Asya	8
22	Mauritius Yatırım Şirketi	2	2020	Mauritius	Afrika	8

Dünyanın en büyük 10 Varlık Fonun Linaburg-Maduell Endeksine göre şeffaflıkları ve bazı bilgiler Tablo 3'deki gibidir. Bu fonlar arasında tam puan alan iki fon Norveç Devlet Emeklilik Fonu ve Singapur'a ait Temasek Holdingdir. Temasek Holding, genel kabul görmüş ulusal varlık fonları ile yalnızca birkaç ortak noktası olmakla birlikte yatırım yaptığı birçok varlığın tamamına sahip olması ve piyasa şartlarında hareket ederek

vergiye tabi olması yönünden de diğer fonlardan ayrılmaktadır. Temasek devlet adına çalışan bir fon yöneticisinden ziyade bir yatırım firması özelliklerine sahiptir (Avellana, 2013). Bu iki fonun haricinde yeterli şeffaflığa sahip (8 puan) tek fon ise Hong Kong Yetkili Para Yatırım Fonudur (SWFI, 2023).

Tablo 3. Dünyanın En Büyük 10 Fonu ve Şeffaflık Düzeyleri

	Fon Adı	Varlık (Milyar \$)	Kuruluş Yılı	Ülke	Bölge	LMTI
1	Çin Yatırım Şirketi	1.351	2007	Çin	Asya	7
2	Norveç Devlet Emeklilik Fonu	1.136	1990	Norveç	Avrupa	10
3	Abu Dabi Yatırım Fonu	790	1976	BAE	Ortadoğu	6
4	Kuveyt Yatırım Fonu	750	1953	Kuveyt	Ortadoğu	6
5	Singapur Devlet Yatırım Fonu (GIC)	690	1981	Singapur	Asya	7
6	Kamu Yatırım Fonu	607	1971	S. Arabistan	Ortadoğu	6
7	Hong Kong Yetkili Para Yatırım Fonu	589	1935	Hong Kong	Asya	8
8	Temasek Holding	497	1974	Singapur	Asya	10
9	Katar Yatırım Fonu	475	2005	Katar	Ortadoğu	5
10	Ulusal Sosyal Güvenlik Fonu Konseyi	447	2000	Çin	Asya	5

5. Norveç Emeklilik Fonu

Norveç, hidrokarbon kaynaklarının kullanımından büyük ölçüde yararlanan gelişmiş bir ekonomiye sahiptir. Batı Avrupa'nın en büyük petrol rezervine sahip olan ülke 2008'den bu yana Suudi Arabistan, Rusya ve Birleşik Arap Emirlikleri ile dünyanın en büyük petrol ihracatçılarındandır. 1990'da Norveç hükümeti, genel bütçe fazlası elde ettikten sonra 1996 yılında faaliyete geçirilen Devlet Petrol Fonu'nu oluşturdu. 2005 yılında Devlet Petrol Fonu, Hükümet Emeklilik Sandığı-Global olarak değiştirildi. Fon, Norveç'teki petrol zenginliğini sürdürülebilir bir şekilde yönetmek ve emeklilik ve sağlık konularında yükselen ulusal harcamaların karşılanmasına yardımcı olmak için kuruldu. 2008 yılında fon, 350 milyar dolardan

fazla değere ulaştı. Maliye Bakanlığı fonun işletme yönetimini Norveç Merkez Bankası'nın bir parçası olan Norges Banka devretti. Maliye Bakanlığı yetkisinde ve Norges Bankın operasyonel yönetimi gerçekleştireceğine dair bir yönetim anlaşması hazırlanarak fon devredildi (Bahgat, 2008, s. 1200). 2023 yılı itibarıyla 1,351 trilyon dolar büyüklüğe ulaşan fon yaygın olarak Petrol Fonu (Norveççe: Oljefondet) olarak anılmaktadır. Emeklilik fonu olarak adlandırılmasının nedeni emeklilik ve sağlık giderlerine mali destek sağlamak için kurulmuş olmasıdır (SWFI, 2023).

Norges Bank Yönetim Kurulu'nun gözetiminden Norges Bank'ın Denetim Kurulu ve dış denetçi sorumludur. Banka Yönetim Kurulu adına ise İç Denetim Birimi görev yapmaktadır (IFSWF, 2014,

s. 115). Norges Bank Yönetim Kurulu ise fonun yönetim sorumluluğunu Norges Bank Genel Müdürüne (CEO) devretti. Norges Bank Genel Müdürü, düzenlenen bir iş tanımı ve yatırım talimatı ile yetkilendirilmiştir. Yönetim Kurulu, banka çalışanları için risk yönetimi, yatırım sorumluluğu ve tazminat konularını içeren ilkeler yayımlayarak çalışanların durumunu düzenlemiştir. Ayrıca organizasyon, değerlendirme, performans ölçümü ve yönetimi, risk ölçümü ve kontrolü alanlarında uluslararası kabul görmüş standartlara uymak zorundadır (NBIM, 2016, s. 129). Norges Bank fonun stratejilerini yüksek performans, sorumlu yatırım ve şeffaflık olarak özetlemektedir (Wessel & Tolleshaug, 2020, s. 3). “Gelecek nesiller için maddi zenginlikleri korumak ve geliştirmek için çalışmak” olarak misyonlarını belirleyen Norges Bank’ın merkezinin bulunduğu Oslo’nun dışında, Londra, New York, Şangay ve Singapur’da bulunan ofisleri, 35 farklı ülkede bağlı çalışanları olmak üzere toplam 550 çalışanı bulunmaktadır (NBIM, 2017). Küresel olarak ofisleri bulunan fonun bu noktadaki amacı yatırım yaptığı pazarlara daha da yaklaşmak ve dünyanın farklı yerlerinde iş ortaklarıyla daha güçlü ilişkiler kurmaktır. Yatırım portföyünü %70 menkul kıymet, %30 sabit varlıklar olarak belirleyen fon, menkul kıymet ve sabit varlıklar şeklindeki portföyünün %5’ini gayrimenkul yatırımları, %5’ini ise güneş ve rüzgâr enerjileri başta olmak üzere enerji yatırımlarıyla çeşitlendirmektedir (Wessel & Tolleshaug, 2020, s. 6-10).

Norveç Hükümet Emeklilik Sandığı şu anda dünyanın en büyük fonları arasında yer almaktadır (Bagnall & Truman, 2013). Yönetimindeki varlıkları 500 milyar dolardan fazla olan yedi fondan biridir. Fon yönetimi, maliyetlerden sonra uzun vadeli yüksek getiri sağlama amacına; kabul edilebilir bir riskle, sorumlu bir yatırımcı olarak etkin bir organizasyon ve şeffaf yönetimle ulaşmayı hedeflemektedir. Fonun yatırım stratejileri üç temel kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar; fon tahsisi, varlık stratejileri ve şirket yatırımı stratejileridir. Stratejiler, birbirini tamamlarken

farklı pazar ortamları ve zaman dilimlerinde farklı şekillerde uygulanır, analitik çerçeve ve menkul kıymet seçimi konularında ise çeşitlilik yoluyla riski azaltırlar. Fon üç yıllık seriler halinde belirlenen stratejilerden oluşan planlamalar ile hareket etmektedir. Örneğin 2017-2019 stratejisi 2014-2016 stratejisi doğrultusunda devam ettirilmekte ve 2,5 milyar kron artış sağlanan fon bu büyümenin devam etmeyeceği yönündeki beklenti doğrultusunda stratejik açıdan bir sonraki dönemde yeniden düzenlenmiştir (NBIM, 2016, s. 2). Bu durum fonun stratejilerinin esnekliğinin ve piyasa şartları doğrultusunda hızlı tepki verebilme becerisinin basit bir örneğidir. Norges Bank hem kendi iç programları hem de dış yöneticiler aracılığıyla piyasalarda güvenli seçim yapmaya odaklanmaktadır (Ang, Brandt, & Denison, 2014, s. 7).

Fon yatırım yapılması olası alanları tespit ederek bir “Yatırım Evreni” oluşturmakta ve bu fonda yatırım yapılabilir özellikte olan varlıkları Yatırım Evreni portföyünde bulunmaktadır. Özellikle fon tahsis stratejileri bu konuya dair oluşturulmaktadır (NBIM, 2017, s. 4). Fonun en büyük iştirakleri arasında sırasıyla; Apple, Microsoft, Alphabet, Amazon ve Nestle şirketleri yer almaktadır. ABD, Japonya, Almanya ve Singapur ise fonun yatırım yaptığı en büyük tahvil varlıklarıdır (Rimstad, 2022). Dünyadaki en büyük şirketlerin en büyük pay sahibi olan ve bunu geliştirmeyi hedefleyen Norges Bank, bu doğrultuda yatırım yapılacak şirketlerin karakteristik özellikler taşımasına ve büyüklüğüne bakarak ve şirketleri uzun vadeli ve küresel boyutta analiz ederek belirlemektedir. Teorik olarak uzun vadeli yatırımcıların; çeşitlendirmeyi yaygınlaştırmanın, portföyü yeniden düzenleme/dengelemenin, faktör risklerini hesaplamının ve güvenli olanı seçmenin bir birleşimini kullanarak değer katabilmektedirler. Bu birleşimde çeşitlendirmenin faydalarının sadece menkul kıymetler ile tam olarak elde edilememesi gayrimenkul piyasasına yatırım imkanının da eklenmesi ile güvenli seçim uygulaması ek bir alan ortaya çıkardı (Ang, Brandt, & Denison, 2014, s. 7).

Gayrimenkul yatırımlarına 2010 yılında için yapılan düzenleme sonrasında başlayan fon, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde özellikle "işyeri" türü emlak yatırımı yapmaya başlamıştır. Varlık stratejisini ise özellikle emlak sektöründe yerel kendini ispatlamış ortaklarla devam ettiren fon dünyanın en büyük şehirlerinde cadde üzeri işyerlerine de yapmaktadır (NBIM, 2016, s. 6). Fonun varlık stratejisi, yüksek getirili ve orta riskli olarak belirlenmiştir (Bahgat, 2008, s. 1200).

Etik ve şeffaflık üzerine yoğun vurgu yapan Norveç'in petrol fonu ile ilgili deneyimi diğer ülkelerden farklıdır. 2004 yılında hükümet, fon için etik ilkeleri belirleyen Etik Kurulunu seçti (Bahgat, 2008, s. 1198). Aynı yıl içerisinde belirlenen "Etik Yönergeler" iki ana unsura sahiptir. Birincisi, fonu Norveç'in petrol zenginliklerinin makul bir kısmının gelecek nesillerin faydalanmasını sağlayan bir araç olmasıdır. Bu da mevcut nesiller üzerinde, fonu sağlam bir getiri sağlayacak şekilde yönetmek için ahlaki bir yükümlülük oluşturmaktadır. İkincisi, fonun, temel insani ilkelerin ve insan haklarının ihlal edilmesi, yolsuzluk veya çevresel zararlar gibi etik olmayan eylem veya eksikliklere katkıda bulunabileceği muhtemel kabul edilemez riskler teşkil eden yatırımlar yapmamasıdır (Kristensen, 2016, s. 32). Örneğin; Konseyin 2015 yılı raporunda belirtildiği üzere, önceki yıllarda bir şirketin balıkçılık faaliyetleri yoluyla şiddetli çevresel zarara yol açma riskinin bulunduğu, faaliyetlerinde şeffaflığın eksik olduğu ve şirketin bilgi vermemesi nedeniyle durumun olumsuzlaşabileceği tespit edilmiştir. Konsey bu firmanın portföy haricinde tutulmasını önermiştir. Bu doğrultuda 2014 yılı raporunda sektör ile detaylı bir incelemeye yer verilmiştir (Council on Ethics, 2015, s. 29).

Söz konusu sorumlulukları yerine getirdiklerini kanıtlamak adına fonun kapsamlı hesapları ve işlemleri ile ilgili verileri kolayca elde edilebilir durumdadır. Üç aylık ve yıllık raporlar; portföy değerlemeleri, kompozisyon, getiri, yönetim, bütçeden ve bütçeye transferler, piyasa eğilimleri, riske maruz kalma ve idari maliyetler hakkında ayrıntılı bilgi sağlar (NBIM, 2017).

Şeffaflık ve hesap verebilirlik konusunun karşılaştırılabilir olmasını sağlayan üç derecelendirme yönteminde de Norveç Emeklilik Fonu En şeffaf ve hesap verebilir fon olarak hesaplanmaktadır. Linaburg-Maduell Şeffaflık Endeksi'ne göre 10 ilkenin tamamını yerine getirerek 10 üzerinden 10 birim ile derecelendirilmiştir. Truman Çetelesine göre ise 100 üzerinden 97, Santiago Prensiplerine göre ise 100 üzerinden 96 birimlik derecelendirme gerçekleştirilmiştir (The Fletcher School , 2017, s. 2).

6. Türkiye Ulusal Varlık Fonu

Türkiye Varlık Fonu (TVF), en genel ifadeyle; kamu olanakları ve gücüne sahip imtiyazlı konumda bulunan bir (melek ve / veya nitelikli) yatırımcı/ girişimci ya da amacı yatırımlarla büyüme olan öncelikli bir şirket olarak tanımlanabilir. TVF, sahip olduğu kaynaklar ile türev araçları da içerecek şekilde finansal piyasalarda her türlü yatırım faaliyetinde bulunabileceği gibi; kontrolündeki varlıkları teminat olarak kullanmak suretiyle (yurtiçi ve dışı finansman sağlanması) ya da menkul kıymetleştirme yoluyla (hisse, tahvil vb.) finansman sağlayabilecek (Gürcan, 2017, s. 7). Fonun kuruluşunda kendine ait tanımlaması "*Başbakanlığa bağlı, profesyonel yönetim ilkelerine göre yönetilen, özel hukuk hükümlerine tabi bir Anonim Şirket*" şeklinde iken (TVF, 2017), günümüzde "*Varlığa dayalı kalkınma fonudur ve değer yaratımına odaklanmıştır. Portföyündeki kuruluşların büyüme hedeflerine katkı sağlar*" olarak güncellenmiştir (TVF, 2023).

Varlık fonları ile ilgili olarak oluşan genel kanı rezerv fazlası bulunan ülkeler tarafından bu fonların kullanıldığıdır. Bu inanışın aksine cari açığı olan ve uzun vadeli finansman kaynaklarıyla yatırım yapma hedefi olan ülkelerde varlık fonlarını kullanarak fayda sağlamaktadırlar.

Ülkemizde kurulan varlık fonu ise ekonomiyi farklı alanlarda katkı sağlayacaktır. Özellikle kriz ve ekonomik dalgalanma yaşandığı durumlarda

finansal piyasaların bu durumlardan korunmasına, ödeme dengesinde yaşanabilecek sıkıntıların ortadan kaldırılması adına kamu bütçesine destek olunmasına yardımcı olacaktır. Dış ticarete yeni giren teknoloji yoğun stratejik sektörler, Ar-Ge faaliyetlerinin farklı açılardan desteklenerek rekabet üstünlüğü geliştirilecektir. Büyük çaplı projelerin ihtiyaç duyduğu kaynaklar sağlanabilecek ve risk/getiri oranı yüksek yatırımların devlet kurumlarının tabi olduğu kısıtlamalara bağlı olmadan doğrudan yatırım yapılabilmesi mümkün olacaktır. Ayrıca ülkenin finansal piyasalarının bilinirliği, çalışacak uzman personelin piyasaya sağlayacağı katkı, kuşaklar arasında adil gelir dağılımı ve bir dış politika aracı olarak kullanılması gibi tali faydaları da olacaktır (Yalçiner & Sürekli, 2015, s. 15-16).

Neden Türkiye’de bir fona ihtiyaç duyulduğu sorusunun cevabını fon yönetimi aşağıdaki beş madde ile yanıtlamaktadır (TVF, 2017).

- İstikrarlı GSYİH Büyümesi ve Güçlü Temeller
- Genç ve Eğitimli İşgücü ve Artan Gelir
- Yapısal Reform Gündemi
- Rekabetçi Konum ve AB Piyasası Oryantasyonu
- Güçlenen Altyapı

Fonun amacı ve hedefleri şeffaflık ilkelerine de uygun bir şekilde fonun kuruluşunun akabinde kendi internet sitesinde aşağıdaki gibi yer alırken (TVF, 2017);

- “50 milyon ₺ sermaye ile oluşturulan fonun büyüklüğünün gelecekte 200 milyar ₺ seviyesine ulaşması,
- Yapılması planlanan yatırımlarla mevcut büyüme oranına gelecek 10 yıl içinde yıllık % 1.5 oranında ek artış ve ilave istihdam sağlanması,
- Sermaye piyasalarının büyüme ve derinleşmesinin hızlandırılması,
- İslami finansman varlıklarının kullanımının yaygınlaştırılması

- Katılım finansmanı sektör payının artırılması
- Otoyollar, Kanal İstanbul, Üçüncü Köprü ve Havalimanı, Nükleer Santral gibi büyük altyapı projelerine kamu kesimi borcu arttırılmadan finansman sağlanması,
- Savunma, havacılık ve yazılım gibi teknoloji yoğun stratejik sektörlerdeki yerli şirketlerin sermaye ve proje bazında desteklenmesi, küresel oyuncu olmalarının sağlanması,
- Arz güvenliğini sağlamak üzere Türkiye için önem taşıyan doğalgaz ve petrol gibi yurt dışındaki stratejik sektörlerle yasal ve bürokratik kısıtlamalara bağlı olmadan doğrudan yatırım yapılabilmesi.

Fonun 2023 yılında amaçları ise aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (TVF, 2023);

- “Fon, değer yarattığı şirketlerden lisans, kâr ve kira geliri elde ederek kendini finanse edebilen bir yapı oluşturmayı hedefler. Türkiye’nin vizyoner projelerine de sermaye desteği sağlamak için çalışır.
- Nihai amacı stratejik yatırımlarıyla Türkiye’deki şirketlerden bölgesel ve küresel liderler çıkmasına destek olmak, finansal piyasaların iyileşmesine katkıda bulunmak ve gelecek nesillere ekonomisi güçlü bir ülke bırakmaktır.”

Fon bu amaçları gerçekleştirebilmek içinse şu kaynakları kullanacaktır.

- Özelleştirme dâhilinde yer alan ve fona devri gerçekleştirilen kuruluş ve varlık ile devredilmesi yönünde karar alınan Özelleştirme Fonu’nda bulunan nakit fazlalığı,
- Kamu kurumlarının sahip olduğu gelir fazlası, atıl kaynaklar ve kullanım fazlası varlıklar ile Varlık Fonuna aktarılmasına veya fon tarafından yönetilmesine karar verilenler,
- Sermaye ve para piyasaları ile bu piyasaların dışında farklı yöntemler kullanılarak temin edilebilecek her türlü finansman ve kaynak.

Proje geliştirme, çeşitli yöntemler kullanarak kaynak bulma ve yaratma, ortaklıklar kurma, her türlü yatırım aracının alım satımını yapma, para piyasası işlemleri gerçekleştirme, gayrimenkul ve gayrimenkule dayalı haklar dahil olmak üzere gayri maddi hakların değerlendirilmesi ve son olarak mali ve ticari faaliyetleri ana faaliyet başlıkları olarak belirleyen fonun bu faaliyetleri piyasa şartlarında yapacağını belirtmektedir (2016/9429 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, 2016, s. m. 4). Fon bu faaliyetleri gerçekleştirirken, fon çıkarlarını objektif iyi niyet, özen ve basiret ilkelerini temel olarak gözetir.

Bu doğrultuda ilgili belgelerin beş yıl süre ile saklanması, fonun başta yatırım politika ve stratejilerin ilgili yasalar ve şirket esas sözleşmesine uygun olacağı, çalışanlar ve yönetimin iskonto ve işlem yasağı ve bunların tesisine dair önlemlerin alınması yine aynı madde ile karara bağlanmıştır. Sayıştay denetimi, kurumlar vergisi ve gelir vergisinden muaf olan fon bağımsız denetime tabi olup bağımsız denetimden geçen veriler Cumhurbaşkanlığı tarafından görevlendirilecek alanında uzman üç kişilik merkezi denetim ekibi tarafından denetlenerek denetime dair raporu her yılın haziran ayında Cumhurbaşkanlığı'na sunacaklardır (6741 Sayılı Kanun, 2016, s. m.6-8).

Fonun organizasyon şeması tümüyle fon yönetim kuruluna bırakılırken sadece fon bünyesinde yönetim kurulunca oluşturulacak bir danışma kurulu yer alması karara bağlanmıştır. Fon Yönetim Kuruluna seçilecek kişilerin kanunla belirlenirken şirket çalışanlarında aranacak vasıflar ise yönetim kurulunun yetkisinde bulunmaktadır.

Ayrıca alınacak kararlara ilişkin düzen üç yılı kapsayan ve yönetim kurulu tarafından hazırlanan Stratejik Yatırım Planı'nın Cumhurbaşkanlığı'na sunulması ile başlayacak ve yönetim yukarıda belirtilen faaliyet ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilecektir. Kurulması olası alt fonlar için en az bir yönetim kurulu üyesi, bir genel müdür ve bir portföy yöneticisinin yer alacağı yatırım komiteleri oluşturulacaktır. Bunlara ek olarak ilgili

alt fonun yatırım stratejisi doğrultusunda farklı kişilere de bu komitelerde yer verilebilecektir.

7. Türkiye Varlık Fonu ve Linaburg-Maduell Şeffaflık Endeksi

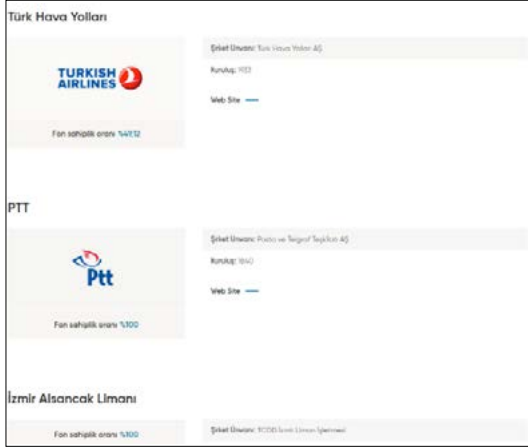
Linaburg-Maduell Endeksine göre fonun çalışma yayına hazırlandığı tarih itibarıyla şeffaflık endeksini aşağıdaki gibi değerlendirmek mümkündür. Endekse dair elde edilen veriler doğrultusunda yapılan tespitlerle yapılan hesaplamaların; değerlendiricilerin kriterlerini ve veri derinliklerini açıklamıyor olmaları nedeniyle karşılaştırılmasına da sonraki dönem için beklenen şeffaflık derecesi olduğunu söylemek mümkündür.

7.1. İlke 1: Tarihsel Olarak Fonun Kurulma Nedeni, Kaynakları ve Kamu Sahiplik Yapısının Paylaşılması

Şekil 1. TVF internet sitesi kuruluş ve çalışma amaçları

Endeksin ilk ilkesinde istenilen açıklamalar fonun kurulmasının nedenleri sitede belirtilirken ayrıca “mevzuat” başlığı altında fonun kurulmasına dair Bakanlar Kurulu kararı ve kanun da yer almaktadır, yayınlanan raporlarda ve fon yönetim kurulu başkanı da olan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Fon Entegre Raporu sunumu ve fonun internet sitesindeki mesajında dahi fonun kuruluş amaçları belirtilmiştir. Fon Entegre Raporunda ise amaçlar aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Şekil 2. TVF internet sitesi Kamu sahiplik oranları

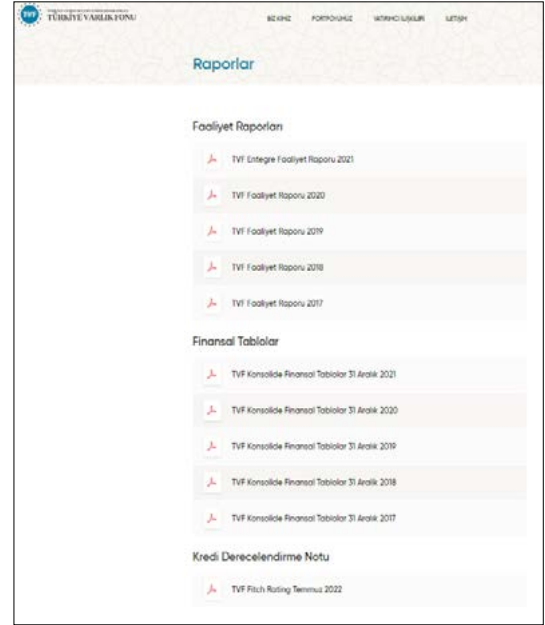
“Kuruluş vizyonu doğrultusunda faaliyetlerini her geçen dönemde geliştiren TVF, çalışmalarını dört temel amaç etrafında şekillendirmektedir:

- *Sermaye piyasalarında araç çeşitliliği ve derinliğine katkı sağlamak*
- *Yurtiçinde kamuya ait olan varlıkları ekonomiye kazandırmak*
- *Dış kaynak temin etmek*
- *Stratejik ve büyük ölçekli yatırımlara iştirak etmek*
- *Varlık fonlarının ana amaçlarından biri olan sürdürülebilir kalkınmada kaldıraç etkisi yaratma misyonu, TVF'nin çalışma kültürünün de merkezinde yer almaktadır.”*

Bunlara ek olarak fona tahsis edilmiş ve fon tarafından kullanılacak kaynaklar ve fonun sahip olduğu varlıkların kamu sahiplik oranları ile bunların devrine dair Bakanlar Kurulu kararları fonun internet sitesinde yer almaktadır.² Bu açıklamalara dair gereklilik yerine getirildiği için 1 puan verilmiştir.

² Fonun portföy bilgilerinin özetine ve buradan da detaylı bilgiye www.tvf.com.tr/portfoyumuz adresinden ulaşılabilir.

7.2. İlke 2: Güncel Olarak Yıllık Bağımsız Denetim Raporlarının Paylaşılması

Şekil 3. TVF İnternet Sitesi-Raporlar

Fonun kurulmasına dair kanun (6741 sayılı ve 19/8/2016 tarihli kanun madde 6), Bakanlar Kurulu Kararı (2016/9429 sayılı karar 15, 16 ve 18. maddeler) ve şirket ana sözleşmesinde denetimin “sermaye piyasasında bağımsız denetime yetkili şirketlerce yapılacağı başta olmak üzere denetimle ilgili bilgiler verilmektedir. Ayrıca bu raporun her yılın haziran ayında bakanlar kuruluna sunulacağı da bu bölümler dahilinde yer almaktadır. Yetkililer kuruluşu müteakiben yapmış oldukları açıklamalarda fonun denetimine dair bilgiler vermiştir. Bu açıklamalara örnek olarak Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Cemil Ertem tarafından Anadolu Ajansı için yaptığı açıklamayı (Ertem, 2017) ve dönemin Türkiye Varlık Fonu A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Bostan'ın Reuters için yaptığı açıklamayı (Bostan, 2017) gösterebiliriz.

Verilen bilgiler ve açıklamaları takip eden yıllarda fonun mali tabloları oluşmaya başladığı dönem olan 2017 yılı sonu itibarıyla de raporlar ve ilgili

mali tablolar paylaşılmıştır.³ Bu durum ise ikinci ilkenin de fon için kabul edilebileceğini işaret etmektedir.

7.3. İlke 3: Fonun Sahip Olduğu Şirket Paylarının Yüzdesel Olarak ve Bunların Coğrafi Dağılımını Paylaşılması

Fonun sahip olduğu tüm varlıklara ilişkin bilgiler fon internet sitesinde yer almaktadır.⁴ Portföyde bulunan her şirketin kendi internet sitelerine erişim sağlanabildiği gibi, fonun sahip olduğu gayrimenkullerin dahi tüm coğrafi bilgilerine yine internet sitesi üzerinde muhtelif bağlantı ve raporlardan ulaşılabilmektedir (TVF, 2022, s. 54-55). Yer alan bu bilgiler sayesinde üçüncü ilkeden de puan alınmaktadır.

7.4. İlke 4: Fon Portföyünün Toplam Piyasa Değeri, Getirileri ve Yönetim Masraflarını Paylaşılması

Şekil 4. TVF Entegre Rapor-Fonunun Toplam Piyasa Değeri

Fonun sahip olduğu portföyün büyüklüğü, getirisi, tüm giderleri ve mali tabloları yukarıda da belirtildiği gibi fonun internet sitesi üzerinden paylaşılmakta ve yıllık raporlar ile “yatırımcı ilişkileri” başlığından

³ Bu bilgilere www.tvf.com.tr/yatirimci-iliskileri/raporlar adresinden ulaşılabilmektedir.

⁴ Fonun portföy bilgilerinin özetine ve buradan da detaylı bilgiye www.tvf.com.tr/portfoyumuz adresinden ve yıllık yayınlanan raporlardan ulaşılabilmektedir.

da erişilebilmektedir (TVF, 2022, s. 11). Fonun 2022 Aralık ayında yayınlamış olduğu “TVF Entegre Faaliyet Raporu 2021” başlıklı raporda da tüm bu bilgilerin son değerlerine ulaşılabilmektedir.

Böylece fon için dördüncü ilke de yerine getirilmiş olarak kabul edilebilir.

7.5. İlke 5: Fonun Etik Standartları, Yatırım Politikaları ve Yönetilme Esaslarına İlişkin Kuralların Paylaşılması

Türkiye Varlık Fonu A.Ş. Şirket Ana Sözleşmesi'nde yönetilme esasları, yönetim kademeleri, komiteler ve kurumsal yönetime ilişkin bilgiler 16 ile 19. maddeler arasında yer almaktadır. Ayrıca, diğer ilkelere de olduğu gibi birçok rapor ve fonun internet sitesinde farklı başlıklarda da etik standartları yatırım ve yönetim politikalarına dair ilkeler paylaşılmıştır.

“2022/01 Sayılı Türkiye Varlık Fonu Sürdürülebilirlik Politikası” içerisinde Çevre, Sosyal ve Yönetişim başlıkları altında fonun sürdürülebilirlik politikaları, öncelikler, yönetim ve sorumluluk politikaları, yatırımlara katılım ve yatırımdan çıkış politikaları ile politika yönetimi ve gözetim modeline yer verilmiştir. Bunların yanında “Önceliklerimiz” kısmında “Seçilen iç ve dış paydaşlarımız ile yaptığımız görüşmeler sonucunda “Çalışan Bağlılığı ve İşgücü Uygulamaları”, “İklim Değişikliği ve Karbon Salımı”, “Topluma ve Ekonomik Kalkınmaya Katkı”, “Kurumsal Yönetim” ve “İş Etiği” konularını en öncelikli konular olarak belirledik.” ifadesinin akabinde tüm bu konular açıklanmıştır (TVF, 2023, s. 7-12).

7.6. İlke 6: Fonun Strateji ve Hedeflerinin Net Bir Şekilde İfade Edilmesi

Şekil 5. TVF Temel Stratejik Amaç ve Kaynakları

Fonun genel anlamda stratejileri ve hedefleri fonun internet sitesi, kuruluşuna dair kanun (6741 sayı ve 19/8/2016 tarihli kanun 3. ve 4. maddeler), bakanlar kurulu kararı (2016/9429 sayılı karar 4. ve 5. maddeler) ve şirket ana sözleşmesinde (3. madde) detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Daha detaylı olarak internet sitesinde muhtelif

başlıklarda, raporlarda, politika bildirimlerde birçok farklı noktada erişilebilen bu bilgiler altıncı ilkedeki 1 puan daha alınmasını sağlamaktadır. Ayrıca yine fonun internet sitesinde yer alan, Biz Kimiz? > Hakkımızda> Yol Haritamız yolu izlenerek aşağıdaki şemaya ve her bir başlığın detaylı açıklamasına erişilebilmektedir (TVF, 2023).

7.7. İlke 7: Varsa, Fonun İştiraklerinin Kimlikleri ve İletişim Bilgilerinin Net Bir Şekilde Paylaşılması

Fonun sahip olduğu şirketler ve iştirakleri yukarıdaki tabloda fonun internet sitesi ve raporlarından derlenmiştir. Fon ayrıca iki adet lisansa "Nakit Karşılığı Şans Oyunları Lisansı ve At Yarışı Düzenleme ve Bahis Kabul Etme Lisansı" ve İstanbul Finans Merkezi ile Türkiye genelinde 46 adet daha gayrimenkule sahiptir. Yine bunların da detaylarına internet sitesi ve yayınlanan raporlardan ulaşılabilir. Ayrıca daha önceki maddelerde de belirtildiği üzere tüm şirketlerin detaylı bilgilerine de ulaşılabilmesi için internet sitelerine yönlendirmeler yapılmıştır. Bu verilerin erişilebilir olması da bu ilkenin de kabul edilmesini sağlamaktadır.

Tablo 4. TVF Portföyü

	Şirket Unvanı	Fon sahipliği	Sektör
1	T.C. Ziraat Bankası AŞ	100,00%	Finansal Hizmetler
2	Türkiye Halk Bankası AŞ	87,70%	Finansal Hizmetler
3	Türkiye Vakıflar Bankası TAO	64,80%	Finansal Hizmetler
4	Borsa İstanbul AŞ	80,60%	Finansal Hizmetler
5	Türkiye Sigorta Anonim Şirketi	81,10%	Finansal Hizmetler
6	Türkiye Hayat ve Emeklilik Anonim Şirketi	98,61%	Finansal Hizmetler
7	TVF Finansal Yatırımlar	100,00%	Finansal Hizmetler
8	Türk Hava Yolları AŞ	49,12%	Ulaştırma ve Lojistik
9	Posta ve Telgraf Teşkilatı AŞ	100,00%	Ulaştırma ve Lojistik
10	TCDD İzmir Liman İşletmesi	100,00%	Ulaştırma ve Lojistik
11	Boru Hatları ile Petrol Taşıma AŞ	100,00%	Enerji
12	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı	100,00%	Enerji
13	TVF Enerji	100,00%	Enerji
14	TVF AEL Elektrik	200,00%	Enerji
15	TVF Rafineri ve Petrokimya Sanayi ve Ticaret AŞ	100,00%	Enerji
16	Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.	26,20%	Teknoloji ve Telekom
17	Türksat Uydu Haberleşme Kablo TV ve İşletme AŞ	100,00%	Teknoloji ve Telekom
18	Türk Telekomünikasyon AŞ	61,68%	Teknoloji ve Telekom
19	TVF BT ve İletişim	100,00%	Teknoloji ve Telekom
20	Türkşeker Tarım A.Ş.	49%	Tarım ve Gıda
21	Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.	100%	Tarım ve Gıda
22	Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü	100%	Tarım ve Gıda
23	Kayseri Şeker Fabrikası AŞ	11,10%	Tarım ve Gıda
24	Kardemir Karabük Demir Çelik Sanayi ve Ticaret AŞ	4,41%	Madencilik ve Demir-Çelik
25	Türkiye Maden Sanayi ve Ticaret AŞ	100%	Madencilik ve Demir-Çelik
26	Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü	100%	Madencilik ve Demir-Çelik

7.8. İlke 8: Varsa, Fonun Yabancı Yöneticilerine İlişkin Bilgilerin Verilmesi

Varlık fonu yöneticilerine, yöneticilerin atanmalarına ve seçim kriterlerine ilişkin bilgiler fonun internet sayfası dair bilgiler de yer almaktadır. Ayrıca Sözcü Gazetesi'nden Erdoğan Süzer'in 9 Şubat 2017 tarihli haberine göre Türkiye Varlık Fonu A.Ş. için yabancı bir yönetici aranmaktadır (Süzer, 2017). Bu tür haberler zaman zaman basında yer alsa da yabancı yöneticisi bulunmayan fon yabancı bir yöneticinin dahil olması ve bu yöneticiye dair bilgilerin paylaşılması ile bu ilkedен puan alabilecektir.

7.9. İlke 9: Fonun Kendine Ait Yönettiği Bir İnternet Sitesinin Olması

Çalışmada fona ilişkin birçok bilgiyi de barındıran www.turkiyevarlikfonu.com.tr adresindeki internet sitesi fona aittir. Fonun kuruluşu, amaçları, misyon ve vizyon ibareleri, ilgili mevzuat ve haberler gibi fona dair birçok detaylı bilgi sitenin içinde yer

almaktadır. Bu internet sitesi ile dokuzuncu ilkedен de 1 puan daha hesaplamaya dahil edilmektedir.

7.10. İlke 10: Fonun Ana Merkezinin Adresi ve Telefon-Faks Gibi İletişim Bilgilerinin Paylaşılması

Türkiye varlık fonuna ilişkin telefon numarası (0 212 371 2200) ve elektronik posta adresi (info@turkiyevarlikfonu.com.tr) fonun internet sitesinde iletişim sekmesi altında yer almaktadır. Fonun merkezi şirket ana sözleşmesinde “İstanbul” olarak belirtilirken yine internet sitesinde Genel Müdürlük adresi “Muallim Naci Cad. No. 22 Ortaköy – İstanbul”, Ankara Ofisinin adresi ve telefon numarası ise “Beştepe Mah. 32. Cadde No: 1 Moment Ofis Kat: 13 Yenimahalle, Ankara (0312 551 15 50)” yer almaktadır (TVF, 2023). Bu bilgiler ile sonuncu ilkedен de 1 puan alınmaktadır.

Böylelikle ilkeler ve edinilen bilgileri kaynakları bakımından aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

Tablo 5. İlkelere Dair Bilgilerin Edinildiği Kaynaklar

İlke	İlkeye Konu Bilgi(ler)	İnternet Sitesi	Entegre Raporlar	Mali Tablolar	Sürdürülebil. Politikası	Kuruluş Kararı	6741 s. Kanun	Basın
İlke 1	Kurulma Nedeni	✓			✓	✓	✓	
	Kaynaklar	✓	✓	✓				
	Kamu Sahiplik Yapısı	✓	✓	✓				
İlke 2	Yıllık Bağımsız Denetim Raporları	✓	✓			✓	✓	✓
İlke 3	Şirket Payları	✓		✓				
	Payların Coğrafi Dağılımı		✓					
İlke 4	Toplam Piyasa Değeri		✓	✓				
	Getirileri		✓	✓				
	Yönetim Masrafları			✓				
İlke 5	Etik Standartları		✓		✓			
	Yatırım Politikaları	✓	✓		✓			
	Yönetilme Esasları	✓	✓		✓	✓	✓	
İlke 6	Strateji ve Hedefleri	✓	✓		✓	✓	✓	
İlke 7	İştirakler ve İletişim Bilgileri	✓	✓					
İlke 8	Yabancı Yöneticileri	✓						✓
İlke 9	İnternet Sitesi	✓	✓					
İlke 10	Merkez Adres ve İletişim Bilgileri	✓	✓			✓	✓	

Bu değerlendirmeler ışığında Linaburg-Maduell Şeffaflık Endeksinde fonun derecelendirilmesi (çalışmanın yapıldığı tarih olan 2023 yılı şubat ayı itibariyle) aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

Toplamda 9 puanlık bir dereceye sahip olan fon “yeterli şeffaflık” düzeyi olan 8 puanlık dereceyi geçerken tam şeffaflık düzeyine de fazla uzak değildir.

Tablo 6. Türkiye Varlık Fonun Linaburg-Maduell Endeksine Göre Derecelendirilmesi (Şubat 2023)

İlkeler		Puan
1	Tarihsel olarak fonun kurulma nedeni, kaynakları ve kamu sahiplik yapısının paylaşılması	1
2	Güncel olarak yıllık bağımsız denetim raporlarının paylaşılması	1
3	Fonun sahip olduğu şirket paylarının yüzdesel olarak ve bunların coğrafi dağılımını paylaşılması	1
4	Fon portföyünün toplam piyasa değeri, getirileri ve yönetim masraflarını paylaşılması	1
5	Fonun etik standartları, yatırım politikaları ve yönetilme esaslarına ilişkin kuralların paylaşılması	1
6	Fonun strateji ve hedeflerinin net bir şekilde ifade edilmesi	1
7	Varsa, fonun iştiraklerinin kimlikleri ve iletişim bilgilerinin net bir şekilde paylaşılması	1
8	Varsa, fonun yabancı yöneticilerine ilişkin bilgilerin verilmesi	0
9	Fonun kendine ait yönettiği bir internet sitesinin olması	1
10	Fonun ana merkezinin adresi ve telefon-faks gibi iletişim bilgilerinin paylaşılması	1
Toplam		9

8. Sonuç

Dünyanın en büyük ulusal varlık fonu olan Norveç Emeklilik Fonu – Global “Gelecek nesiller için maddi zenginlikleri korumak ve geliştirmek için çalışmak” için çaba harcayan ve ülkedeki rezervleri önemli ölçüde dünyanın en büyük şirketlerine ortak olarak ve evrensel önem taşıyan şehirlerinde emlak yatırımları yaparak değerlendirmektedir. Yaşlanan nüfusun artan sağlık harcamalarını karşılamak için kurulmuş olmasından dolayı emeklilik fonu olarak adlandırılrsa da “petrol” kökenlidir.

Fonun yönetiminde esas olarak belirlenmiş olan şeffaflık ve hesap verebilirlik konusunda genel kabul görmüş ölçüm yöntemlerinin tümünde en iyi sonuçları almıştır. Türkiye’de çok yeni olan TVF’nun şeffaflık ve hesap verebilirliğine dair derecelendirmesi başarılı bir şekilde oluşmakta ve bu süreç devam etmektedir. Çalışmanın yapıldığı tarih olan Şubat 2023 itibariyle Linaburg – Maduell Şeffaflık Endeksinde değerlendirildiğine 10 üzerinden 9 puanlık bir sonuca ulaşılmıştır. Bu anlamda mevcut durum oldukça iyidir. Ancak tam şeffaflığa ulaşılabilmesi için özellikle denetim raporlarının ve yönetim giderlerinin ve kamuya paylaşılması bir gerekliliktir. Ayrıca TVF’nin denetiminin Sayıştaya açılması ile kurum üzerindeki sorun teşkil eden denetim alanı çözüme kavuşmuş olacaktır.

Türkiye Varlık Fonu, doğru yatırım tercihleri, iyi belirlenmiş bir risk – getiri politikası ile uzman kişilerin elinde ülke çıkarları korunarak başarılı olabilecektir. Özellikle darbe girişiminin akabinde böyle bir yapılanmaya giden para otoritelerinin bu sisteme olan güvenlerini boşa çıkarmamak adına beklentileri karşılamaları beklenmektedir.

Fonun başarıya ulaşması, belirlenen hedeflere daha hızlı erişebilmesi, fona ilişkin endişelerin ve olumsuz eleştirilerin sona erdirilmesi adına fonun şeffaflığının artırılması ve hesap verebilir bir sistem kurulması önemlidir. Bunun ise en iyi yolu

açık ve kapsamlı varlık yönetim stratejileri, yatırım politikaları benimsenmesinden ve bunların kamu tarafından kolay ulaşılabilir hale getirilmesinden geçmektedir. Zira Norveç Emeklilik Fonunun en önemli avantajları bu kalemlerdeki üstünlüğüdür. Bilhassa denetim raporları ve esasları, yönetim ve etik ilkeleri paydaşlar ile paylaşılmalıdır. Ayrıca şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlamak için mekanizmalar kurulmalıdır.

Kaynakça

- 2016/9429 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı. (2016, Ekim 17). Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketinin Yapısına ve İşleyişine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Kararın Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar . 29883 Sayılı Resmi Gazete .
- 6741 Sayılı Kanun. (2016, Ağustos 19). Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketinin Kurulması İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Resmi Gazete.
- Akbulak, S., & Akbulak, Y. (2008). Ulusal Varlık Fonları . Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi , 237-262.
- Al-Hassan, A., Papaioannou, M., Skancke, M., & Sung, C. C. (2013). *Sovereign Wealth Funds: Aspects of Governance Structures and Investment Management*. IMF .
- Ang, A., Brandt, M. W., & Denison, D. F. (2014). *Review Of The Active Management Of The Norwegian Government Pension Fund Global* . Oslo: Norwegian Government.
- Avellana, N. J. (2013, Aralık 5). *Temasek is different from other sovereign wealth funds and pays tax - Chairman*. Ocak 13, 2023 tarihinde Venture Capital Post: <https://www.vcpost.com/articles/19295/20131205/chairman-lim-boon-heng-temasek-unique-sovereign-wealth-fund.htm> adresinden alındı
- Aykin, H. (2017). Ulusal Refah Fonlarının (Varlık Fonları) Ekonomik Güvenlik Perspektifi İle Analizi . *Vergi Dosyası*, 1-27.
- Bagnall, A. E., & Truman, E. M. (2013). *Progress on Sovereign Wealth Fund Transparency and Accountability: An Updated SWF Scoreboard* . Washington, DC: Peterson Institute for International Economics .
- Bahgat, G. (2008). Sovereign Wealth Funds: Dangers and Opportunities. *International Affairs*, 1189-1204.
- Bahoo, S., Alon, I., & Paltrinieri, A. (2020). Sovereign wealth funds: Past, present and future. *International Review of Financial Analysis*, s. 1-17.
- Bahoo, S., Hassan, M. K., Paltrinieri, A., & Khan, A. (2019). A model of the Islamic sovereign wealth fund. *Islamic Economic Studies*, s. 2-22. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IES-05-2019-0003/full/pdf> adresinden alındı
- Bauer, A. (2015, Nisan 7). *Six Reasons Why Sovereign Wealth Funds Should Not Invest or Spend at Home*. Ocak 15, 2023 tarihinde Natural Resource Governance Institute. adresinden alındı
- Beck, R., & Fidora, M. (2008). *The impact of sovereign wealth funds on global financial markets* . Frankfurt: European Central Bank.
- Bernstein, S., Lerner, J., & Schoar, A. (2013). The Investment Strategies of Sovereign. *Journal of Economic Perspectives*, s. 219-238. <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.27.2.219> adresinden alındı
- Bortolotti, B. (2015). *The Sky Did Not Fall Sovereign Wealth Fund Annual Report 2015*. Torino: Sovereign Investment Lab Bocconi University.
- Bostan, M. (2017, Şubat 24). Varlık Fonu Başkanı'ndan Önemli Açıklamalar. (Reuters, Röportaj Yapan) Milliyet. Haziran 6, 2017 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/varlik-fonu-baskani-ndan-onemli-ekonomi-2402480/> adresinden alındı
- Council on Ethics. (2015). *Annual Report 2015*. Oslo: Council on Ethics for the Norwegian Government Pension Fund Global.
- Das, U. S., Lu, Y., Mulder, C., & Sy, A. (2009). *Setting up a Sovereign Wealth Fund: Some Policy and Operational Considerations*. International Monetary Fund.
- Ertem, C. (2017, Şubat 27). Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Ertem: Dolar baskısının kalkmakta olduğunu gözlemliyoruz. (M. Birinci, Röportaj Yapan) İstanbul: Anadolu Ajansı . <http://aa.com.tr/tr/ekonomi/cumhurbaskani-basdanismani-ertem-dolar-baskisinin-kalkmakta-oldugunu-gozlemliyoruz/742497> adresinden alındı
- Global SWF. (2023, Şubat 18). *2021 GSR Scoreboard - Governance, Sustainability & Resilience of State-Owned Investors*. Global SWF İnternet Sitesi: <https://globalswf.com/reports/2021gsr> adresinden alındı
- Gürcan, E. (2017). *Ulusal Varlık Fonları ve Türkiye Varlık Fonu*. İstanbul: Gedik Yatırım.
- Hacıhasanoğlu, E., & Soytaş, U. (2010). *Yeniden Tasarlanan Finansal Mimaride Ulusal Varlık Fonlarının Rolü* . Ankara: Administration Department of the Management and Administration Research Center of METU .
- IFSWF. (2008). *Santiago Principles Generally Accepted Principles and Practices*. Santiago : International Forum of Sovereign Wealth Funds.
- IFSWF, I. F. (2014). *Santiago Principles: 15 Case Studies 2014* . Doha: International Forum of Sovereign Wealth Funds .
- Johnson, S. (2007). The Rise of Sovereign Wealth Funds. *Finance ve Development*, 1-3.
- Kayıran, M. (2016). Türkiye Varlık Fonu'nun Kuruluş Amaçları ve Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi* , 55-90.

27. Kern, S. (2007). *Sovereign Wealth Funds - State Investments On The Rise*. Frankfurt : Deutsche Bank .
28. Kotter, J., & LeI, U. (2011). Friends or foes? Target selection decisions of sovereign wealth funds and their consequences. *Journal of Financial Economics*, s. 360-381. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0304405X11000729> adresinden alındı
29. Kristensen, M. D. (2016, Mayıs). From Avoidance to Activism The Responsible Investment Frameworks of the Norwegian Government Pension Fund Global, the New Zealand Superannuation Fund and California Public Employees' Retirement System 2000 – 2016 . *Master's Thesis in Peace and Conflict Studies*. Oslo: University Of Oslo .
30. Masimov, A., & Turhan, M. S. (2022). Bir örgüt biçimi olarak ulusal varlık fonları: Karşılaştırmalı bir analiz. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s. 87-102.
31. Mezzacapo, S. (2009). *The So-Called "Sovereign Wealth Funds": Regulatory Issues, Financial Stability, And Prudential Supervision*. Brüksel: European Commission.
32. NBIM. (2016). *Strategy for Norges Bank Investment Management 2017-2019*. Oslo: Norges Bank Investment Management . Norges Bank Investment Management . adresinden alındı
33. NBIM. (2017, Haziran 4). *Transparency*. NBIM İnternet Sitesi: <https://www.nbim.no/en/transparency/reports/> adresinden alındı
34. NBIM, N. B. (2017, Haziran 2). *About Us*. Norges Bank Investment Management İnternet Sitesi : <https://www.nbim.no/en/organisation/about-us/> adresinden alındı
35. Rimstad, K. (2022). *Government Pension Fund Global - Half-year report 2022* . Oslo: NBIM.
36. Rose, P. (2015). Sovereign Fund Selling, Market Volatility and Systemic Risk: Connections and Regulatory Possibilities. *The Sky Did Not Fall*, 50-60.
37. StefanWurster, & Schlosser, S. J. (2021, Mayıs 17). Sovereign Wealth Funds as Sustainability Instruments? Disclosure of Sustainability Criteria in Worldwide Comparison. *Sustainability*, s. 1-22.
38. Süzer, E. (2017, Şubat 02). Varlık Fonu İçin Yönetici Adaylarıyla Görüşülüyor. *Sözcü Gazetesi*. <http://www.sozcu.com.tr/2017/ekonomi/ortulu-fon-1668353/> adresinden alındı
39. SWFI. (2023, Ocak 23). List of 148 Sovereign Wealth Fund Profiles by Region: [https://www.swfinstitute.org/profiles/sovereign-wealth-fund#:~:text=List%20of%20130%20Sovereign%20Wealth%20Fund%20Profiles%20by%20Region%](https://www.swfinstitute.org/profiles/sovereign-wealth-fund#:~:text=List%20of%20130%20Sovereign%20Wealth%20Fund%20Profiles%20by%20Region%20) adresinden alındı
40. SWFI. (2023, Ocak 15). *Normay Government Pension Fund Global*. Sovereign Wealth Fund Institute: <http://www.swfinstitute.org/swfs/norway-government-pension-fund-global/> adresinden alındı
41. SWFI. (2023, Ocak 12). *SWFI Linaburg-Maduell Transparency Index*. Sovereign Wealth Fund Institute: <https://www.swfinstitute.org/statistics-research/linaburg-maduell-transparency-index/> adresinden alındı
42. SWFI, S. W. (2023, Ocak 20). *What is a SWF? About Sovereign Wealth Funds*: <https://www.swfinstitute.org/sovereign-wealth-fund/> adresinden alındı
43. The Fletcher School . (2017, Haziran 5). *Profile: Government Pension Fund Global (Norway)*. Fund Profiles: [http://fletcher.tufts.edu/~media/Fletcher/Microsites/swfi/pdfs/2012/profiles/Norway %20Fund%20Profile.pdf](http://fletcher.tufts.edu/~media/Fletcher/Microsites/swfi/pdfs/2012/profiles/Norway%20Fund%20Profile.pdf) adresinden alındı
44. Truman, E. M. (2007). A Scoreboard for Sovereign Wealth Funds. *Conference on China's Exchange Rate Policy* (s. 1-15). Washington, DC.: Peterson Institute for International Economics.
45. Truman, E. M. (2007). Sovereign Wealth Funds: The Need For Greater Transparency And Accountability. *Peterson Institute For Internetal Economics*, 1-9.
46. Truman, E. M. (2009). A Blueprint for Sovereign Wealth Fund Best Practices. *Revue d'économie financière (English ed.)* , 429-451.
47. TVF. (2017, Haziran 07). *Şirket Ana Sözleşmesi* . Türkiye Varlık Fonu A.Ş.: <http://www.turkiyevarlikfonu.com.tr/content/files/Sirket-ana-sozlesmesi.pdf> adresinden alındı
48. TVF. (2017, 5 Mayıs). *Türkiye Varlık Fonu İnternet Sitesi*. Türkiye Varlık Fonu: <http://www.turkiyevarlikfonu.com.tr/TR> adresinden alındı
49. TVF. (2022). *Türkiye Varlık Fonu Entegre Faaliyet Raporu 2021*. İstanbul: TVF.
50. TVF. (2023, Ocak 29). *2022/01 Sayılı Türkiye Varlık Fonu Sürdürülebilirlik Politikası*. Türkiye Varlık Fonu İnternet Sitesi: <https://www.tvf.com.tr/uploads/file/tvf-surdurulebilirlik-politikasi.pdf> adresinden alındı
51. TVF. (2023, Ocak 20). *Genel Bilgiler*. Türkiye Varlık Fonu: <https://www.tvf.com.tr/biz-kimiz/hakkimizda/genel-bilgiler> adresinden alındı
52. TVF. (2023, Şubat 10). *İletişim*. TVF İnternet Sitesi: <https://www.tvf.com.tr/iletisim/iletisim-bilgileri> adresinden alındı
53. TVF. (2023, Ocak 19). *Raporlar*. TVF İnternet Sitesi: <https://www.tvf.com.tr/uploads/file/tvf-entegre-rapor-2021.pdf> adresinden alındı
54. TVF. (2023, Şubat 12). *Yol Haritamız*. TVF İnternet Sitesi: <https://www.tvf.com.tr/biz-kimiz/hakkimizda/biz-kimiz-hakkimizda-yol-haritamiz> adresinden alındı
55. Wessel, B., & Tolleshaug, H. (2020). *Strategy 2021–2022 Norges Bank Investment Management*. Oslo: NBIM.
56. Yalçınar, K., & Sürekli, A. M. (2015). Ekonominin Çeşitlendirilmesinin Bir Aracı Olarak Ulusal Refah Fonu Modelinin Türkiye Ekonomisi Açısından Uygulanabilirliği. *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1-29.

Emre ÖZSALMAN¹ Ömer Faruk DERİNDAG²

1. Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, emre.ozsalman@inonu.edu.tr,

2. Dr. Öğretim Üyesi, İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, omer.derindag@inonu.edu.tr,

Modern Tarife Dışı Engel Olarak Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması

Özet

2050 yılına kadar karbon nötr bir kıta olma hedefi olan Avrupa Birliği (AB), bu hedefe ulaşabilmek için karbon vergisi ve Emisyon Ticaret Sistemini (ETS) devreye aldı. Ancak karbon vergisi ve ETS şirketlere ciddi maliyetler yükleyebileceğinden şirketler üretimlerini kıta dışına taşıyıp “karbon kaçağına” sebep olabilmektedirler. Bunun önüne geçebilmek için AB, Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizmasını (SKDM) 2023 yılı itibarıyla hayata geçirmeyi planlamaktadır. Bu kapsamda, demir-çelik, çimento ve gübre başta olmak üzere üretimleri sırasında yoğun karbon salımına neden olan sektörlerde ait ürünlerin AB dışından ithal edilmesi halinde ithalatçı için ek vergi yükü getiren bu mekanizma ile “karbon kaçağının” engellenmesi hedeflenmektedir. İlave bir gümrük vergisi olarak planlanan bu mekanizmanın sürdürülebilir çevre anlamında olumlu çıktılar üretmesi öngörülüyor olsa da dünya ticareti üzerinde ne gibi etkiler yaratacağı tartışma konusudur. Dünya ticaretinin yanı sıra AB'nin alacağı çeşitli kararlar ile tarife dışı engel olma potansiyeli olması ve bu uygulamanın da Türkiye'nin dış ticaretini olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Bu çalışma ile, ilave vergi yükümlülüğü olan SKDM'nin bir ticari koşul olarak modern bir tarife dışı engelle dönüşebilme potansiyelinin ortaya konulması ve Türkiye-AB ticaretine olası etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması, Karbon Vergisi, Modern Tarife Dışı Engeller.

JEL Sınıflama Kodları: B27, F13, F17, Q27.

As Modern Non-Tariff Barrier: Carbon Border Adjustment Mechanism

Abstract

The European Union (EU), which aims to be a carbon-neutral continent by 2050, has implemented the carbon tax and Emissions Trading System (ETS) to achieve this goal. Since the carbon tax and ETS may impose significant costs on companies, companies may seek to shift their manufacturing outside of the continent. Thus, the EU plans to implement the Carbon Border Adjustment Mechanism in 2023 to avoid the “carbon leakage”. With this mechanism, which imposes an additional tax burden on the importer when goods from industries that generate significant amounts of carbon emissions during production, particularly iron and steel, cement, and fertilizer, are imported from outside the EU, it is intended to prevent “carbon leakage” in this context. Although this mechanism, which is described as a “non-tariff barrier,” is anticipated to have positive effects on a sustainable environment, it is unclear what kind of effects it may have on global trade. The aim of this study is to indicate the potential of the Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM), which creates additional tax liability, to become a modern non-tariff barrier as a commercial condition and potential effects on the Turkish economy.

Keywords: Carbon Border Adjustment Mechanism, Carbon Tax, Modern Non-Tariff Barriers.

JEL Codes: B27, F13, F17, Q27.

Giriş

Dünyada karbon salımını azaltmayı amaçlayan çalışmaların temelleri 1992 yılında Rio de Janeiro’da Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda imzalanan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) ile atılmış olsa da o tarihten günümüze devletler küresel ısınmanın başlıca sebebi olarak kabul edilen karbon gazı salımının azaltılmasına karşı mutlak olarak çözüm bulamamışlardır. Ülkelerin endüstriyel üretimlerini arttırarak dış ticaret pastasından daha büyük pay alabilme arzusu sonucunda artan sera gazı emisyonları ile küresel ısınma artmış ve bunun sonucunda gelişmiş ülkeler küresel ısınmayı sınırlandırabilmek adına 2005 yılında BMİDÇS çerçevesinde Kyoto Protokolü’nü görüşmeye başlamışlardır. Ancak, nihai hedefi sera gazı salımını 1990 yılı öncesi seviyelere indirmek olan Kyoto Protokolü de bu hedefi gerçekleştirilmede başarılı olamamıştır (Özsoy, 2022: 4). Kyoto Protokolü ile de istenilen sonuçların elde edilememesi üzerine tarafların dünya sera gazı salımının %55’ine neden olan 55 ülkenin oluşturduğu Paris Anlaşması 5 Ekim 2016 tarihinde imzalanıp 4 Kasım 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir (UNFCCC, 2016) Kyoto Protokolü ve Paris Anlaşmaları geniş uygulamalar içerirse de yaptırım gücü anlamında yetersiz kalmaları ve karbon salımının neden olduğu küresel ısınmayı engelleme konusunda başarı sağlayamadıkları için eleştirilmektedir (İmer-Ertunga ve Seyhun, 2022: 3). Bunun üzerine AB, daha önce atılan adımların yeterli etkiyi yaratmaması ve 2050’de karbon nötr kıta olma hayalini gerçekleştirebilmek adına 11 Aralık 2019 tarihinde Avrupa Yeşil Mutabakat Çağrısı’nı yayınlamıştır (European Commission, 2019). Son halini 2021 yılında alan Yeşil Mutabakat Çağrısı, başta sera gazı salımının azaltılması ve üretilen enerjinin en az %32 oranda yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanması ile küresel ticaretin iklim değişikli planlarına uygun şekilde yapılması

planlarını içermektedir. 14 Temmuz 2021 tarihinde yayınlanan Fit for 55 ile ise 2030’un sonuna dek AB’nin sera gazı salımını 1990’lı yıllara göre en az %55 azaltmak amacıyla iklim enerji arazi kullanımı, ulaşım ve vergilendirme politikalarında bir dizi yasal düzenleme içeren yasak paketi yayınlanmıştır. Şirketlere ek mali yükümlülükler getiren, temel prensibi “kirleten öder” olan karbon vergisi ve emisyon ticaret sistemini kapsayan bu düzenlemeler ile AB, daha önce imzalanan anlaşmalar ve protokollerin eksikliklerini gidermeyi ve 2050 hedefine ulaşabilmeyi hedeflemektedir (European Commission, 2021a).

Yeşil Mutabakat Çağrısı kapsamında, küresel ısınmanın kontrol altına alınabilmesi amacıyla üretim sistemlerini karbon salımını azaltma yönünde iyileştirmeyen firmalar için “karbon vergisi” ve dünya genelinde karbon gazı salımının azaltılmasının sağlanması amacıyla emisyon ticaret sistemi (ETS) oluşturulmaya başlanmıştır. ETS her ne kadar etkili bir sistem olarak görünse de zamanla karbon yoğun üretim yapan firmalar, üretimlerini ek mali yükümlülüğün olmadığı ülkelere kaydırarak karbon vergisi ya da ETS nedeniyle maruz kalabilecekleri mali yükümlülüğünden kurtulma yoluna gitmişlerdir. “Karbon kaçacağı” olarak adlandırılacak bu ticaret kayması nedeniyle Avrupa Birliği Sınırdan Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM) olarak adlandırılan mekanizmayı hayata geçirmeyi planlamaktadır (European Commission, 2021b). Bu mekanizmanın temel prensibi kıta dışında üretilmiş olsa bile, üretimleri sonucunda karbon gazı salımına yol açan ürünlerin kıtaya olan ihracatlarına ek mali yükümlülüğün getirilmesidir. SKDM ile AB dışında karbon vergisine veya ETS’ye tabi olmayan ülkelerin de üretimlerinde gerekli revizyonları yaparak karbon salımlarını azaltmaları ve nihayetinde küresel ısınmaya karşı sadece bölgesel değil global ölçekte bir iyileştirmenin sağlanması planlanmaktadır.

Karbon salımının azaltılmasına dönük tedbirlerin üretimde azalmaya ve dolayısıyla ekonomik

büyümede yavaşlamaya neden olacağına ilişkin bazı görüşler olsa da 1990 yılından buyana global GSYİH'nin hem üretime hem de tüketime dayalı karbon emisyonunda yaşanan büyüme oranının yaklaşık 3 katına yakın bir oranda büyüme sergilediği ortadadır (Ritchie vd., 2020).

Türkiye'nin karbon emisyonu açısından hangi seviyede olduğuna bakıldığında, 2021 yılı verilerine göre kişi başına düşen karbon emisyonunun 5,321 tCO₂ ile Dünya ortalamasının (4,811 tCO₂) %10,6 üzerinde olduğu görünmektedir (Crippa vd., 2022). Bu bağlamda yeşil ekonomiye geçişin Türkiye açısından bir SKDM zorunluluğu olmasından öte bir sürdürülebilirlik koşulu olduğu açıktır. Ancak yine de SKDM'nin bir tarife dışı engel olarak tanımlanmadan, çevresel bir dönüşüm programı olarak nitelendirilebilmesi için konunun ticaret bağlamından tamamen çıkarılması gerekmektedir. SKDM'nin uluslararası mal ve hizmet akışını doğrudan etkileyen bir çerçeve ile devreye alınması onun uluslararası ticareti zorlaştıran yönünü açıkça ortaya koymaktadır.

Türkiye, ihracata olan aşırı bağımlılığı ve yüksek karbon emisyonları nedeniyle, SKDM uygulamalarından önemli ölçüde etkilenebilecek bir ülke konumundadır. Ülke ekonomisine, önemli gelir sağlayan çelik, alüminyum, kimya ve tekstil gibi endüstrilerle büyük ölçüde ihracata yöneliktir. Bu sektörler Türkiye için yüksek döviz geliri oluştursa da aynı zamanda yüksek oranda emisyonla sahiptir. Bu da ana ihracat pazarlarında SKDM uygulamalarının Türkiye'nin ihracatının potansiyel olarak ek maliyetlerle karşı karşıya kalabileceği anlamına gelmektedir (EBRD, 2021).

Türkiye'nin SKDM "engelini" aşmasının en kestirme yolu ise kendi ETS'sini oluşturmasıdır. ETS ile ihracatçı ülke kendi sınırları içinde Avrupa'nın belirlediği standartlarda bir emisyon sistemi kurup işlettiğinde karbon emisyonunu yine vergilendirmiş olacak ancak bu o ülkedeki üreticilerin ve servis sağlayıcıların bir sorunu

olmaya başlayacaktır. Bu sayede Türkiye ETS'ye sahip bir ülke olarak AB'ye ihraç edeceği malları 1996'ten beri yürürlükte olan gümrük birliğinde olduğu serbest dolaşıma sokabilecektir. Ancak hizmetler ve tarım gibi gümrük birliği kapsamı dışındaki alanlar, hem halihazırda devam eden gümrük birliğinin güncellenmesi müzakerelerinin hem de yeşil mutabakat ile yeniden şekillenecek olan yeni ticari anlayışın gündemi olmaya devam edecektir.

Yeşil mutabakatın çözüme kavuşmamış olan diğer bir boyutu ise yeşil dönüşümü sağlamak için gerekli finansal kaynağın henüz adreslenebilmiş olmamasıdır.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1 COP Zirveleri

1992 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin ardından iklim değişikliğine karşı uluslararası boyutta daha etkili adımlar atmak ülkeler için kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu amaçla 1995 yılından itibaren sözleşmeye imza atan 197 ülke her yıl liderler seviyesinde bir araya gelerek iklim değişikliğine karşı atılacak adımları tartışmaktadır. Conference of the Parties (COP) adı altında düzenlenen toplantıların ana amacı ise iklim değişikliği ile ilgili stratejileri tartışmak, iklim değişikliğine liderler boyutunda vurgu yapmaktır. Buna ek olarak ise, özellikle geçim kaynağı doğal kaynaklara dayanan insanlar ve iklim krizlerinden derin bir şekilde etkilenen ülke grupları için sürdürülebilir bir kalkınma yoluna ulaşabilmek bu konferansın amaçları arasındadır.

İlki 1995 yılında düzenlenen konferansların konu başlıkları değişiklik gösterse de temel olarak alt bölgesel, bölgesel ve ulusal konseyler aracılığı ile sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma için makroekonomik stratejiler oluşturmaktır. Oluşturulan makro ekonomik stratejiler aracılığı ile ülkeler için yeşil bir ekonomi politikası ile yeşil bir büyüme hedeflenmekte olup bu hedeflere

ulaşabilmek adına teknolojik ve finansal destek sağlanması da gerçekleştirilen son konferansların ana gündem maddesi haline gelmiştir. Elde edilecek teknolojik ve finansal destekler yardımı ile de ilgili sektörlerde enerji verimliliğinin artırılması, sera gazları ile ilgili rezervuarların geliştirilmesi ve korunması, ağaçlandırmanın artırılması, karbondioksit enerjisinin kullanımının artırılmasına yönelik araştırmaların yapılması, ileri ve çevreye duyarlı teknolojilerin kullanılması gibi farklı önlem ve politikaları temeli atılmış olacaktır (UNFCC, 2022a)

Sonuncusu 2022 yılının Kasım ayında Sharm el-Sheik'de (Mısır) gerçekleştirilen konferansta iklim değişikliği için uzun vadeli finansal destek programının hayata geçirilmesi, küresel boyutta iklim değişikliği izleme sisteminin yürürlüğe konması, tarım ve gıda güvenliğine ilişkin iklim eyleminin uygulanmasına ilişkin ortak çalışma, sera gazlarının karbondioksit eşdeğerini hesaplamak için ortak ölçüm sistemlerinin geliştirilmesi konuları öne çıkan konu başlıkları olmuştur (UNFCC, 2022b).

197 ülke liderlerinin katılımı nedeniyle uluslararası boyutta olan ve iklim değişikliğine karşı oluşturulacak stratejilerde büyük öneme sahip olan konferansa yöneltilen en büyük eleştiri ise alınan kararların uygulanması konusunda ülkeleri denetleyen bir mekanizmanın olmamasıdır. Konferanslar sonrasında alınan kararların ülkeler tarafından yeterli düzeyde uygulanmamasının en büyük sebebi ise ülkelerin karbon salımını azaltma isteklerine karşın ekonomik büyüme ve uluslararası ticaretten de ödün vermek istememeleri olarak gösterilebilir.

1.2 Karbon Kaçağı

Karbon kaçağı kavramı 90'ların başından beri bilinen bir kavram olmasına rağmen son yıllarda popülerlik kazanmıştır. Endüstri içi rekabeti ile çevresel düzenlemeler arasındaki tartışmaları

çözümleyebilmek adına karbon kaçağını konu alan çalışma yapılmıştır (Birdsall ve Wheeler, 1993; Jaffe vd., 1995; Porter ve van der Linde, 1995).

Reinaud'a göre (2008) ise karbon kaçağı, ülke içerisinde getirilen düzenlemeler nedeniyle ülke dışında belirli bir sektörde karbon salımının artmasıdır. Kuik (2015) ve Blanco vd., (2015) karbon kaçağı hakkında birbirine oldukça yakın tanımlamalarda bulunmuşlardır. Yazarlar karbon kaçağını, yurt içindeki karbon salımındaki düşüş ile yurt dışındaki karbon salımı artışındaki oran olarak tanımlamışlardır. Ancak karbon kaçağındaki oran yurt dışındaki üretimin karbon yoğunluğuna da bağlı olacaktır.

Böhringer vd. (2012) ise "karbon kaçağına" ilişkin diğer yazarlardan farklı bir görüş belirtip kaçağın iki kanaldan oluşabileceğini açıklamışlardır. Yazarlara göre karbon kaçağı yalnızca üretim tesislerinin ülke/kıta dışına çıkması ve buna bağlı olarak karbon salımının ülke içerisinde değil diğer ülkelerde ortaya çıkması ile meydana gelmez. Karbon kaçağının rekabet kanalı olarak adlandırılan bu kanalın yanı sıra, karbon vergisi ve ETS'nin üreticiler için ortaya çıkartacağı maliyetten kaçmak için firmaların yenilenebilir enerjiye yönelmeleri ve uzun dönemde fosil yakıtlara olan talebin azalması ile fosil yakıtların yenilenebilir enerji kaynaklarına göre daha ucuz hale gelmesi ve uzun dönemde fosil yakıtlara olan talebin artmasına ve fosil yakıt tüketiminin eskiye göre daha fazla artmasıyla oluşacağını, bunun da "karbon kaçağının" yakıt kanalını oluşturduğunu belirtmişlerdir.

1.3 Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması

Karbon kaçağının AB içerisinde oluşmasını engelleyebilmek adına Avrupa Birliği 2005 yılında Emisyon Ticaret Sistemini (ETS) hayata geçirdi ve kıta içerisinde üretilen ürünlerin ortaya çıkartacağı karbon salımlarının daha önceden alınacak olan karbon sertifikaları yöntemiyle ücretlendirilmesini

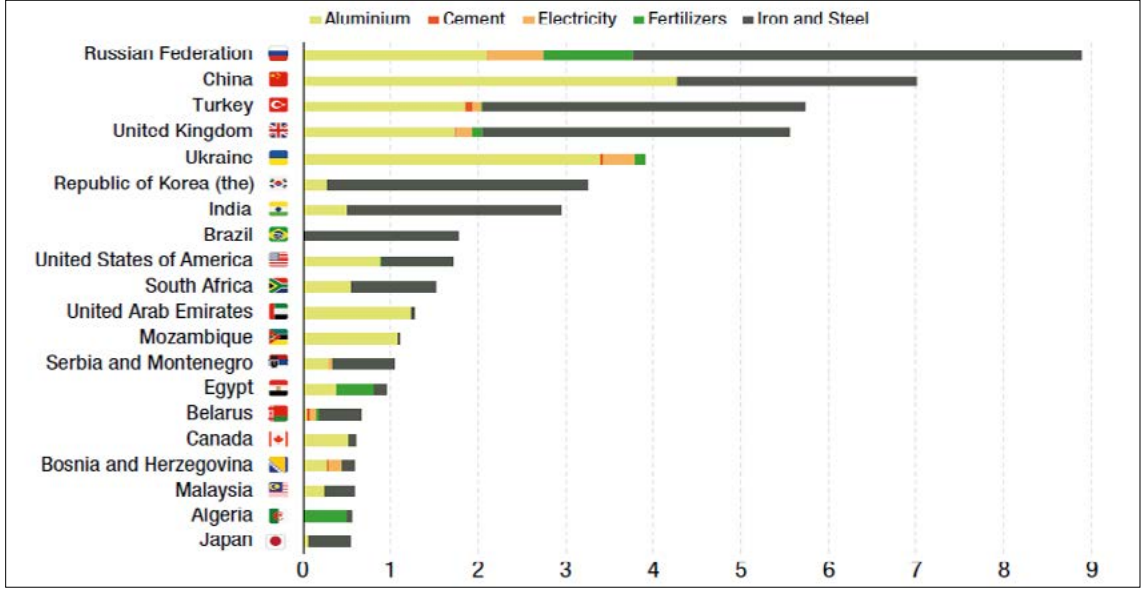
amaçlamıştır. Karbon vergisine göre daha karışık bir yapısı olan ETS, bir yıl içerisinde ortaya çıkabilecek karbon salımının sektör veya ülke genelinde daha önceden belirlenen sınırın altında olması için firmalara belirli piyasalarda satılan sertifikaların sağlayacağı izinle üretim yapmasını sağlayan sistem olarak tanımlanmaktadır (ICAP, 2015). Her ne kadar işleyişleri farklı olsa da netice olarak karbon vergisi ve ETS mali yükümlülüğün yerine getirilmesi dahilinde üretimin ve dolayısıyla karbon salımının devamına imkân sağlamaktadır. Ancak, temelde “kırleten öder” prensibine dayanan karbon vergisi ve ETS’nin getirebileceği ek mali yükümlülüklerden kaçınabilmek için firmaların üretimlerini AB dışına (ETS veya karbon vergisinin uygulanmadığı ülkelere) taşıması ve sonrasında kendi ürettikleri ürünleri ithal yolla temin etme yoluna gitme ihtimalleri karbon salımı nedeniyle yüklenecekleri ek mali yükümlülüklerden kaçınabilmelerini sağlamaktadır. Bu ticaret kayması ise SKDM’nin ortaya çıkışının temel nedenleri olarak gözlemlenmektedir.

Günümüzde karbon vergisi ve/veya ETS’yi uygulayan ülkelerin sayısı her geçen gün artsa da hala küresel ısınmayı durdurmak için yeterli sayıya ulaşmamıştır. Bu nedenle “karbon kaçığının” engellenmesi için SKDM büyük öneme sahiptir. SKDM ile firmalar ister kendileri AB içerisinde üretsin isterse kıta dışından ithal etsin, üretimde ortaya çıkan karbon salımı nedeniyle vergilendirilecek ve “karbon kaçığı” ihtimali en aza indirilecek (European Commission, 2021b). 2023 yılında yürürlüğe girecek düzenleme 2025 yılı sonuna kadar ithalatçılara sadece ithal edilen ürünlerin karbon oranlarının kaydedilmesi zorunluluğu getirirse de aslında bu üç yıllık süreç kıta dışında olan ve demir-çelik, alüminyum, çimento, gübre ve enerji sektöründeki firmalara üretimlerindeki karbon salım miktarlarının azaltılması için gerekli iyileştirmelerin yapılması

için de fırsat vermektedir. 2026 yılına kadar ithalatçıların sadece kayıt yükümlülüğünün olduğu SKDM mekanizmasının temel prensipleri ise aşağıdaki gibidir (European Commission, 2021b):

- Emisyon ticaret sisteminin veya karbon vergisinin uygulanmadığı ülkelere ithalat gerçekleştiren AB içerisindeki firmalar bu ürünler kıta içerisinde üretilmiş olsalardı, karbon salımı nedeniyle katlanılacak olan mali yükümlülüğü ödemekle yükümlü olacaklar veya emisyon ticaret sistemi kapsamında ortaya çıkan karbon salımı için sertifika almaları gerekmektedir.
- Eğer AB dışındaki ülke ürettikleri ürünler için karbon vergisi ödediğini ya da bu ürünün üretimi için karbon sertifikası aldığını belgelendirdiği takdirde AB içerisindeki ithalatçının bu ürünlerin ithalatı sırasında ek mali yükümlülüğü ortadan kalkacaktır.

Dış ticarete ana partneri AB olan Türkiye başta olmak üzere Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) bu düzenlemeden en fazla etkilenecek ülkeleri Rusya, Çin ve Ukrayna olarak belirtmiştir. (UNCTAD, 2021) yayınlamış olduğu raporda AB’ye SKDM’de yer alan ürünleri en çok ihraç eden ve bu mekanizmadan en çok etkilenmesi beklenen 20 ülke ihracat hacimlerine göre sıralanmıştır. Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş neticesinde Rusya’ya uygulanması planlanan yaptırımlar ve Ukrayna’nın oldukça zarar gören ekonomisinin ne kadar sürede toparlanacağını bilinmemesi üzerine özellikle Rusya’nın demir-çelik sektöründeki liderliğinin Türkiye lehine değişmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu değişim ilk bakışta Türkiye için oldukça önemli bir fırsat gibi gözükse de karbon salımı azaltıcı önlemler alınmaz ise SKDM’nin Türkiye üzerindeki stresini artırabilir ve Türkiye’nin bu sektörlerdeki pazar payı farklı ülkeler tarafından ele geçirilebilir.

Şekil 1: Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizmasından En Fazla Etkilenmesi Beklenen Ülkeler

Kaynak: (UNCTAD, 2021: 10)

Sabit bir fiyatlandırma sistemi olmayan ETS, sertifikaların açık arttırma yoluyla satıldığı bir piyasa şeklinde çalışmaktadır. Sertifika piyasasında oluşan fiyatların oldukça dalgalı olması ve firmaların yeterli sertifikaları alamaması ihtimali nedeniyle SKDM'nin firmalara getireceği ek mali yükü tam olarak hesaplamak oldukça zordur. Buna rağmen yapılan araştırmalar sertifikaların ton başına 30€ ya da 50€ arasında fiyatlanacağını tahmin etmektedir (TÜSİAD, 2020). Ortaya çıkan toplam yükümlülük ise ton başına vergi yükümlülüğünün çarpılması sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin 2021 yılında gerçekleştirdiği 225,2 milyar dolarlık ihracatın yapısı incelendiğinde bu ihracatın 93,1 milyar dolarının AB ülkelerine yapıldığı ve İngiltere de hesaplama dahil edildiğinde toplamda 106,8 milyar dolar ile neredeyse ihracatımızın yarısının bu ülkeler ile gerçekleştiği görülmektedir (ITC, 2022). SKDM kapsamındaki ürünlerin bu ülkelere olan toplam ihracatı ise toplamda 11,5 milyar dolar olarak hesaplanmıştır (İmer-Ertunga ve Seyhun, 2022).

Karbon salımında ton başına 30€ ek vergi alınması durumunda AB'ye SKDM ürünlerinin ihracatı neticesinde ithalatçı firmalara yaklaşık 1,1 milyar avro, ton başına 50€ ek vergi alınması durumunda ise yaklaşık 1,8 milyar avro vergi yükü getirmesi hesaplanmaktadır (TÜSİAD, 2020). Başta sadece ithalatçıların katlanacağı bir vergi olarak gözükse de ithalatçı firmalar bu ek vergi yükünü ileride ihracatçılara yansıtabilir, ihracatçı firmaların karbon salımını azaltmaları için gerekli düzenlemeleri yapmaları için baskı yapabilirler (Böhringer vd., 2012: 15). SKDM için en kötü senaryo ise AB üyesi ülkelerin alacakları kararlar ile bu ürün grubunun ithalatını yalnızca karbon nötr olarak üretilen ülkelere alması şartı getirip diğer ülkelere almasına yasak getirmesi ve böylelikle son yıllarda oldukça serbest olan küresel ticarete darbe vurabilme ihtimalidir. Ek vergi yükümlülüğü olarak ortaya çıkan SKDM politik kararlarla tarife dışı engel haline gelebilir ve bunun sonucunda başta Türkiye olmak üzere ihracat portföyünde bu ürün grupları yoğunlukta olan ülkeler büyük bir çıkmaza girebilir.

2. SKDM  r nlerinin Avrupa Birliği ile Olan Ticaretimizdeki Payı

2021 yılı itibari ile Türkiye yapmış olduğu toplam ihracatın (225.264.314) yaklaşık %42'sini (94.333.033) AB-27 ülkelerine gerçekleştirmiştir. Yıllar içerisinde değişkenlik göstermekle beraber, 2017 yılı itibari ile incelendiğinde, Türkiye'nin AB-27 ülkelerine yapmış olduğu ihracat Türkiye'nin toplam ihracatına oranı yine %42-43 düzeyinde olduğu gözlemlenmektedir (ITC, 2022).

Tablo:1 Türkiye'nin Toplam İhracatı ve Toplam ihracat İçerisindeki AB-27'nin Payı

Yıl	AB-27'ye Türkiye'nin toplam ihracatı (Milyon \$)	Türkiye'nin toplam ihracatı (Milyon \$)	Toplam İhracatımız İçerisinde AB-27'nin Payı (%)
2021	94.333.033,00	225.264.314,00	42%
2020	70.896.437,00	169.657.940,00	42%
2019	78.048.751,00	180.870.841,00	43%
2018	74.081.303,00	167.923.862,00	44%
2017	65.406.085,00	156.992.940,00	42%

Kaynak: TRADEMAP (2022)

2.1 Fasil ve Pozisyon Bazlı İstatistikler

SKDM kapsamında ele alınan 6 sektörde 2021 yıl sonu itibariyle Türkiye'nin AB'ye olan ihracatı (10.884.945) ise AB'ye yapılan toplam ihracatın (94.333.033) %12'sini oluşturmaktadır. Sektörlere ait ihracat rakamları ise ihracattaki yüzde paylarına göre aşağıda detaylandırılmıştır (ITC, 2022).

2.1.1 Elektrik

5 farklı sektörden rakamsal büyüklük anlamında tutar olarak en küçük iki sektörden biri olan elektriğin coğrafi yakınlık ile doğrudan ilişkisi AB'nin ihracat içindeki payına yansımış durumdadır.

2017 yılında Türkiye elektrik ihracatının tamamını AB-27 ülkelere gerçekleştirmiş olması bu durumun en büyük kanıtı durumundadır. Toplam ihracatımızdaki artışa rağmen AB-27'nin payının azalmasının temel sebebi diğer komşu ülkelere (Gürcistan, Irak) olan elektrik ihracatımızın artması olarak gösterilebilir.

Tablo 2: Türkiye'nin Toplam Elektrik İhracatı ve Toplam Elektrik İhracatında AB-27'nin Payı

2716 (Elektrik)			
Yıllar	AB-27'ye Türkiye'nin toplam ihracatı (Milyon \$)	Türkiye'nin Dünya'ya Toplam İhracatı (Milyon \$)	Toplam Elektrik İhracatımız İçerisinde AB-27'nin Payı (%)
2021	172.034	248.355	69,27%
2020	68.919	81.804	84,25%
2019	103.274	104.425	98,90%
2018	98.162	99.621	98,54%
2017	81.878	81.877	100,00%

Kaynak: TRADEMAP (2022)

2.1.2 Demir-  elik

Sanayi  retiminde farklı sektörlerde ara malı olarak kullanılması itibariyle demir- elik stratejik öneme sahiptir. Türkiye'nin hem toplam ihracatı hem de AB-27 ülkelerine yapmış olduğu ihracat 2020 yılı hariç yükseliş içerisindeki. Covid-19 salgının tüm dünyada üretimi negatif etkilediği göz önüne alındığında bu düşüş anlamlandırılmakla beraber 2021 yılında ise oldukça g cl  bir toparlanma gözlemlenmektedir. AB-27'ye olan ihracatımızın ortalama %42 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, ortalama %54,20 ihracat payı ile AB-27 demir- elik sektörü için kritik öneme sahiptir.

Tablo 3: Türkiye'nin Toplam Demir-Çelik İhracatı ve Toplam Demir-Çelik İhracatında AB-27'nin Payı

73 (Demir- Çelik)			
Yıllar	AB-27'ye Türkiye'nin toplam ihracatı (Milyon \$)	Türkiye'nin Dünya'ya Toplam İhracatı (Milyon \$)	Toplam Demir-Çelik İhracatımız İçerisinde AB-27'nin Payı (%)
2021	1.950.494	3.328.785	58,59%
2020	985.322	1.947.249	50,60%
2019	1.016.596	1.875.639	54,20%
2018	960.592	1.725.293	55,68%
2017	775.043	1.493.165	51,91%

Kaynak: TRADEMAP (2022)

2.1.3 Alüminyum

SKDM kapsamında belirlenen 6 sektör içerisinde Türkiye'nin hem toplam ihracat tutarı hem de AB-27'ye gerçekleştirmiş olduğu ihracat rakamı en yüksek olan ürün alüminyumdur. Bu bağlamda SKDM'nin Türkiye için en fazla tehdit oluşturduğu sektör alüminyum olarak gösterebiliriz.

Tablo 4: Türkiye'nin Toplam Alüminyum İhracatı ve Toplam Alüminyum İhracatında AB-27'nin Payı

76 (Alüminyum)			
Yıllar	AB-27'ye Türkiye'nin toplam ihracatı (Milyon \$)	Türkiye'nin Dünya'ya Toplam İhracatı (Milyon \$)	Toplam Alüminyum İhracatımız İçerisinde AB-27'nin Payı (%)
2021	8.382.435	21.845.183	38,37%
2020	4.203.792	12.412.611	33,87%
2019	4.827.493	13.808.027	34,96%
2018	5.996.451	15.286.543	39,23%
2017	3.681.774	11.352.123	32,43%

Kaynak: TRADEMAP (2022)

2.1.4 Gübre

Gübre, elektrik ile ihracatımızda rakamsal olarak en az paya sahip üründür buna ilave olarak toplam ihracat içerisindeki AB-27 ülkelerine payı dalgalı bir seyir izlediği söylenebilir. Gübre ihracatında farklı pazarlarla olan ticari ilişkiler yaklaşık %30 pazar payına sahip AB-27'ye alternatif olarak geliştirilebilecek konumdadır.

Tablo 5: Türkiye'nin Toplam Gübre İhracatı ve Toplam Gübre İhracatında AB-27'nin Payı

28 (Gübre)			
Yıllar	AB-27'ye Türkiye'nin toplam ihracatı (Milyon \$)	Türkiye'nin Dünya'ya Toplam İhracatı (Milyon \$)	Toplam Gübre İhracatımız İçerisinde AB-27'nin Payı (%)
2021	158.054	538.942	29,33%
2020	93.489	374.422	24,97%
2019	94.405	345.991	27,29%
2018	106.446	280.193	37,99%
2017	52.672	172.633	30,51%

Kaynak: TRADEMAP (2022)

2.1.5 Çimento

Çimento, insan kaynaklı karbondioksit emisyonlarının üçüncü en büyük kaynağı olmasına rağmen inşaat sektörü başta olmak üzere birçok sektörde ana girdi olması sebebiyle vazgeçilemez bir üründür (Andrew, 2018: 1). Hem AB'ye hem de diğer dünya ülkelerine yapmış olduğumuz ihracat hem miktar hem değer olarak 2017'den beri artış gösterse de oran AB'ye olan ihracatımızın toplam ihracatımıza oranı yıllar içinde dalgalı bir seyir izlemiştir. Üretimi aşamasında karbon salımının oldukça yüksek olması SKDM sonrasında AB ile olan ticaretimizi derinden etkilediği için çimentoda pazar çeşitlendirmesi kritik öneme sahiptir.

Tablo 6: Türkiye'nin Toplam Çimento İhracatı ve Toplam Çimento İhracatında AB-27'nin Payı

2523 (Çimento)			
Yıllar	AB-27'ye Türkiye'nin toplam ihracatı (Milyon \$)	Türkiye'nin Dünya'ya Toplam İhracatı (Milyon \$)	Toplam Çimento İhracatımız İçerisinde AB-27'nin Payı (%)
2021	221.928	1.368.120	16,22%
2020	153.346	1.218.695	12,58%
2019	113.415	929.672	12,20%
2018	76.511	614.328	12,45%
2017	77.064	530.641	14,52%

Kaynak: TRADEMAP (2022)

3. Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması Gümrük Vergisi Mi Tarife Dışı Engel Mi?

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ile başlayan ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve birçok ekonomik iş birliği ile küresel ticarete hız kazanan liberalleşme uygulamaları zaman zaman politik ve ekonomik nedenlerle sekteye uğramaktadır. Gümrük vergilerinin yanı sıra tarife dışı engeller, ülkelerin dış ticaretinin sektöre uğramasındaki başlıca mekanizmalarıdır. DTÖ'nün gümrük vergilerinin azaltılması yönündeki görüşleriyle tarife dışı engeller ülkelerin dış ticarete koruyucu önlemler alabilmeleri için kullanabilecekleri en kuvvetli enstrüman olarak karşımıza çıkmaktadır (Ghodsı vd., 2016: 1). Bu enstrümanları kullanan devletlerin ise temel gerekçeleri ulusal güvenliğin korunması, ülkedeki istihdam piyasasının korunması ve geliştirilmesi, bebek endüstrilerin hayatta kalabilmesinin sağlanması, dış ticaret dengesinin iyileştirilmesi, ülkedeki gelir dağılımındaki bozulmaların önüne geçmek ve kamu sağlığının korunması olarak sıralanabilir (Dikkaya ve Üzümcü, 2017: 92-94).

Tarife dışı engellerin etkileri gümrük tarifelerinde olduğu gibi kolay ölçülememektedir. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda ticaret işlemlerinin yüzde bir azaltılması ile dünya refahını 40 milyar dolar arttırmanın mümkün olduğu ortaya konmuştur (Love ve Lattimore, 2009: 67) Kota, gönüllü ihracat kısıtlaması, ithalat kısıtlamaları ve miktar kısıtlamaları olarak karşımıza çıkarken, anti-damping vergisi, ithalat ve ihracat vergileri ile yurtiçi katkı zorunluluğu tarife dışı engellerin mali yönlerini, gümrük değerlendirme prosedürü ve sevk öncesi inceleme ithalat lisansları, menşei kuralları tarife dışı engellerin idari yönlerini oluşturmaktadır (Yanar Gürce, 2021: 8).

Tarife dışı engellerin sebepleri incelendiğinde politik veya ekonomik olarak iki kategoride incelendiği görülmektedir. Ekonomik olarak dış ticaret dengesindeki bozulmaların önüne geçmek, istihdamın korunması, bebek endüstrilerin güçlendirilmesi gibi nedenler sayılabilirken politik nedenler ise genellikle iyi organize olmuş grupların kendi çıkarlarını korumak adına yapılan düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra ticaret partnerine getirilen ek mali yükümlülükler veya ticaret engelleri "komşunu fakirleştir" prensibi ile ticaret dengelerinin değişmesine sebep olabilmektedir. Tarife dışı engellerin bir ana sebebi ise politika yapımcıların belirli grupların etkisinde kalarak bu grupların menfaatlerine düzenlemeler yapmalarıdır. "Politik ekonomik" olarak adlandırılan bu düzenlemelere ülkeler sıklıkla başvurmaktadır (Mansfield & Busch, 2009: 723-724). Ülkelerin bu ana başlıklar altında uyguladıkları tarife dışı engeller için UNCTAD (2015) ithalat engelleri ve ihracat engelleri olarak 2 ana başlık belirlemiş, bu ana başlıkları da kendi içerisinde teknik ve teknik olmayan engeller şeklinde sınıflandırmıştır. Toplamda 16 (A'dan P'ye) alt başlıkla sınıflandırılan tarife dışı engeller aşağıdaki tabloda detaylandırılmıştır.

Tablo 7: Tarife Dışı Engellerin Sınıflandırılması

Teknik Engeller	A- Sağlık ve Bitki Sağlığı Engelleri
	B- Teknik Ticaret Engelleri
	C- Sevkiyat Öncesi Muayene ve Diğer Formaliteler
Teknik Olmayan Engeller	D- Koşula Bağlı Ticaret Koruyucu Engeller
	E- Otomatik olmayan lisanslama, kota, miktar kısıtlamaları ile SBS ve TTE dışından kalan miktar kontrolleri
	F- İlave vergi ve masraflar da dahil olmak üzere fiyat kontrolleri
	G- Finansal Engeller
	H- Rekabeti Engelleyici Engeller
	I- Ticaretle ilgili yatırım Engelleri
	J- Dağıtım Kısıtlamaları
	K- Satış-sonrası hizmetlere ilişkin kısıtlamalar
	L- Sübvansiyonlar (p7 kapsamı dışındaki ihracat sübvansiyonları hariç)
	M- Kamu alımlarına ilişkin kısıtlamalar
	N- Fikri Mülkiyet Hakları
O-Menşe Kuralları	
İhracat Engelleri	P- İhracatla İlgili Engeller

Kaynak: (UNCTAD, 2015: 3)

SKDM toplamda 6 sektörde, AB dışında üretilen ürünlerin neden olduğu karbon salımı nedeniyle ithalatçılara getirilen ek vergi yükümlülüğü olarak ele alındığında gümrük tarifesi olarak nitelendirilmekte olsa da yapısı ve ileride uygulanabilecek politikalar ile tarife dışı engel olarak ele alınması kuvvetle muhtemeldir. Tarife dışı engeller kategorik olarak incelendiğinde SKDM'nin özellikleri aşağıdaki tarife dışı önlemler ile paralellik gösterebilmektedir.

- **Kota:** En temel prensibi ile ülkelerin belirlenen bir ürün grubunun belirli bir dönemde ithal

edilebilecek miktarının belirlenmesine kota denmektedir. Sadece malhacminin belirlendiği kota türü “global kota” olarak adlandırılırken, belirli kurallar çerçevesinde ithalatçılar arasında paylaştırılan kotalar “tahsisli kota” olarak adlandırılmaktadır (Seyidoğlu, 2020: 200-202). AB SKDM ürünleri için yapmış olduğu düzenlemede miktar kısıtlamasına gitmeyip sadece ek gümrük vergisi prensibini benimsese ilerleyen dönemlerde SKDM ürünleri (karbon nötr olmayanlar) için kota getirebilir. Bu çıkarımın temel sebebi ise ETS’de her firmanın karbon salımı için aldığı sertifikanın adeta bir kota görevi görmesi ve sertifika sahibi olmayan firmaların üretimlerini gerçekleştiremeyeceğidir.

- **İthalat Yasakları:** İthal edilecek ürün için ilgili bakanlıktan izin alınması olarak ifade edilen ithalat izinleri dış ticareti tam olarak engellemekle beraber yasal prosedürler nedeniyle dış ticareti yavaşlatmaktadır (Seyidoğlu, 2020: 206). 2026 yılı başına kadar ithalatçıların sadece kayıt ve bu kayıtları beyan yükümlülüğü olsa da bu tarihten sonra AB ülkelere ek vergi yükümlülüğü ile bu ürünlerin ithalat iznine tabi olmasını isteyebilir. Ürünlerin ithalat iznine tabi olması nedeniyle kıta içerisinde bu ürünleri girdi olarak kullanan firmaların üretimlerindeki yavaşlama bu firmaları kıta dışından ithalattan vazgeçmeye ya da bu ürünlerin yerel pazardan temin edilmesi yoluna gitmelerine zorlayabilir.

Sınırdaki karbon düzenleme mekanizması gümrük vergisi mi tarife dışı engel mi sorusuna bu iki kategorinin dışında da bakmak gerekebilir. SKDM'nin kısa vadede ihracat yapan firmaların fiyatlamalarında aşağı yönlü revizyonları gündeme getirecek olsa da mekanizmanın zaman içinde standart hale gelmesi ile bu etkinin ortadan kalkabileceğini öngörebiliriz. Dolayısıyla SKDM'nin ortaya çıkaracağı firma bazlı ciro ve karlılık oranlarında oluşacak parasal büyüklükler doğrudan ilgili ülkelerin değil tüm dünyanın daha

sürdürülebilir bir ticari ekosisteme kavuşması için yapılan yatırımlar olarak görülmelidir.

Sonuç

İkinci Dünya savaşı sonrasında özellikle Avrupa kıtasında ülkelerin savaşın ağır kayıplarını gidermek ve kendi iç taleplerine yetebilmek adına izledikleri dış ticarete korumacı davranışlar başta Avrupa Birliği'nin temelleri olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu sonrasında da GAAT ve Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) ile yavaş yavaş yerini dış ticarete serbestleşmeye bırakmıştır. Birçok ülke arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmaları ile gümrük vergileri düşürülmüş veya kaldırılmış, Avrupa birliğinin son halini almasıyla kıta içerisinde başta sanayi ürünleri olmak üzere birçok üründe gümrük vergisi kaldırılmış ve serbest dış ticareti destekleyici politikalar izlenmiştir.

Dış ticaretin artmasıyla artan üretim, beraberinde küresel ısınmanın baş aktörlerinden olan karbon gazının atmosfere salımının yüksek oranda artmasını da beraberinde getirmiştir. Dış ticaretin getirmiş olduğu bolluk ve refahtan vazgeçmek istemeyen ülkeler ise üretimi azaltmadan küresel ısınmaya neden olan etkenleri azaltabilmek için çözüm yolları aramaya başlamışlardır. 1992'de Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ile ilk adımı atılan küresel ısınmayı önleme çabaları 2005 Kyoto Protokolü ile devam etse de 2016'da yürürlüğe giren Paris Anlaşması'na kadar etkili bir çözüm bulunamamıştır. Bu protokol veya anlaşmaların etkisiz olmasının temel sebeplerinden birisi ise yaptırım mekanizmasına sahip olmaması olarak gösterilmiştir. Bu yüzden ülkeler kendi çözümlerini bulmak adına "kirlenen öder" mantığı ile karbon vergisi ve ETS'yi yürürlüğe koymuş ve karbon salımını azaltmayan üreticilere ek mali yükümlülükler getirmiştir. Bu yükümlülüklerin en yenisi ise küresel ısınma bağlamında dünyayı tek bir kıta olarak gören AB, ETS ve karbon vergisinin sistemsel açıklarını ortadan kaldırmak ve "karbon kaçağı" oluşmasını engelleyebilmek için SKDM'yi

düzenlemiş ve 2026 yılı itibarıyla belirlenen sektörlerde kıta dışından yapılan ithalatı karbon gazı salımı oranında ek gümrük vergileri getirmeyi planlamıştır. Başlangıçta bir gümrük tarifesi olarak gözlemlense de AB'nin 2050 itibarıyla karbon nötr bir kıta olma ve küresel ısınmaya karşı vermiş olduğu sert mücadele göz önüne alındığında, AB'nin alacağı kararlar ile ithalatçıların ek vergileri verseler bile bu kategorideki ürünleri alamamaları ve SKDM'nin adeta bir tarife dışı engel haline gelmesi kuvvetle muhtemeldir. Böylelikle geçmişte birçok amaç için kullanılan tarife dışı engeller karbon salımını azaltmak amacıyla SKDM sonrasında "modern" bir hal alarak uluslararası ticarete konu olabilir. AB'nin karbon salımını azaltıcı iyileştirmeler yapmayan ülkelere karşı bu ürünlerin ithalatına kota veya ithalat izinleri getirme ihtimali, tarife dışı önlemlerin çevre politikaları aracılığıyla uluslararası ticarete daha fazla müdahil olabileceğini göstermektedir. Asıl amacı karbon salımının dünya genelinde azaltılması ve küresel ısınmanın 1990'lar öncesi seviyesine getirilmesi olan politikaların ilerleyen zamanlarda modern tarife dışı engellere dönüşmesi ise başta Türkiye olmak üzere ihracat portföyünde SKDM ürünleri önemli yer tutan ülkeler için fırsattan ziyade çok büyük tehlike haline dönüşebilir.

Kaynakça

1. Andrew, R. M. (2018). Global CO2 emissions from cement production. *Earth System Science Data*, 10(1), 195-217. <https://doi.org/10.5194/essd-10-195-2018>
2. Birdsall, N., & Wheeler, D. (1993). Trade Policy and Industrial Pollution in Latin America: Where Are the Pollution Havens? İçinde *The Journal of Environment & Development* (C. 2, Sayı 1). <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/107049659300200107>.
3. Blanco, G., Gerlagh, R., Suh, S., Barrett, J., de Coninck, H., Marehon, C. F. D., & Mathur, R. (2015). Drivers, Trends and Mitigation'. In *Climate Change 2014: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. İçinde O. Edenhofer, R. Pichs-Madruga, Y. Sokona, E. Farahani, K. S. Kadner, I. Baum, S. Brunner, P. Eickemeire, B. Kriemann, J. Savolainen, S. Schlömer, C. von Schlömer, T. Zwickel, & J. C. and Minx (Ed.), *Climate Change 2014: Mitigation of Climate Change*

- (ss. 351-412). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/cbo9781107415416.011>
4. Böhringer, C., Balistreri, G. E. J., & Rutherford, T. F. (2012). *The Role of Border Carbon Adjustment in Unilateral Climate Policy: Insights from a Model-Comparison Study The Harvard Project on Climate Agreements*. <https://doi.org/doi.org/10.1016/j.eneco.2012.10.003>
 5. Dikkaya, M., & Üzümcü, A. (2017). *Uluslararası Ticaret ve Finans* (2. bs). Savaş Yayınevi.
 6. EBRD. (2021). *Implications of EU Carbon Border Adjustment Mechanism for Turkey*. https://bestanden.turkishcarbonmarket.com/20210728_Turkey_CBAM%20final%20results_v1.pdf
 7. European Commission. (2019). *The European Green Deal*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
 8. European Commission. (2021, Temmuz 14). *Delivering the European Green Deal*. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en#transforming-our-economy-and-societies
 9. European Commission. (2021). *Carbon Border Adjustment Mechanism: Questions and Answers*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_3661
 10. Ghodsi, M., Gruebler, J., & Stehrer, R. (2016). *Estimating Importer-Specific Ad Valorem Equivalents of Non-Tariff Measures*.
 11. İmer-Ertunga, E., & Seyhun, Ö. K. (2022). Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması ve Türkiye'nin İhracatına Olası Etkileri. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*. <https://doi.org/10.18354/esam.1119230>
 12. ITC. (2022). *Trade statistics for international business development Monthly, quarterly and yearly trade data. Import & export values, volumes, growth rates, market shares, etc*. https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%-7c792%7c%7c%7c42%7cTOTAL%7c%7c%7c2%-7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c%7c1
 13. Jaffe, A. B., Peterson, S. R., Portney, P. R., & Stavins, R. N. (1995). Environmental Regulation and the Competitiveness of U.S. Manufacturing: What Does the Evidence Tell Us? İçinde Source: *Journal of Economic Literature* (C. 33, Sayı 1).
 14. Kuik, O. J. (2014). *'International Competitiveness and Leakage. CECILIA2050 WPs Deliverable 5.2'. De-liverable 5.2*. <http://cecilia2050.eu/publications>.
 15. Love, P., & Lattimore, R. (2009). *International Trade: Free, Fair and Open?*. <https://doi.org/https://doi.org/10.1787/9789264060265-en>
 16. Mansfield, D. E., & Busch, M. I. (2009). The political economy of nontariff barriers: a cross-national analysis. *International Organization*, 49(4), 723-749.
 17. Özsoy, C. E. (2022). *Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması: Türkiye İçin Yeni Bir Risk mi Fırsat mı?*
 18. Porter, M. E., & van der Linde, C. (1995). Green and Competitive: Ending the Stalemate. *Harvard Business Review*, 73, 120-134.
 19. Reinaud, J. (2008). *Issues behind Competitiveness and Carbon Leakage - Focus on Heavy Industry*. <http://www.iea.org/Textbase/about/copyright.asp>
 20. Ritchie, H., Roser, M., & Rosado, P. (2020). *CO₂ and Greenhouse Gas Emissions*. <https://ourworldindata.org/co2-and-other-greenhouse-gas-emissions>.
 21. Seyidoğlu, H. (2020). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama* (22. bs). Güzem Can Yayınları.
 22. TÜSİAD. (2020). *Ekonomik Göstergeler Merceğinden Yeni İklim Rejimi*. <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10633-ekonomik-gostergeler-merceginden-yeni-iklim-rejimi-raporu>
 23. UNCTAD. (2015). *Classification of Non-Tariff Measures: February 2012 Version*.
 24. UNCTAD. (2021). *A European Union Carbon Border Adjustment Mechanism: Implications for developing countries*.
 25. UNFCCC. (2016). *THE PARIS AGREEMENT*. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-7
 26. UNFCCC. (2022a). *Conference of the Parties (COP)*. <https://unfccc.int/process/bodies/supreme-bodies/conference-of-the-parties-cop>
 27. UNFCCC. (2022b). *Decisions taken at the Sharm El-Sheikh Climate Change Conference - Advance unedited versions*. <https://unfccc.int/cop27/auv>.
 28. Yanar Gürce, M. (2021). Uluslararası Pazarlarda Tarife Dışı Engeller. *Aurum Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 79-90.

Mustafa YAVUZ¹

1. Ticaret Uzmanı

Son Düzenlemeler Işığında Sermaye Şirketlerinde Tasfiye Sürecinin Analizi

Özet

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu uyarınca, kanuni istisnalar saklı olmak üzere, sona eren sermaye şirketleri tasfiyeye girmekte ve bu şirketlerin tasfiyesi, anılan Kanun hükümlerine göre yapılmaktadır. Sermaye şirketlerinin tasfiyesi, esas itibarıyla bir sona erme sebebinin gerçekleşmesiyle başlayan ve şirket tüzel kişiliğinin ortadan kalkmasına kadar devam eden süreci kapsamaktadır. Şirket tüzel kişiliğinin, ortakların ve alacaklıların hak ve menfaatlerinin korunması, tasfiye sürecinin sağlıklı bir şekilde tamamlanması ve tasfiyeyle görevli olanların herhangi bir sorumlulukla karşı karşıya kalmaması bakımından tasfiye işlemlerinin Türk Ticaret Kanununda öngörülen usul ve esaslar çerçevesinde ve titizlikle yapılması önem arz etmektedir. Bu çalışmada, son düzenlemeler bağlamında sermaye şirketlerinin tasfiye süreci analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sermaye Şirketi, Sona Erme, Tasfiye, Tasfiye Memuru, Alacaklıların Korunması, Tasfiye Payı.

JEL Sınıflama Kodları: K22, K29, K40.

Analysis of the Liquidation Process in Capital Companies in The Light of Recent Regulations

Abstract

In accordance with the Turkish Commercial Code No. 6102, capital companies that have been dissolved enter into liquidation and these companies are liquidated in accordance with the provisions of the aforementioned Law, with legal exceptions reserved. The liquidation of capital companies essentially covers the process that starts with the realization of a reason for termination and continues until the disappearance of the legal personality of the company. It is important that the liquidation procedures are carried out meticulously and within the framework of the procedures and principles stipulated in the Turkish Commercial Code, in order to protect the legal personality of the company, the rights and interests of the partners and creditors, to complete the liquidation process in a healthy way, and to prevent the liquidators from facing any responsibility. In this study, the liquidation process of capital companies is analyzed and evaluated in the context of the latest regulations.

Keywords: Capital Company, Termination, Liquidation, Liquidator, Protection of Creditors, Liquidation Share.

JEL Codes: K22, K29, K40.

1. Giriş

Gerçek ve tüzel kişilerin bir araya gelerek oluşturdukları sermaye şirketleri günümüz ticari yaşamının vazgeçilmez unsurlarıdır. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa (TTK) göre iradi veya iradi olmayan sebeplerin gerçekleşmesi ile birlikte sona eren sermaye şirketlerinin (anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin) tüzel kişiliği kendiliğinden son bulmamakta (Tekinalp, 2013:166), kanuni istisnalar dışında bu şirketler tasfiyeye girmektedir. Tasfiye, sona erme sebebinin ortaya çıkması ile başlayan ve sermaye şirketinin ticaret sicilinden silinerek tüzel kişiliğin ortadan kalkması ile sona eren bir süreci ifade etmektedir (Pulaşlı, 2013:579; Dinç, 2016:223-226). Bu süreçte tasfiye memurları tarafından şirketin alacakları tahsil edilmekte, tüm malvarlığı paraya çevrilmekte, borçları da ödendikten sonra geriye olumlu bir bakiye kalırsa, kalan bu net malvarlığı, ortaklara ve ödedikleri sermaye ve varsa imtiyaz hakları oranında dağıtılmaktadır (Karahan ve Pınar, 2012:722). Bu sürecin ardından şirketin ticaret unvanı ticaret sicilinden silinerek tasfiye süreci tamamlanmaktadır. Tasfiye kararı ile birlikte, şirketin kazanç sağlamak ve bunları paylaşmak amacının yerini ‘tasfiye amacı’ almaktadır. Ancak, sermaye şirketinin ticaret sicilinden terkin olabilmesi için tasfiye işlemlerinin anılan Kanunda öngörülen usul ve esaslar çerçevesinde tamamlanması gerekmektedir.

Anonim şirketlerin tasfiye süreci TTK'nın 536 ve devamı maddelerine göre yürütülmekte, aynı Kanunun 565. ve 643. maddelerinde yapılan atfı dolayısıyla anonim şirketlerin tasfiyesine ilişkin hükümler, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler hakkında da uygulanmaktadır. Sermaye şirketlerinin tabi olduğu tasfiye süreçlerine ilişkin hükümler zaman zaman gözden geçirilerek, şirket ortaklarının ve alacaklılarının menfaatleri de göz önünde bulundurulmak suretiyle tasfiye süreçlerinin basitleştirilmesi ve hızlandırılmasına ilişkin bazı düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerin en sonucu ise 04/11/2021

tarihli ve 7341 sayılı “Türkiye İhracatçılar Meclisi ile İhracatçı Birliklerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”la gerçekleştirilmiştir. Yapılan düzenleme ile tasfiye halinde bulunan şirketin borçları ödendikten ve pay bedelleri geri verildikten sonra kalan varlıklarının dağıtılması için alacaklılara üçüncü kez yapılan çağrı tarihinden itibaren beklenilmesi gereken sürenin kısaltılması hüküm altına alınmıştır.

Bu çalışmada, son düzenlemeler ışığında sermaye şirketlerinde tasfiye süreci, tüm yönleriyle ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

2. Sermaye Şirketlerinin Tasfiye Süreci

TTK’da yer alan hükümler bağlamında, sermaye şirketlerinin tasfiye süreci aşağıda aşamalar halinde incelenmiştir.

2.1. Tasfiye Kararının Alınması

Sermaye şirketlerinin hangi hallerde sona ereceği TTK’da sayma usulüyle hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda anonim şirketler, sürenin sona ermesine rağmen işlere fiilen devam etmek suretiyle belirsiz süreli hale gelmemişse esas sözleşmede öngörülen sürenin sona ermesiyle, işletme konusunun gerçekleşmesiyle veya gerçekleşmesinin imkânsız hâle gelmesiyle, esas sözleşmede öngörülmüş herhangi bir sona erme sebebinin gerçekleşmesiyle, genel kurul kararıyla, iflasına karar verilmesiyle ve kanunlarda öngörülen diğer hallerde; limited şirketler ise şirket sözleşmesinde öngörülen sona erme sebeplerinden birinin gerçekleşmesiyle, genel kurul kararıyla, iflasın açılmasıyla ve kanunda öngörülen diğer sona erme hallerinde sona ermektedir (TTK md. 529, 636/1).

Bunların dışında, uzun süreden beri anonim veya limited şirketin kanunen gerekli olan organlarından biri mevcut değilse veya genel kurul toplanamıyorsa, ortaklar, şirket alacaklıları veya anonim şirketlerde Ticaret Bakanlığı, şirketin feshini şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye

ticaret mahkemesinden isteyebilir. Mahkeme, yönetim organını da dinleyerek şirketin durumunu kanuna uygun hâle getirmesi için bir süre belirler. Bu süre içinde durum düzeltilmezse, mahkeme şirketin feshine karar verir.

Ayrıca, haklı sebeplerin varlığında, anonim şirketlerde sermayenin en az onda birini ve halka açık şirketlerde yirmide birini temsil eden payların sahipleri, limited şirketlerde ise her ortak, şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinden şirketin feshine karar verilmesini talep edebilir. Mahkeme, fesih yerine, davacı ortağa, paylarının karar tarihine en yakın tarihteki gerçek değerlerinin ödenip davacı ortağın şirketten çıkarılmasına veya duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüme hükmedebilir.

Sermaye şirketlerinin, iflasın açılması suretiyle tasfiyeye girmesi halinde ise tasfiye iflas idaresi tarafından 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre yapılır. Şirket organları temsil yetkilerini, ancak şirketin iflas idaresi tarafından temsil edilmediği hususlar için korurlar. Yukarıda sayılan diğer durumlarda ise TTK ve esas sözleşmede (limited şirketlerde şirket sözleşmesinde) yer alan hükümler uygulanır.

Sermaye şirketlerinde en yaygın sona erme yöntemi genel kurulun tasfiye kararı almasıdır. Genel kurul tarafından sona erme kararı; anonim şirketlerde sermayenin en az %75'ini oluşturan payların sahiplerinin veya temsilcilerinin olumlu oylarıyla, limited şirketlerde ise genel kurulda temsil edilen oyların en az üçte ikisinin ve oy hakkı bulunan esas sermayenin tamamının salt çoğunluğunun bir arada bulunması halinde alınabilir.

Yeri gelmişken belirtelim ki, tasfiye halindeki şirket, ortaklarıyla olan ilişkileri de dâhil, tasfiye sonuna kadar tüzel kişiliğini korur ve ticaret unvanını 'tasfiye hâlinde' ibaresi eklenmiş olarak kullanır. Bu halde şirketin organlarının yetkileri tasfiye amacıyla sınırlıdır. Bunun yanında, tasfiyeye girmiş olmasına rağmen sermaye şirketinin

üçüncü kişilerle olan hukuki ilişkileri devam eder. Dolayısıyla tasfiye, şirketin hiçbir ilişkisini sona erdirmez ve değiştirmez (Poroy, Tekinalp ve Çamoğlu, 2017:349).

2.2. Tasfiye Kurulunun Oluşturulması

Tasfiye işlemleri, esas sözleşme veya genel kurul kararıyla ayrıca tasfiye memuru atanmadığı takdirde yönetim organı (anonim şirketlerde yönetim kurulu, limited şirketlerde müdür/birden fazla müdür varsa müdürler kurulu) tarafından yapılır (TTK md. 536/1, 643).

TTK hükümleri bağlamında tasfiye memurları; 'esas sözleşme', 'genel kurul kararı', 'kanun yolu' ve 'mahkeme kararı' ile olmak üzere dört farklı şekilde atanabilir. Bu çerçevede, ismen ya da başka bir şekilde belirtilerek tasfiye memurlarının kimler olacağı esas sözleşmede gösterilebilir. Tasfiye memurları esas sözleşme ile atanmamış ise genel kurul kararı ile belirlenir. Tasfiye memurları, tek kişi veya daha fazla sayıda olmak üzere ortaklar arasından belirlenebileceği gibi üçüncü kişilerden de olabilir. Hatta tüzel kişiler bile tasfiye memuru olabilir. Eğer ki, esas sözleşme veya genel kurul kararıyla ayrıca tasfiye memuru atanmamışsa tasfiye, yönetim organı tarafından yerine getirilir. Bu durumda yönetim organı, kanun yoluyla tasfiye memuru sıfatını kazanır. Tasfiye işlerinin kimin tarafından yapılacağı yönetim organınca ticaret siciline tescil ve ilan ettirilir.

Tasfiye işlerinin sağlıklı yürüebilmesi için temsil yetkili tasfiye memurlarından en az birinin Türk vatandaşı olması ve yerleşim yerinin Türkiye'de bulunması şarttır. Tasfiye memurları, belli bir süre için ve tekrarlanan seçim şeklinde değil, tasfiye sürecini tamamlamak üzere görevlendirilir. Şirketin feshine mahkemece karar verildiği hallerde ise tasfiye memuru mahkeme tarafından atanır. Uygulamada sermaye şirketlerinin sona ermesi kararının alındığı genel kurulda, aynı zamanda tasfiyenin kimler tarafından yapılacağı da belirlenmektedir (Altıntaş, 2021:86-88). Şirketin tasfiye haline girmesiyle birlikte şirket organlarının

varlığı sona ermez. Belirtilen durumda organların görev ve yetkileri, tasfiyenin yapılabilmesi için zorunlu olan, ancak nitelikleri gereği tasfiye memurlarınca yapılamayan işlemlere özgülenir (Nazalı, 2015:40). Bu bağlamda, tasfiye halinde şirket organları varlıklarını sürdürür; ancak, görev ve yetkileri tasfiye amacıyla sınırlı olur. Bununla birlikte tasfiye hali, şirket organlarının hak ve fiil ehliyetini değiştirmez. Dolayısıyla tasfiye halindeki şirket, kural olarak bütün haklardan yararlanabilir ve borçları üstlenebilir. Tasfiye memurlarının atanma yöntemlerindeki farklılık, görev ve yetkilerini etkilemediği gibi ifa edilen görevin kapsam ve içeriğinde de herhangi bir değişikliğe sebep olmaz.

Öte yandan, esas sözleşme veya genel kurul kararıyla atanmış tasfiye memurları ve bu görevi yerine getiren yönetim organı üyeleri, genel kurul tarafından her zaman görevden alınabilir ve yerlerine yenileri atanabilir. Ayrıca, ortaklardan birinin istemiyle ve haklı sebeplerin varlığında, mahkeme de tasfiyeye memur kişileri görevden alabilir ve yerlerine yenilerini atayabilir. Son olarak şirketi temsile yetkili tasfiye memurlarından hiçbiri Türk vatandaşı değilse ve hiçbirinin Türkiye’de yerleşim yeri bulunmuyorsa, mahkeme istem üzerine söz konusu şarta uygun birini tasfiye memuru olarak atar.

Tasfiye memurları, TTK’da kendilerine tanınmış olan yetkileri devredemez. Ancak, belirli uygulama işlemlerinin yapılabilmesi için, tasfiye memurlarından birinin diğerine veya üçüncü bir kişiye temsil yetkisi verebilmesi mümkündür. Kanuni istisnalar dışında, tasfiye memurlarının üçüncü kişilerle tasfiye amacı dışında yaptığı işlemler şirketi bağlamaktadır. Ayrıca, tasfiye halindeki şirketlerde ‘çift imza kuralı’ geçerlidir (Çakı, 2020:110). Buna göre tasfiye memurları birden fazla ise şirketin bağlanabilmesi için imzaya yetkili iki tasfiye memurunun şirket unvanı altında imza atması gereklidir. Ancak bu kuralın aksi, genel kurul kararı veya esas sözleşme hükmü ile öngörülebilir. Bu halde, genel kurul

veya esas sözleşme, tek başına imza ilkesi benimseyebileceği gibi daha ağır bir temsil sistemi de getirebilir.

Tasfiye memurları, şirketin bütün mal ve haklarının korunması için düzenli ve görevinin bilincinde bir yönetici gibi gereken önlemleri almakla ve tasfiyeyi mümkün olan en kısa sürede bitirmekle yükümlüdür (Eşgin, 2017:72). Ayrıca TTK’nın 546/2. ve 553. maddeleri uyarınca tasfiye memurları, kanundan ve esas sözleşmeden doğan yükümlülüklerini kusurlarıyla ihlal ettikleri takdirde, hem şirkete hem ortaklara hem de şirket alacaklılarına karşı verdikleri zarardan¹ sorumludurlar. Tasfiye memurlarının sorumluluğuna gidilebilmesi için zararın oluşması ve bu zararın kusurlu hareketlerinden kaynaklanması şarttır. Bunun yanında, TTK md. 441’deki hükümlere aykırı hareket eden tasfiye memurları haksız olarak ödedikleri paralardan dolayı aynı şekilde sorumludur.

2.3. Şirketin Tasfiyeye Girdiğinin Ticaret Siciline Tescilli ve Vergi Dairesine Bildirilmesi

Tasfiye, iflastan ve mahkeme kararından başka bir sebepten ileri gelmişse, yönetim organı veya temsil ve ilzama yetkili üye ya da üyelerince ticaret siciline tescil ve ilan ettirilir. Ayrıca, tasfiye memurları da ticaret siciline tescil ve ilan olunur. Tasfiye işlerinin yönetim organınca yapılması halinde de aynı işlemler tatbik edilir. Tescil isteme süresi ise sona erme kararının alındığı tarihten itibaren 15 gündür.

1 Yargıtay 11. H.D.’nin 05.12.2014 tarihli ve E.2014/11614, K.2014/19099 sayılı kararıyla; “TTK’nın 553. maddesinde somut bir zarardan bahsedildiği, tasfiye memurunun yükümlülüğünü yerine getirmemesinden dolayı oluşan somut bir zararın olmasının gerektiği, davacının sırf tasfiye memurunun davranışı nedeniyle alacağına kavuşamamasının şart olduğu, oysa davacının alacağına kavuşamaması tasfiye memurunun ihmalden değil, şirketin mal varlığının bulunmamasından kaynaklandığı, davacının ihtimaller üzerinden hareket ederek alacağına kavuşma şansının bulunduğunu düşünse de, somut bir ihtimalden bahsetmediği, ayrıca tasfiye memurunun davranışı ile davacının alacağına kavuşamaması (zarar) arasında uygun bir illiyet bağı bulunmadığı, davacı şirket alacaklısının kendisine tanınan hakları kullanmaktan (masraf vs gibi çeşitli sebeplerle) kaçınarak, zararının oluşmasında tasfiye memurunun sorumlu olduğunu iddia etmesinin iyiniyetli de bulunmadığı” şeklindeki ilk derece mahkemesinin kararı onanmıştır.

Sermaye şirketinin sona ermesinin tescil başvurusunda; sona erme genel kurul kararına dayanıyorsa bu kararın noter onaylı örneği, sona erme başka bir sebepten ileri geliyorsa bunu kanıtlayan belgenin onaylı örneği, tasfiye memurlarının TTK'nın 40. maddesi uyarınca düzenlenmiş imza beyannameleri ve tasfiye memurlarının yönetim organı veya ortaklar dışından seçilmesi halinde görevi kabul ettiklerine ilişkin imzalı belge ticaret sicili müdürlüğüne verilir. Tasfiyeye giren şirketle ilgili tescil edilecek olgular ise; şirketin sona erdiği ve tasfiyeye girdiği, sona erme sebebi, sona erme genel kurul kararına dayanıyorsa bu kararın tarihi, sona erme mahkeme kararına dayanıyorsa bu kararın tarihi, ticaret unvanına 'Tasfiye halinde' ibaresinin eklendiği, tasfiye memurlarının adı ve soyadı, kimlik numarası ve yerleşim yeri, tasfiye işlemlerinin şirket merkezi dışında başka bir adreste yürütülmesi durumunda bu adrestir.

Diğer taraftan, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 162. maddesinde, tasfiye halinde mükellefiyetin, vergi ile ilgili işlemlerin tamamen sona ermesine kadar devam edeceği, bu hallerde tasfiye memurlarının tasfiye kararını ve tasfiyenin kapandığını vergi dairesine bildirmek zorunda olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, aynı zamanda vergi mükellefi olan sermaye şirketlerinin tasfiyeye girdiğinin, sona erme kararının alındığı genel kurul tarihinden itibaren bir ay için tasfiye memurları tarafından vergi dairesine bildirilmesi gerekmektedir (Çakı, 2020:112).

2.4. Envanter ve Tasfiye Bilançosunun Düzenlenmesi ve Genel Kurulca Onaylanması

Tasfiye memurları, tasfiye işlerinin bir an önce bitirilmesi için çalışmakla yükümlüdür. Bu çerçevede, tasfiye memurları görevlerine başlar başlamaz, sermaye şirketinin tasfiyenin başlangıcındaki durumunu inceler; gerekirse şirket mallarına değer biçmek için uzmanlara başvurarak şirketin malvarlığına ilişkin durumu ile finansal durumunu gösteren bir envanter ile bilanço düzenler ve genel kurulun onayına sunar

(TTK md. 540, 643). Tasfiyenin başlangıcında düzenlenen bu bilanço tasfiye bilançosu (ilk bilanço) denir. Şirketin dağılma gününün esas alındığı bu bilanço, yıllık bilanço esaslarına göre değil, olası satış değerlerine göre hazırlanır (Eşgin, 2017:69).

Envanter ve bilançonun genel kurulca onaylanmasından sonra tasfiye memurları, şirketin envanterde yazılı bütün malları ile belgelerine ve defterlerine el koyarlar. Tasfiye bilançosunun onaylanmasıyla birlikte şirketin varlığını oluşturan bütün taşınır ve taşınmaz mallar ile tüm haklar tasfiye memurlarına geçmiş ve/veya bunlara teslim edilmiş sayılır. Bunun devamında, tasfiye işlemlerinin düzenli yürütülmesi, ticareti defterlerin tutulması, belgelerin düzenlenmesi ve kayıtların yapılması işleri tasfiye memurlarının sorumluluğundadır. Öte yandan, tasfiyenin uzun sürmesi hâlinde tasfiye memurları, her yılsonu için tasfiyeye ilişkin finansal tabloları (ara bilanço ve gelir tablosunu) düzenleyerek genel kurula sunmakla yükümlüdür.

2.5. Alacaklıların Çağrılması ve Borçların Ödenmesi

Tasfiye aşamasındaki şirketin borçları ödenmedikçe veya gerekli tedbirler alınmadıkça, tasfiye tamamlanamaz, tasfiye payı ortaklara dağıtılamaz ve şirket ticaret sicilinden terkin edilemez. Buradan hareketle kanun koyucu, alacaklıların nasıl çağrılacağını, haklarının ne şekilde korunacağını ve şirket borçlarının ödenme usulünü detaylı olarak TTK'da düzenlemiştir.

Bu kapsamda, envanter ve bilançonun onaylanmasından sonra alacaklıların çağrılması aşamasına geçilir. Alacaklı oldukları şirket defterlerinden veya diğer belgelerden anlaşılan ve yerleşim yerleri bilinen kişiler taahhütlü mektupla, diğer alacaklılar Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde, şirket internet sitesi kurmakla yükümlü ise internet sitesinde ve aynı zamanda esas sözleşmede öngörüldüğü şekilde, birer hafta arayla yapılacak üç ilanla şirketin sona erdiği konusunda

bilgilendirilir ve alacaklarını tasfiye memurlarına bildirmeye çağrılır (TTK md. 541). Görüldüğü üzere, sicil gazetesinde birer hafta arayla üç ilan yapılması, ihtiyari değil, zorunludur. Dolayısıyla şirketlerin defter ve belgelerinde görünen alacaklılar dışında, başka bir alacaklısı olmasa ve bu konuda herhangi bir şüphe bulunmasa dahi her durumda söz konusu ilanların yapılması gerekir (Bilgili ve Demirkapı, 2013:579).

İlgili hükümde ‘alacaklı’ kavramı çok geniş bir şekilde ifade edilmiştir. Bu sebeple, devamlı olan ve olmayan, dönemsel nitelik taşıyan ve taşımayan, muaccel ve müeccel, ihtilafli veya ihtilafsız, şarta bağlı, şartsız, teminatlı, teminatsız ve kıymetli evraka bağlı ya da bağlı olmayan tüm alacaklar söz konusu hüküm kapsamındadır. Yapılan bildirim ve ilanlarla, şirketin tasfiyeye girdiği alacaklılara bildirilmekte ve onlara yeni durum karşısında davranışlarını belirleme şansı tanınmaktadır. Alacaklı, alacağını elindeki her türlü belge ile ispat edebilir, ayrıca şirketin defter ve belgelerinde bu alacağın kaydının bulunması şart değildir. Tasfiye memurları tarafından bu alacağın kabul edilmemesi halinde alacaklılar için yargı yolu açıktır (Poroy, Tekinalp ve Çamoğlu, 2017:361).

Şirket mevcudunun borçlarını ödeyecek durumda olduğu tespit edilmişse, ihtilaf bulunmayan muaccel alacaklar ile ilan müracaat eden ve alacağını ispat edenlere alacaklıları ödenir. Vadesi gelmemiş (müeccel) borçlar ise TTK’nın 542/1-h maddesi uyarınca, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca kısa vadeli kredilere uygulanan oran üzerinden iskonto edilerek derhal ödenir. Diğer taraftan, alacaklı oldukları bilinenler, bildirimde bulunmazlarsa alacaklarının tutarı Ticaret Bakanlığınca belirlenmiş olan bankaya depo edilir. Şirketin, henüz muaccel olmayan veya hakkında uyuşmazlık bulunan borçlarını karşılayacak tutarda para ise notere depo edilir. Ancak, bu gibi borçlar yeterli bir şekilde teminat altına alınmış veya şirket varlığının ortaklar arasında paylaşımı bu borçların ödenmesi şartına bağlanmışsa notere depo edilmez.

2.6. Alacakların Tahsili ve Aktiflerin Nakde Çevrilmesi

Şirketin borçlarını ödeyebilmesi ve tasfiye işlemlerini tamamlayabilmesi için borçlarını ödemesi yanında; alacaklarını tahsil etmesi, aktiflerini (taşınır ve taşınmaz mallarını) paraya çevirmesi, gereğinde pay bedellerinin henüz ödenmemiş olan kısımlarını tahsil etmesi gerekir. Nakit mevcudu şirket borçlarının ödenmesine yetecek bir miktarda olsa bile, tasfiye memurlarının şirket aktiflerini yine de paraya çevirmesi zorunludur. Aktiflerin paraya çevrilmesi, toptan veya teker teker yapılabileceği gibi gruplara ayrılarak da yapılabilir. Genel kurul aksine karar vermedikçe tasfiye memurları şirketin aktiflerini, artırma yolu dışında pazarlık yoluyla da satabilirler. Tasfiye sırasında elde edilen paralardan şirketin süregelen harcamaları için gerekli olan para dışında kalan paralar ise bir bankaya şirket adına yatırılır.

Belirmek gerekir ki, önemli miktarda aktiflerin toptan satışına ilişkin olarak TTK’nın 538/2. maddesinde, söz konusu satış için genel kurulun kararının gerek olduğu, bu karar hakkında mezkûr Kanunun 421. maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkralarının uygulanacağı öngörülmüştür. Buna göre, tasfiye halindeki sermaye şirketinin önemli miktarda aktiflerinin toptan satılabilmesi için genel kurulun karar alması ve bu kararın bütün ortakların $\frac{3}{4}$ ’ünün rızasıyla kabul edilmesi gerekmektedir (Tekinalp, 2013:73).

2.7. Kesin Bilançonun Genel Kurulca Onaylanması ve Tasfiye Sonucu Kalan Varlığın Ortaklara Dağıtılması

Şirketin bütün borçları ödendikten, alacakları tahsil olunduktan, aktifleri paraya çevrildikten ve pay bedelleri geri verildikten sonra tasfiye memurları tarafından kesin bilanço hazırlanır ve genel kurula sunulur (Çakı, 2020:131). Genel kurulca, son bilanço ile tasfiye sonrası kalan varlığın (bakiyenin) ortaklara dağıtılması ve şirketin sicil kaydının silinmesi hususları görüşülüp karara bağlanır. Söz

konusu işlemler yapılmadan ortaklara herhangi bir dağıtım yapılamaz.

Öte yandan, tasfiye halinde bulunan şirketin borçları ödendikten ve pay bedelleri geri verildikten² sonra kalan varlığı, esas sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa ortaklar arasında, ödedikleri sermayeler ve imtiyaz hakları oranında dağıtılır. Tasfiye payında imtiyazın varlığı halinde esas sözleşmedeki düzenleme uygulanır (TTK md. 543/1, 643).³ Esas sözleşme ve genel kurul kararında aksine hüküm bulunmadıkça, dağıtım para olarak yapılır.

Bununla birlikte, TTK'nın 543. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan özel düzenleme gereğince, sermaye şirketlerinde kalan varlığın ortaklara dağıtılabilmesi için alacaklılara üçüncü kez yapılan çağrı (ilan) tarihinden itibaren belirli bir sürenin geçmesi gerekmektedir. Bu süre, anılan Kanun yürürlüğe girdiğinde 'bir yıl' iken, tasfiye süreçlerinin hızlandırılması ve kolaylaştırılması amacıyla, önce 15/07/2016 tarihli ve 6728 sayılı Kanunla 'altı ay'a, daha sonra da 04/11/2021 tarihli ve 7341 sayılı Kanunla 'üç ay'a düşürülmüştür. Bu durumda, en son yapılan değişiklik sonrası bahsi geçen fıkranın mevcut hali "*Alacaklılara üçüncü kez*

2 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanununda (ETTK), tasfiye sonucunda kalan varlığın ortaklara dağıtılabilmesi için öncelikle pay bedellerinin ortaklara geri verilmesi şartı bulunmamaktaydı. ETTK'nın yürürlükte olduğu dönemdeki bu durum, doktrinde tartışılmış ve pay bedelleri iade edilmeden yapılacak bir dağıtımın kanuna aykırı imtiyazlar oluşturacağı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Öğretideki görüşler doğrultusunda TTK'da, hukuk ve hakkaniyete daha uygun düşen bir düzenleme yapılmıştır.

3 Bir pay sahipliği hakkı olan tasfiye payı alma hakkı, sermaye şirketi ortaklarının kâr payı alma hakkından sonraki en önemli mali hakkını oluşturur. Tasfiye payı hakkı, ortakların sermaye şirketinin mal varlığı üzerinde ekonomik mülkiyete sahip bulunmasından kaynaklanır. Bu hak, şirket sona ermediği sürece talep edilemez. Tasfiye payı hakkı ortaklık sıfatının kazanılması ile elde edilir. Hakkın alacak hakkına dönüşebilmesi için, şirketin dış tasfiyesinin tamamlanması, ortaklara ödedikleri sermaye bedellerinin iade edilmesi, ayrıca geride bir bakiye değer kalması ve tasfiye memurlarınca hazırlanan kesin bilançonun genel kurul tarafından onaylanması gerekir. Şirket borçları ödendikten sonra herhangi bir bakiyenin kalmaması halinde doğal olarak ortaklara tasfiye payı ödemesi de yapılamaz. Nispi müktesep hak kategorisinde yer alan bu hakkın, kuruluşun sonra esas sözleşme değişikliği ile ortadan kaldırılabilmesi, ilgili ortakların onayı ile mümkündür (Al Kılıç, 2019:47).

yapılan çağrı tarihinden itibaren üç ay geçmedikçe kalan varlık dağıtılamaz. Şu kadar ki, hâl ve duruma göre alacaklılar için bir tehlike mevcut olmadığı takdirde mahkeme üç ay geçmeden de dağıtmaya izin verebilir." şeklinde olmuştur. O halde, bahsi geçen düzenlemeye göre, tasfiye memurları şirket borçlarını ödemiş olsa dahi, kural olarak son çağrı tarihinden itibaren üç ay geçmedikçe tasfiye bakiyesinin ortaklara dağıtılması mümkün değildir.

Bununla birlikte, anılan düzenleme emredici nitelikte değildir. Keza yukarıda yer verilen hükümden bu kurala bir istisna getirilmiştir. O halde, alacaklılar için bir tehlikenin mevcut olmaması, alacaklı olduğu bilinenlerin alacaklılarının bir bankaya depo edilerek güvence altına alınması, şirketin henüz muaccel olmayan veya hakkında uyuşmazlık bulunan borçlarını karşılayacak tutarda paranın notere depo edilmesi ve gerekli karşılıkların ayrılması durumlarında, belirtilen süre dolmadan dağıtımın yapılabilmesi için mahkemeden izin istenebilir, mahkeme izin verdiği takdirde üç aylık süre beklenmeksizin tasfiye bakiyesi ortaklara dağıtılabilir.

Son olarak ifade etmek gerekirse, Ticaret Bakanlığınca 2015 yılında yürürlüğe konulan "*Sermaye Şirketlerinin Tasfiyesinde Şirket Alacaklılarının Alacaklarının Yatırılacağı Bankanın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ*" gereğince, tasfiye halinde bulunan şirketin borçları ödendikten sonra, ulaşılamayan şirket ortaklarının pay bedelleri ile pay bedelleri geri verildikten sonra kalan varlıktan üzerine düşen tasfiye payı, tasfiye halinde bulunan şirketin merkezinin kayıtlı bulunduğu ticaret sicili müdürlüğüne en yakın Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası şubesinde veya şirket merkezinin bulunduğu yerde anılan Banka şubesinin bulunmaması durumunda en yakın yerdeki şubede açılacak hesaba yatırılır. Söz konusu yatırma, tasfiye memurlarınca, şirketin ticaret unvanı ve alacaklıya ilişkin mevcut kimlik bilgileri belirtilmek suretiyle bir ay vadeli olarak yapılır ve vade süresi dolduğunda hesap aynı vade ile yenilenir. Hak sahipleri, bankaya yapacakları

ödeme taleplerinden önce ilgili sicil müdürlüğüne başvurarak alacaklı olduklarını gösterir belge alır. Hesabın, açıldığı tarihten itibaren 10 yıl süreyle işlem görmemesi halinde ise bu para Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) geçer.

2.8. Şirket Unvanının Ticaret Sicilinden Silinmesi

Tasfiyenin sona ermesi üzerine şirkete ait ticaret unvanının sicilden silinmesi tasfiye memurları tarafından sicil müdürlüğünden istenir. İstem üzerine silinme tescil ve ilan edilir (Al Kılıç, 2017:142).

Tasfiyenin tamamlanmasından sonra kayıt silme başvurusunda, genel kurul tarafından onaylanmış son ve kesin bilanço, genel kurul kararının noter onaylı örneği ve alacaklılara birer hafta arayla üç kere çağrının yapıldığını gösteren sicil gazeteleri ticaret siciline verilir. Bunun üzerine, sicil müdürlüğü tarafından tasfiyenin tamamlanması ve ticaret unvanının silinmesine ilişkin tescil işlemi gerçekleştirilir. Ayrıca, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 162. maddesi uyarınca, tasfiyenin kapandığının vergi dairesine de bildirilmesi şarttır. Bunlara ilaveten, tasfiyenin sonunda defterler ve tasfiyeye ilişkin olanlar da dâhil olmak üzere belgeler, on yıl süreyle sulh hukuk mahkemesi tarafından saklanır.

Bu arada, TTK'nın 545. maddesine 6728 sayılı Kanunla eklenen "Bu Kanun hükümlerine göre tasfiye olunan şirketlerde, 2004 sayılı Kanunun 44 üncü ve 337/a maddesi hükümleri uygulanmaz." şeklindeki hüküm gereğince, ticareti terk eden sermaye şirketlerinin, yukarıda yer verilen işlemler dışında ayrıca ticaret siciline bütün aktif ve pasifi ile alacaklılarının isim ve adreslerini gösteren bir mal beyanında bulunması gerekmemektedir.

3. Şirket Borçlarının Varlıklarından Fazla Olması

Tasfiye memurları; şirketin süregelen işlemlerini tamamlamak, gereğinde pay bedellerinin

henüz ödenmemiş olan kısımlarını tahsil etmek, aktifleri paraya çevirmek ve şirket borçlarının, ilk tasfiye bilançosundan ve alacaklılara yapılan çağrı sonucunda anlaşılan duruma göre, şirket varlığından fazla olmadığı saptanmışsa, bu borçları ödemekle yükümlüdür (TTK md. 542/1-a).

Ancak şirket borçları, şirket varlığından fazla olduğu (borca batık durumda bulunduğu) takdirde ise tasfiye memurlarının durumu derhal şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesine bildirmesi zorunludur. Mahkeme tarafından yapılan inceleme neticesinde şirketin borçlarını ödeyemeyeceğinin tespiti halinde mahkeme iflasın açılmasına karar verir (TTK md. 542/1-c). Bu düzenlemenin amacı, malvarlığı borçlarını ödemeye yetmeyen şirketin alacaklıları arasında eşitliği sağlamak ve aynı zamanda alacaklıları korumaktır. İflas kararı ile tasfiye memurlarının görevi de son bulur ve tasfiye 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre iflas idaresince yürütülür.

İfade etmek gerekir ki, şirket varlığının şirket borçlarını karşılamadığı hususu, ilk envanter ve bilançonun veya bildirilen alacakların incelenmesi aşamasında tespit edilmesi halinde dahi tasfiye memurları tasfiyeye ilişkin herhangi bir işlem yapmaksızın hemen mahkemeye müracaat etmek zorundadır.

4. Ek Tasfiye ve Tasfiyeden Dönme

Ek tasfiye (ihya), tasfiyenin tamamlanıp bitirilmiş olmasına rağmen başkaca tasfiye işlemlerinin yapılmasının zorunlu olduğunun anlaşılması halinde başvuru yapılan geçici bir tedbirdir. Ek tasfiye yeni bir tasfiye olmayıp önceki tasfiyeyi tamamlayan bir tasfiye niteliğindedir. Sermaye şirketi sicilden terkin edildikten sonra tasfiye işlemlerinin eksik yahut kanuna aykırı yapıldığının anlaşılması, şirkete ait tasfiye aşamasında değerlendirilmemiş mal varlığı değerlerinin bulunması, organlara karşı sorumluluk davası açılması, şirkete karşı açılmış dava veya icra takibinin bulunması gibi şirketin hukuken temsilinin gerektiği durumlarda

ek tasfiyeye gidilebilmesi mümkündür. Ek tasfiye ile yeni bir hukuki durum meydana getirilmiş olmaz ve sadece tasfiye sırasında eksik bırakılan veya gereği gibi yapılmayan işlemler tamamlanır. Ek tasfiye, ortaklar, alacaklılar, son yönetim organı üyeleri ve tasfiye memurları tarafından şirket merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret mahkemesinde, ticaret sicili müdürlüğüne ve son tasfiye memurlarına karşı açılacak bir dava ile olur. Mahkeme, istemin yerinde olduğuna kanaat getirirse, şirketin ek tasfiye için yeniden tesciline karar verir ve bu işlemleri yapmaları için son tasfiye memurlarını veya yeni bir veya birkaç kişiyi tasfiye memuru olarak atayarak tescil ve ilan ettirir (TTK md. 547). Ek tasfiyeyi gerektiren işlemler tamamlandıktan sonra tasfiye memurlarınca defterlerin korunması, yeni bir kapanış bildirimi ve tescil işlemleri ile şirket yeniden sona erdirilir (Erdoğan, 2020:115).

Diğer taraftan, TTK'da belli şartların varlığı halinde sermaye şirketlerinin tasfiyeden dönebilmesine imkân sağlanmıştır. Tasfiyeden dönme, tasfiyeye giren bir sermaye şirketinin genel kurulunun alacağı bir kararla, şirketi tasfiye gayesi güden bir şirket olmaktan çıkartıp, tekrar kâr elde etme amacı güden ve varlığını devam ettiren bir şirket haline döndürmesidir (Tekinalp, 2013:73). Tasfiyeden dönme, nihai bir karardır. Bu kararla yeni bir hukuki durum meydana gelerek şirket normal ticari seyrine dönmektedir. Tasfiyeden dönme kararı, şirket amacında değişikliğe yol açmakta ve tasfiye gayesini benimsemiş olan şirket, bu pasif gayeden dönerek gelir elde etmeye ve ticari faaliyetler icra etmeye yönelik aktif bir amaca yönelmektedir (Yavuz, 2016:422). Buna göre şirket sürenin dolmasıyla veya genel kurul kararıyla sona ermiş ise, ortaklar arasında şirket malvarlığının dağıtımına başlanılmış olmadıkça, genel kurul şirketin devam etmesini kararlaştırabilir. Devam kararının genel kurul tarafından sermayenin en az %60'ının oyuyla alınması gerekir. Esas sözleşme ile bu nisap ağırlaştırılabilir ve başkaca önlemler öngörülebilir. Tasfiyeden dönülmesine ilişkin genel kurul kararını tasfiye memuru tescil ve ilan ettirir

(TTK md. 548). Tasfiyeden dönmekle birlikte artık şirket hakkında tasfiye hükümleri uygulanmaz.

Bunun yanında, sermaye şirketi, iflasın açılmasıyla sona ermiş olmasına rağmen iflas kaldırılmışsa veya iflas konkordatonun uygulanmasıyla sona ermişse şirket devam eder. Tasfiye memuru iflasın kaldırıldığına ilişkin kararı ticaret siciline tescil ettirir. Tescil istemine, pay bedellerinin ve tasfiye paylarının ortaklar arasında dağıtılmasına başlanmadığına ilişkin belge de eklenir.

5. Sonuç

Sermaye şirketleri, birleşme, bölünme ve tür değiştirme gibi yapısal değişiklikler dışında, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda öngörülen sona erme sebeplerinden birinin gerçekleşmesiyle birlikte tasfiyeye girerler. İflas hali dışındaki tasfiye işlemleri, anılan Kanun hükümlerine göre yürütülür.

Tasfiyeye başlanabilmesi için öncelikle şirketin tasfiyeye girmesi gerekmektedir. Tasfiye işlemleri ise esas sözleşme veya genel kurul kararıyla ayrıca tasfiye memuru atanmadığı takdirde yönetim organı tarafından yapılır. Genel kurul, sona ermeye karar verdiği toplantısında aynı zamanda tasfiye memurlarını da belirler. Sona erme ve tasfiye memurlarının bilgileri, kural olarak ticaret siciline tescil ve ilan ettirilir. Tasfiye memurları göreve başlar başlamaz, şirketin tasfiyenin başlangıcındaki durumunu inceler ve şirketin malvarlığına ilişkin durumu ile finansal durumunu gösteren bir envanter ile bilanço düzenleyerek genel kurulun onayına sunar. Daha sonra ise şirketten alacaklı olanlar, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde birer hafta arayla yapılacak üç ilanla şirketin sona ermiş bulunduğu konusunda bilgilendirilir ve alacaklarını bildirmeye çağrılır.

Bunun yanında, şirket borçları, mevzuatta öngörülen esaslar çerçevesinde ödenir. Borçların ödenmesinden ayrı olarak, şirketin alacakları ve pay bedellerinin henüz ödenmemiş olan kısımları tahsil edilir ve aktifleri de nakde çevrilir. Söz konusu işlemlerin tamamlanmasını takiben tasfiye

memurları tarafından kesin bilanço hazırlanarak genel kurula sunulur. Genel kurul, son bilanço ile tasfiye sonrası kalan varlığın ortaklara dağıtılması ve şirketin sicil kaydının silinmesi hususlarını görüşüp karara bağlar. Bu karardan sonra varsa tasfiye halinde bulunan şirketin borçları ödendikten ve pay bedelleri geri verildikten sonra kalan varlığı, esas sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa ortaklar arasında, ödedikleri sermayeler ve varsa imtiyaz hakları oranında dağıtılır. Tasfiye sürecinin daha hızlı ve kolay bir şekilde yapılmasını teminen 2021 Kasım ayında 7341 sayılı Kanunla TTK'da yapılan değişiklikle, varlıkların dağıtılması için alacaklılara üçüncü kez yapılan çağrı tarihinden itibaren geçmesi gereken süre altı aydan üç aya indirilmiştir. Dağıtmanın akabinde ise şirketin ticaret unvanı sicilden silinir ve böylelikle şirketin tüzel kişiliği sona ermiş olur.

Tasfiye memurları, kanundan ve esas sözleşmeden doğan yükümlülüklerini kusurlarıyla ihlal ettikleri takdirde, hem şirkete hem ortaklara hem de şirket alacaklılarına karşı verdikleri zarardan sorumludurlar. Bu kapsamda, herhangi bir sorumlulukla karşı karşıya kalınmaması ve tasfiye işlemlerinin sağlıklı bir şekilde tamamlanabilmesi bakımından, bu işlemlerin ifasında gerekli hassasiyetin gösterilmesi ve mevzuatta öngörülen süreçlere tam olarak riayet edilmesi sermaye şirketlerinin menfaatlerine olacaktır.

Kaynaklar

1. Al Kılıç Ş. (2017), Anonim Şirketlerde Tasfiyeden Dönme, Ankara, Adalet Yayınevi.
2. Al Kılıç Ş. (2019), "Anonim Şirketlerde Pay Sahiplerinin Tasfiye Payı Alma Hakkı", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(4), 47-97.
3. Altıntaş S. (2021), Türk Ticaret Kanununa Göre Anonim Şirketlerin Tasfiyesi, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
4. Bilgili F. ve Demirkapı E. (2013), Şirketler Hukuku, Bursa, Dora Yayınları.
5. Çakı G. (2020), Anonim Ortaklık Tasfiyesinde Alacaklıların Korunması, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
6. Dinç S. (2016), "6102 Sayılı Kanuna Göre Anonim Şirketlerde Sona Erme" Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, 2, 223-248.
7. Erdoğan R. (2020), "Anonim Şirketlerde Ek Tasfiye", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 43(7), 115-143.
8. Eşgin O. (2017), Ortaklıklarda Tasfiye İşlemlerinin Türk Vergi Sistemi Açısından Değerlendirilmesi, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık.
9. Karahan S. ve Pınar H. (2012), Şirketler Hukuku, Konya, Mimoza Yayınları.
10. Nazalı E. (2015), Vergisel ve Yeni Türk Ticaret Kanunu Yönüyle Anonim ve Limited Şirketlerde Tasfiye, Devir, Birleşme, Bölünme ve Tür Değişimi İşlemleri, İstanbul, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları.
11. Poroy R., Tekinalp Ü. ve Çamoğlu E. (2017), Ortaklıklar Hukuku-II, İstanbul, Vedat Kitapçılık.
12. Pulaşlı H. (2013), Şirketler Hukuku, Ankara, Adalet Yayınevi.
13. T.C. Yasalar (19/06/1932). 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu. Ankara: Resmi Gazete (2128 sayılı).
14. T.C. Yasalar (10-12/01/1961). 213 sayılı Vergi Usul Kanunu. Ankara: Resmi Gazete (10703-10705 sayılı).
15. T.C. Yasalar (14/02/2011). 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu. Ankara: Resmi Gazete (27846 sayılı).
16. T.C. Yasalar (09/08/2016). 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Ankara: Resmi Gazete (29796 sayılı).
17. T.C. Yasalar (06/11/2021). 7341 sayılı Türkiye İhracatçılar Meclisi ile İhracatçı Birliklerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Ankara: Resmi Gazete (31651 sayılı).
18. Tekinalp Ü. (2013), Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, İstanbul, Vedat Kitapçılık.
19. Ticaret Bakanlığı, (20/03/2015), Sermaye Şirketlerinin Tasfiyesinde Şirket Alacaklılarının Alacaklarının Yatırılacağı Bankanın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ. Ankara: Resmi Gazete (29301).
20. Yargıtay 11. H.D.'nin 05.12.2014 tarihli ve E.2014/11614, K.2014/19099 sayılı kararı.
21. Yavuz M. (2016), "Tasfiye Halindeki Anonim ve Limited Şirketlerde Tasfiyeden Dönme", Vergi Dünyası Dergisi, 422(10), 114-119.

Sefa ÖZBEK¹

1. Dr. Öğretim Üyesi, Tarsus Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Gümrük İşletme Bölümü, Mersin, Türkiye, sefazobek@yahoo.com

Ekonomik Büyüme ile Gümrük ve Lojistik Sektörü İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Panel Veri Analizi

Özet

Ekonomik büyüme, ülke ekonomilerinde en önemli makroekonomik hedefler arasında yer almaktadır. Söz konusu hedef, küreselleşme süreci ile birlikte içeriği genişletilerek ekonomik kalkınma olarak güncellenmeye başlamış ve sürdürülebilirliğin önemine vurgu yapılmıştır. Bu durum bazı sektörlerin ön plana çıkmasıyla mümkün olabilmektedir. Hizmet sektörünün alt kolları arasında bulunan lojistik sektörü bu kapsamda değerlendirilebilmektedir. Teknolojik ilerlemeler, bilgi-bilişim sektöründeki gelişmeler ve artan nüfus ile birlikte gümrük ve lojistik faaliyetlerinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu çalışmada 2007-2018 örneklem dönemine ait gümrük ve lojistik ile ekonomik büyüme ilişkisi 10 gelişmekte olan ülke açısından ele alınmaktadır. Küreselleşmenin derinleştiği 2000'li yıllar sonrası dönemi kapsayan örneklem döneminin ele alındığı çalışmada panel veri analizi yönteminden yararlanılmaktadır. Söz konusu çalışmada kontrol değişkeni olarak ihracat kullanılmıştır. Böylece ekonomik büyüme üzerinde hem gümrük ve lojistik faaliyetlerinin hem de ihracatın etkisi ortaya konmaktadır. Ampirik bulgular, analize dâhil edilen gelişmekte olan ekonomilerde lojistik sektöründe meydana gelen gelişmelerin ekonomik büyüme üzerinde negatif etkisi olduğunu göstermektedir. İhracatta meydana gelen artışların ise ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Gümrük ve Lojistik, Panel Veri Analizi.

JEL Sınıflama Kodları: F43, F16, C33.

The Relationship between Economic Growth and Customs and Logistics Sector: A Panel Data Analysis on Developing Countries

Abstract

Economic growth is among the most important macroeconomic targets in national economies. With the globalization process, the said goal has been expanded as economic development and the importance of sustainability has been emphasized. This may be possible if some sectors come to the fore. The logistics sector, which is among the sub-branches of the service sector, can be evaluated in this context. With technological advances, developments in the information-informatics sector and increasing population, significant developments have been experienced in customs and logistics activities. In this study, the relationship between customs and logistics and economic growth for the sample period of 2007-2018 is discussed in terms of 10 developing countries. The panel data analysis method is used in the study, which deals with the sampling period covering the period after the 2000s, when globalization deepened. In this study, export was used as a control variable. Thus, the effects of both customs and logistics activities and exports on economic growth are revealed. Empirical findings show that the developments in the logistics sector in the developing economies included in the analysis have a negative impact on economic growth. It has been concluded that the increase in exports has a positive effect on economic growth.

Keywords: Economic Growth, Customs and Logistics, Panel Data Analysis.

JEL Codes: F43, F16, C33.

Giriş

Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde ekonomik büyüme ve kalkınma önemli hedefler arasında yer almaktadır. Söz konusu hedeflerin sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından ihracatın önemi büyüktür. Gelişmekte olan birçok ekonomide genel olarak cari açık probleminin olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bu ülkelerde ihracatın önemi hem döviz kazandırıcı faaliyet olması açısından hem de makroekonomik hedefler açısından önemli görülmektedir (Aktaş, 2010:124). İktisat yazınında iktisadi büyüme ve kalkınmanın temel belirleyicileri üzerine önemli sayıda çalışma mevcuttur. Söz konusu çalışmalarda; finansal gelişme, ihracat, doğrudan yabancı yatırımlar, siyasi istikrar, pazarlara yakınlık, doğal kaynaklar, lojistik performans, saanayileşme gibi sosyal ve ekonomik değişkenlerin önemli belirleyiciler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ağayev ve Yamak, 2009; 2010; Göçer, 2013; Mercan, 2014; Ayşen ve Ceylan, 2016; Gündüz vd., 2018; Erdoğan vd., 2018; Alper, 2019; Oğul, 2022).

Sanayileşme stratejileri içerisinde ihracata yönelik stratejiler ve ithal ikame politikaları bulunmaktadır. Prebisch (1950) ve Singer (1950) tarafından ithal ikameciliğin temelleri atılmıştır. Söz konusu politikalarda iki husus öne çıkmaktadır. Bunlardan ilkinde göre, uluslararası hammadde fiyatlarındaki bozulmalar, gelişmemiş ülke ekonomilerinin endüstrileşememesine ve ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğinin artmasına sebep olmaktadır. Diğer hususa göre, endüstrileşme için küçük ülkelerin imalat sektöründe korumacı olmaları gerekmektedir (Baktemur, 2021:81). 1950'li yıllardan 1980'li yıllara kadar dünyada genel olarak korumacı görüş benimsenmiş ve ithal ikameci politikalar öne çıkmıştır. Fakat, söz konusu dönemde ithal ikameci politikalar yaygın olsa da dışa açık ekonomik yapıyı öne süren görüşlerde azımsanmayacak ölçüdedir. Bu görüşler ihracata yönelik politikaları savunan ve dışa açık ekonomilerin kapalı ya da korumacılığı esas alan ekonomilere kıyasla daha iyi performans göstereceğini savunmaktadır. 1980'li yıllarda ithal ikameci politikaların yerini ihracata dayalı büyüme

politikalarını almaya başlamıştır (Edwards, 1993:1358-1359). Aynı dönemde dünyada ticari serbestleşme hareketliliği yaşanmaya başlamıştır. Söz konusu gelişmeler ile birlikte dünyada küreselleşme süreci hızlanmış ve dış ticaret yoğunluğu artmıştır (Doru ve Dabakoğlu, 2021:295). Bu süreçte birçok ülke ihracata dayalı büyüme ve kalkınma stratejilerini uygulamaya başlamıştır. İhracata dayalı büyüme hipotezi (İDBH) ile ithal ikameciliğin yerine dış ticarete odaklanılarak üretim kapasitesini artırmayı amaçlayan kalkınma politikası belirtilmektedir (Palley, 2012:142). İDBH'nin benimsendiği kimi ülkelerde hedefler istenilen seviyelere çıkabilmiş iken kimi ülkelerde ise hedeflerden sapmalar meydana gelmiştir. Çünkü her ülke ekonomisinin yoğun olarak ihracat yaptığı lokomotif sektörlerde farklılık bulunmaktadır. İDBH'nin geçerliliği ülke ekonomilerinde ihracata konu olan malların katma değeriyle ilişkili olabilmektedir (Yıldız, 2017:27). Dolayısıyla 1980'li yıllardan günümüze değin giderek derinleşen yeni küreselleşme döneminde İDBH'nin geçerliliği için ar-Ge, bilgi-bilişim sektörünün gelişmişliği çok önemli hale gelmiştir. Böylece ülke ekonomileri hem daha fazla büyüme ve kalkınma gerçekleştirebilecek hem de bu hedefler sürdürülebilir olacaktır (Karasaç ve Sağın, 2018:11).

İhracat ve iktisadi büyüme teorilerine dayalı olarak, ihracat toplam çıktının bir parçası olduğundan, ihracattan iktisadi büyümeye doğru bir ilişki bulunmaktadır (Helpman ve Krugman, 1985). Kaynakların etkin dağılımı, ölçek ekonomisi, teknoloji teşviki, kapasite kullanım oranının artırılması gibi gelişmelere sebep olması ile ihracat, iktisadi büyümeye katkı sunmaktadır (Bahramian ve Saliminezhad, 2019:2). İhracat aracılığıyla gelişmekte olan ülke ekonomileri kısıtlı olan iç pazarın yanı sıra dış pazara açılma fırsatına erişmektedir. Böylece ara malı ithalatı artırılmak suretiyle sermaye birikimi sağlanarak, döviz geliri elde edilmekte ve iktisadi büyümenin artacağı amaçlanmaktadır (McKinnon, 1964:405; Balassa, 1978:181-183). İDBH'de nedensellik ilişkisi ihracattan iktisadi büyümeye doğrudur (Balassa, 1985:32; Greenaway ve Sapsford, 1994:153).

İDBH'nin geçerliliğine ilişkin birçok teorik neden bulunmaktadır. Bunlardan ilki ihracat artışı ile yurtiçi talep artışının meydana gelmesidir. İkinci neden artan ihracat üretim aşamalarında uzmanlaşmayı gerektirmekte ve verimlilik ve işçi niteliğinin artmasına sebep olmaktadır. Üçüncü neden ise döviz kısıtlılığı azalarak girdi talebi kolaylığı meydana gelecektir. Son olarak ülke ekonomilerinin mukayeseli üstünlüğüne göre, belirli malların ihracatının gelişimi ölçek ekonomilerine olanak sağlamaktadır (Giles ve Williams, 2000:263). İhracat ile iktisadi büyüme arasındaki nedensellik ilişkisinin yönü iktisadi büyümeden ihracata doğru olduğu durum büyümeye dayalı ihracat olarak adlandırılmaktadır (Lancaster, 1980).

Küreselleşme sürecinde gümrük ve lojistik faaliyetlerin önemi artmıştır. Söz konusu faaliyetlerin önemi dünya milli gelirinde önemli miktarlara yükselmiş ve birçok ülke ekonomisinde lokomotif sektör haline gelmiştir. Bilgi-iletişim sektöründeki gelişmeler, internet alanında yaşanan yenilikler ile üretimde ortaya çıkan dijitalleşme, lojistik faaliyetlerinin gelişmesini sağlamıştır (Strandhagen vd., 2017). Böylece ülke ekonomilerinde lojistik alanındaki faaliyetlerin ve tedarik zincirlerinin gelişmesi ile ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerine önemli katkılar sağlanmaktadır. Diğer yandan lojistik faaliyetlerde meydana gelen gelişmeler kalkınma hedefleri açısından önemli çıktılar ortaya koyabilmektedir. Bu doğrultuda yeşil lojistik ve akıllı lojistik gibi çevre dostu ve verimliliği önceleyen gelişmeler ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle de lojistik faaliyetlerin katma değeri yüksek ürün ve hizmet sunarak iktisadi büyüme ve kalkınmaya pozitif katkı vereceği düşünülmektedir. Global lojistik sektörünün pazar büyüklüğünün 2023 yılında 12 trilyon dolar seviyesinin üzerine çıkacağı tahmin edilmektedir (Akandere, 2021:1982). Bu miktar ile sektör dünya gayri safi yurtiçi hasılasının yaklaşık %12'sine sahip olacaktır. Dünyada lojistik sektörünün gelişimini ölçmek ve dünya ülkeleri ile kıyaslamak için ilk kez 2007 yılında Dünya Bankası tarafından Lojistik Performans Endeksi hesaplanmıştır. Son olarak 2018 yılında hesaplanan endekse göre

ilk beş sırada sırasıyla Almanya, İsveç, Belçika, Avusturya ve Japonya bulunmaktadır. Söz konusu sıralamada, Brezilya 59., Çekya 25., Macaristan 34., Malezya 44., Meksika 54., Polonya 31., Güney Afrika 36., Tayland 35. ve Türkiye 50. sırada yer almaktadır (WDI, 2021). Söz konusu endeks 6 kategoriden oluşmaktadır. Bunlar; girdi bileşenleri olan gümrükler, altyapı ve uluslararası taşımacılık ile çıktı bileşenleri olan lojistik yetkinlik, yük izleme ve zamanlamadır (Bozkurt ve Mermertaş, 2019:109). Söz konusu alanlarda yüksek seviyede olan ülke ekonomilerinde lojistik performans endeksi yüksek olmaktadır. Lojistik faaliyetlerinin önemli göstergesi olarak görülen bu endeks ile ülkelerin lojistik performansları sıralanmaktadır. Lojistik faaliyetleri ticari küreselleşmeyi ve sektörel bağlantıları sağlaması ile ekonomide itici bir güç olarak görülmektedir. Lojistik faaliyetlerinin yanında gümrük işlemlerinde meydana gelen gelişmelerde ekonomik büyüme açısından önemli rol oynayabilmektedir. Öyle ki global ticarete mal ve hizmetlerin uymak zorunda olduğu mevzuatlar ticari faaliyetleri daraltıcı etkilere sahip olabilmektedir. Önemli maliyet dezavantajlarına sebep olan bazı uygulamaların varlığının ortadan kaldırılması önemli görülmektedir. Son dönemde uluslararası ticaretin kolaylaştırılması, lojistik faaliyetlerinin desteklenmesi ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin ortaya konulması için gümrük işlemlerinde de birtakım kolaylıklar meydana gelmiştir. Bu uygulamaların en önemlisi teknolojinin gelişmesi ile elektronik sistemin kullanılmasıdır. Bu yöntem ile e-gümrük uygulamaları ortaya konmuştur. Böylece dış ticarete kolaylık, maliyet dezavantajının ortadan kalkması, rekabetçiliğin artması amaçlanmıştır. Gümrüklerde yaşanan gelişmeler ile birlikte ticaret hacimlerinin ve lojistik faaliyetlerin olumlu yönde etkilendiği görülmüştür (Daştan, 2021).

Bu çalışmada lojistik performans, ihracat ve ekonomik büyüme ilişkisi, gelişmekte olan ülke ekonomilerine ait 2007-2018 örneklem döneminde araştırılmaktadır. İhracat ile ekonomik büyüme ilişkisinin sıklıkla İDBH kapsamında incelendiği görülmektedir. Ancak küreselleşme

ile birlikte önemi ciddi boyutlara ulaşan lojistik sektöründe modele dahil edildiği sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışma lojistik performansında modele dahil edilmesiyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Diğer yandan güncel veri seti ve güncel ekonometrik yöntemlerin tercih edildiği çalışmanın alanyazına katkı sunacağı değerlendirilmektedir. Takip eden bölümde konu ile ilgili daha önce yapılan çalışmalara yer verilmektedir. İkinci bölümde veri seti ve ampirik yöntem tanıtilerek, ampirik bulgulara yer verilmektedir. Üçüncü ve son bölümde ise analiz sonuçları çerçevesinde değerlendirmeler yapılarak, politika önerileri sunularak çalışma sonlandırılmaktadır.

1. Literatür Taraması

İktisat yazınında ihracat ile ekonomik büyüme ilişkisini test eden birçok çalışmaya rastlanmaktadır. İhracatın ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğu genel kabul görmeye birlikte aksini iddia eden çalışmalarda bulunmaktadır. Söz konusu durumlar ülke/ülke grupları, dönem ve kullanılan ampirik yöntemlere göre farklılık gösterebilmektedir. Literatürde İDBH ile ilgili ampirik çalışmalarda lojistik sektörünü modele dahil eden az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Tablo 1'de ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerliliği ile ilgili daha önce yapılmış olan seçilmiş çalışmalara yer verilmektedir.

Tablo 1: Seçilmiş Ampirik Literatür

Yazar(lar)	Dönem/Ülke(ler)	Değişkenler	Ampirik Yöntem	Bulgu
Jung ve Marshall (1985)	Çeşitli dönemler/ 37 ülke	Ekonomik büyüme ve ihracat	Granger nedensellik	Güney Afrika, Kore, Pakistan, İsrail, Bolivya, Peru, İran, Kenya ve Tayland'da İDBH'nin geçerlidir.
Yoo (2008)	1988-2000/ 91 ülke	Ekonomik büyüme, yüksek teknoloji ihracatı, yurtiçi yatırım, işgücü oranı, işgücü büyümesi	Yatay kesit analizi	İDBH geçerlidir.
Falk (2009)	1980-2004/22 OECD ülkesi	Ekonomik büyüme, yüksek teknoloji ihracatı, yatırım, Ar-Ge, eğitim yılı	Panel GMM	İDBH geçerlidir.
Dash (2009)	1992:Ç1-2007:Ç4/ Hindistan	Ekonomik büyüme ve ihracat	Johansen eşbütünleşme, Granger nedensellik	İDBH geçerlidir.
Taştan (2010)	1985-2009/ Türkiye	Sanayi üretimi, ihracat ve ithalat	Geweke (1982, 1984), Hosoya (1991, 2001) ve Breitung-Candelon (2006) frekans-alanı nedensellik testleri	İDBH geçerlidir.
Şimşek ve Kadılar (2010)	1960-2004/ Türkiye	Ekonomik büyüme ve ihracat	Johansen (1991) eşbütünleşme, ARDL sınır testi, Granger nedensellik	İDBH geçerlidir.

Tablo 1 (Devamı): Seçilmiş Ampirik Literatür

Yazar(lar)	Dönem/Ülke(ler)	Değişkenler	Ampirik Yöntem	Bulgu
Tang ve Lai (2011)	1973:Ç1-2007:Ç2/ Hong Kong, 1960:Ç1-2007:Ç2/ Kore, 1966:Ç1-2007:Ç2/ Singapur, 1961:Ç1-2007:Ç2/ Tayvan	Model 1: Ekonomik büyüme ve ihracat, Model 2: Ekonomik büyüme, ihracat ve döviz kuru	Johansen (1991) eşbütünleşme, MWALD nedensellik	Model 1'e göre Hong Kong ve Singapur'da İDBH geçerli; model 2'ye göre tüm ülkelerde İDBH geçerlidir.
Sandalcılar (2012)	1975-2010/ Brezilya, Rusya, Endonezya ve Çin (BRIC)	Ekonomik büyüme ve ihracat	Pedroni panel eşbütünleşme ve panel nedensellik	İDBH geçerlidir.
Kılavuz ve Altay Topçu (2012)	1998-2006/ 22 gelişmekte olan ülke	İmalat sanayi ihracatı ve ekonomik büyüme	Panel veri analizi	İDBH geçerlidir.
Şahbaz vd. (2014)	1994-2010/ 27 Asya ülkesi	Ekonomik büyüme ve ihracat	Pedroni panel eşbütünleşme ve panel nedensellik	İDBH geçerlidir.
Şeker ve Özcan (2019)	1986-2016/ Türkiye	Ekonomik büyüme, yüksek teknoloji ihracatı, sabit sermaye yatırımları ve işgücü	Johansen (1991) eşbütünleşme, Johansen ve Juselius (1990) eşbütünleşme, VECM Granger Nedensellik, Dinamik En Küçük Kareler (DOLS)	İDBH geçerlidir.
Şimşek ve Yiğit (2019)	2010-2016/ 9 Orta-Doğu Avrupa ülkesi ve Türkiye	Ekonomik büyüme, ihracat ve lojistik performans	Havuzlanmış En Küçük Kareler	İDBH geçerlidir.
Noyan Yalman (2019)	2000-2016/ BRICS ülkeleri ile Türkiye	Ekonomik büyüme, yüksek teknoloji ihracatı, doğrudan yabancı yatırım, enerji tüketimi, karbon emisyonu	Pedroni panel eşbütünleşme	İDBH geçerlidir.
Yaman ve Sungur (2020)	1999-2017/ 36 OECD ülkesi	Ekonomik büyüme, yüksek teknoloji ihracatı	Westerlund (2007) panel eşbütünleşme, Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik	İDBH geçerli değildir.
Doru ve Dabakoğlu (2021)	1995-2018/ AB'ye üye olan 11 geçiş ekonomisi	Ekonomik büyüme, yüksek teknoloji ürün ihracatı ve brüt sabit sermaye oluşumu	Genganbach vd., (2016) eşbütünleşme	İhracat ve brüt sabit sermaye oluşumunun, ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği ifade edilmektedir.
Baktemur (2021)	2003:Ç1-2020:Ç3/ Türkiye	Ekonomik büyüme ve ihracat	Diks ve Panchenko (2006) doğrusal olmayan nedensellik	İDBH geçerlidir.
Türkmen ve Özbek (2021)	1967-2017/ 14 gelişmekte olan ülke	Ekonomik büyüme ve ihracat	Kónya (2006) nedensellik	İDBH geçerli değildir.
Şahin ve Şahin (2021)	2007-2018/ 20 ülke	Ekonomik büyüme, yüksek teknoloji ürün ihracatı ve tarım ihracatı	Panel veri analizi	İDBH geçerlidir.

2. Yöntem

2.1. Veri Seti ve Model

Gelişmekte olan ülke ekonomileri arasında yer alan 10 ülke (Türkiye, Güney Afrika, Brezilya, Macaristan, Çekya, Malezya, Meksika, Polonya, Tayland ve Tayvan), Financial Times ve Financial Times Stock Exchange (FTSE) tarafından yüksek sosyal ve ekonomik potansiyeli açısından pozitif

açıdan öne çıkarılmaktadır (FTSE, 2020:2). Bu çalışmada Tayvan ekonomisi için veri bulunmadığından diğer ülke ekonomilerine ait yıllık 2007-2018 dönemi veri seti ile gümrük ve lojistik ile toplam ihracatın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Gümrük ve lojistik değişkeni olarak lojistik performans endeksi kullanılmaktadır. Veri setine ilişkin özet bilgiler Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2: Değişkenlere Ait Özet Bilgiler

Değişken	Tanımı	Kaynak	Ortalama	Standart Hata	Minimum	Maksimum
BÜYÜME	GSYİH (2015 sabit fiyatlarıyla ABD\$)	World Data Bank (WDI)	11,628	0,353	11,049	12,272
LOJİSTİK	Lojistik performans endeksi	World Data Bank (WDI)	0,528	0,031	0,439	0,604
İHRACAT	İhracat (2015 sabit fiyatlarıyla ABD\$)	World Data Bank (WDI)	11,247	0,194	10,888	11,665

Modelde kullanılacak değişkenlere ait seriler arasındaki basit ilişkinin derecesi ve yönüne dair bilgi için basit Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Söz konusu bilgiler Tablo 3’te verilmektedir.

Tablo 3: Korelasyon Katsayıları

	GSYİH	LOJİSTİK	İHRACAT
BÜYÜME	1		
LOJİSTİK	-0,502 (0,000)***	1	
İHRACAT	-0,661 (0,004)***	-0,356 (0,000)***	1

Not: ***, % 1 düzeyinde anlamlılık seviyesini göstermektedir.

Değişkenler arasındaki korelasyon katsayısı ilişkinin derecesini göstermektedir. Bu değer -1 ile +1 arasında değer almakta ve eğer korelasyon

katsayısı mutlak değerce 1’e yakın ise güçlü 0’a yakın ise de zayıf bir ilişkinin bulunduğunu ifade etmektedir (Beaumont, 2012:8). Tablo 3’e dikkat edilirse her iki değişkenin de ekonomik büyüme ile negatif ve orta derecede bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir.

Çalışmada kullanılacak model:

$$BÜYÜME_{it} = \beta_0 + \beta_1 LOJİSTİK_{it} + \beta_2 İHRACAT_{it} + u_{it}$$

biçimindedir. Modelde i ile yatay kesit birimleri, t ile zaman boyutu ifade edilmektedir. Modelde yer alan değişkenlerin logaritmaları alınarak analizler gerçekleştirilmiştir.

2.2. Ampirik Metodoloji

Ekonometrik analizler veri setinin durumuna göre üçe ayrılmaktadır. Eğer bir birim için birden fazla zaman varsa zaman serisi olarak ekonometrik analizler kullanılmaktadır. Eğer bir zaman ve birden fazla birim bulunursa yatay kesit olarak ekonometrik analizler tercih edilmektedir. Ancak

hem birim hem de zaman olarak birden fazla durum bulunduğu ise panel veri analiz yöntemleri tercih edilmektedir. Son dönemlerde panel veri analizi literatürü genişlemektedir. Bunun temel nedeni birimler için verilere ulaşımın kolay olmasının yanında yatay kesit ve zaman serisine göre daha fazla bilgi verebilmesi olarak gösterilmektedir (İnci, 2014:189).

Panel regresyon analizinde Klasik Model, Sabit Etkiler Modeli ve Rassal Etkiler Modeli olmak üzere üç tahmin yöntemi bulunmaktadır. Eğer sabit katsayı ve eğim parametreleri değişmiyorsa Klasik Modeldir ve genel olarak En Küçük Kareler (EKK) yöntemi olarak tahmin edilmektedir. Bu durumda

$$Y_{it} = X'_{it}\beta + u_{it} \quad (1)$$

Şeklindeki denklem için model koşullanmaktadır. Sabit Etkiler Modeli ise eğim parametresinin sabit olarak analiz edildiği modellerdir. Ancak burada üç durum söz konusudur. Eğer eğim katsayısının sabit ve yalnızca birim etkisinin bulunduğu modeller ise bu modellere Sabit Birim Etkiler Modeli denilmektedir ve

$$Y_{it} = \mu_i + X'_{it}\beta + u_{it} \quad (2)$$

Şeklindeki denklem için model koşullanmaktadır. Burada etkilerin yatay kesitlerde olduğunu gösteren ifade μ_i , eğim parametresinin ise sabit olduğunu gösteren ifade β şeklindedir. u ise hata terimini ifade etmektedir. Eğer eğim parametresi sabit ve etkilerin sadece zaman etkisi olarak bulunduğu modeller ise Sabit Zaman Etkiler Modeli denilmektedir ve

$$Y_{it} = \lambda_t + X'_{it}\beta + u_{it} \quad (3)$$

şeklindeki denklem için model koşullanmaktadır. Burada λ_t , β ve u sırasıyla zaman sabitini, sabit eğim parametresini ve hata terimini ifade etmektedir. Eğer eğim katsayısı sabit ve etkilerin hem birim hem de zaman etkilerde bulunduğu modeller ise de bu tür modellere Sabit Birim-Zaman Etkiler Modeli denilmektedir ve

$$Y_{it} = \mu_i + \lambda_t + X'_{it}\beta + u_{it} \quad (4)$$

biçimindeki denklem için model tahmin edilmektedir. Burada μ_i ve λ_t sırasıyla birim ve zaman sabitini, β eğim parametresini ve u hata terimini ifade etmektedir.

Diğer taraftan etkilerin modelin hata terimini oluşturduğu modeller de bulunmaktadır. Bu modellere ise Rassal Etkiler Modeli denilmektedir. Rassal Etkiler Modeli de benzer şekilde üçe ayrılmaktadır. Eğer sadece birim etkisi bulunuyorsa bu modellere Rassal Birim Etkiler Modeli denilmektedir ve

$$Y_{it} = \mu_i + X'_{it}\beta + u_{it} \text{ ya da } Y_{it} = X'_{it}\beta + v_{it} \quad (5)$$

şeklindeki denklem için model koşullanmaktadır. Burada $v_{it} = \mu_i + u_{it}$ ifade etmektedir. Eğer sadece zaman etkisi bulunuyorsa bu modellere ise Rassal Zaman Etkiler Modeli denilmektedir ve

$$Y_{it} = \lambda_t + X'_{it}\beta + u_{it} \text{ ya da } Y_{it} = X'_{it}\beta + v_{it} \quad (6)$$

beklindeki denklem için model koşullanmaktadır. Burada $v_{it} = \lambda_t + u_{it}$ ifade etmektedir. Eğer birim ve zaman etkisinin birlikte aynı modelde bulunduğu durum ise bu modellere ise Rassal Birim-Zaman Etkiler Modeli denilmektedir ve

$$Y_{it} = \mu_i + \lambda_t + X'_{it}\beta + u_{it} \text{ ya da } Y_{it} = X'_{it}\beta + v_{it} \quad (7)$$

şeklindeki denklem için model koşullanmaktadır. $v_{it} = \mu_i + \lambda_t + u_{it}$ 'dir. Rassal Etkiler Modelinde de eğim katsayısı değişmemektedir.

Ampirik tahminlerden önce değişkenlerin birim kök süreçleri ortaya konulmalıdır. İlk olarak değişkenler için birimler arası korelasyon testi yapılacaktır. Bu test sonucunda eğer yatay kesit bağımlılığı bulunuyor ise ikinci nesil birim kök testleri aksi durumda ise birinci nesil birim kök testleri tercih edilecektir. Burada zaman (T) birim (N) den büyük (T>N) olduğu için yatay kesit bağımlılığının varlığı Breusch-Pagan (1980)'in önerdiği CDLM₁; Pesaran (2004)'ün geliştirdiği CDLM₂ ve Pesaran vd. (2008) tarafından geliştirilen CDLM-Adj testleri ile sınanmaktadır (Göçer vd, 2012:456).

Seriler için yatay kesit bağımlılığı testi yapılmış ve kesitler arası bağımlılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bulgular Tablo 4'te gösterilmektedir. Dolayısıyla serilerin durağanlığı için ikinci nesil birim kök testleri tercih edilecektir. Bunun için Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CIPS ile Bai ve Ng (2010) tarafından geliştirilen PANIC birim kök testleri tercih edilecektir. PANIC testi;

$$X=A_{it}+\delta_i' B_t+e_{it} \quad (8)$$

$$e_{it}=\alpha_i e_{it}-1+\epsilon_{it} \quad (9)$$

şeklinde ortak faktörler ile elde edilen hata terimlerini temel bileşenler yaklaşımı ile ayırarak yatay kesit bağımlılığını dikkate almaktadır. Ayrıca bu test yapılırken;

$$P_{a1}=\frac{T\sqrt{N}(\theta^+-1)}{\sqrt{\frac{2\theta^4}{\mu^4}}} \quad (10)$$

$$P_{a2}=\frac{T\sqrt{N}(\theta^+-1)}{\sqrt{(36/5)\theta^4\theta^4/\mu^8}} \quad (11)$$

$$P_{b1}=T\sqrt{N}(\theta^+-1)\sqrt{\frac{1}{NT^2\text{tr}(\epsilon_{-1}^{\epsilon'}\epsilon^{\epsilon'})\mu^2}} \quad (12)$$

$$P_{b2}=T\sqrt{N}(\theta^+-1)\sqrt{1/NT^2\text{tr}(\epsilon_{-1}^{\epsilon'}\epsilon^{\epsilon'})5\mu^6/6\theta^4\theta^4} \quad (13)$$

$$PMSB1=\frac{\sqrt{N}\left(\text{tr}\frac{1}{NT^2\epsilon^{\epsilon'}\epsilon^{\epsilon'}}\right)-\frac{\mu^2}{2}}{\sqrt{\frac{\mu^4}{3}}} \quad (14)$$

$$PMSB2=\frac{\sqrt{N}(\text{tr}(1/NT^2\epsilon^{\epsilon'}\epsilon^{\epsilon'})-\mu^2/6)}{\sqrt{\theta^4/45}} \quad (15)$$

şeklinde , ve PMSB havuzlanmış modifiye Sargan-Bhargava (Sargan ve Bhargava, 1983; Stock, 1999) test istatistiklerini vermektedir. Burada sabitli veya sabitsiz Model için P_{a1} , P_{b1} ve $PMSB_1$, sabitli ve trendli Modeller için ise P_{a2} , P_{b2}

ve $PMSB_2$ hesaplamalarını ifade etmektedir. hata terimi için kısa dönem, uzun dönem ve tek taraflı varyans tahminleri sırasıyla şeklindedir (Naimoğlu ve Akal, 2021:23). P_a , P_b ve PMSB tüm test istatistiklerinde seriler durağan değildir şeklindeki temel hipotez araştırılmaktadır. Diğer yandan çalışmada Pesaran (2007) tarafından önerilen CIPS birim kök testi de kullanılmaktadır. CIPS testinde yatay kesit birim ortalamaları ile faktör ayrıştırması yapılmaktadır. Söz konusu testte genişletilmiş bireysel kesit regresyonlarını yatay kesit birimi ortalamalarını kullanarak ortaya konulmaktadır.

Seriler için durağanlık testi yapıldıktan sonra hangi tahmin yönteminin seçileceği F, LM ve Hausman testleriyle gerçekleştirilecektir. Klasik Model ile Sabit Etkiler Modeli arasındaki tercih F testiyle belirlenecektir. F testi için temel hipotez Klasik Model tercih edilecek olmasıdır. Alternatif hipotezde ise Sabit Etkiler Modeli ile model tercihi gerçekleşecek olmasıdır. Diğer yandan Klasik Model ile Rassal Etkiler Modeli arasındaki tercih ise LM testiyle belirlenecektir. LM testi için temel hipotez Klasik Model tercih edilecek olmasıdır. Alternatif hipotezde ise Rassal Etkiler Modelinin tercih edilecek olmasıdır. Sabit Etkiler Modeli ile Rassal Etkiler Modeli arasındaki tercih ise Hausman testiyle belirlenecektir (Güriş ve Yaman, 2018). Hausman testi için temel hipotez Rassal Etkiler Modeli tercih edilecek olmasıdır.

2.3. Bulgular

Çalışmada durağanlık testi tercihi için öncelikle her seri için yatay kesit bağımlılığı sınaması yapılmış ve sonuçlar Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Yatay Kesit Bağımlılığı Test Bulguları

	Breush-Pagan CD _{LM1}	Pesaran CD _{LM2}	Bias-Adjusted CD _{LM-adj}
BÜYÜME	328,731*	17,809*	34,090*
LOJİSTİK	97,406*	5,826*	6,828*
İHRACAT	366,561*	19,072*	38,548*

Not: * ile % 1 önem düzeyinde anlamlılık ifade edilmektedir.

Tablo 4'te yer alan tüm test sonuçlarına göre yatay kesit birimleri arasında bağımlılık bulunmaktadır. Dolayısıyla tüm değişkenler için ikinci nesil durağanlık testleri kullanılacaktır. Bu testler arasında CIPS ve PANIC testi tercih edilmiştir. Her bir seri için uygulanan durağanlık test bulguları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Birim Kök Testi Bulguları

DÜZEY	P _a		P _b		P _{MSB}		CIPS	
	S	S ve T	S	S ve T	S	S ve T	S	S ve T
BÜYÜME	-2,692***	-11,887**	-1,837**	-1,498*	-1,091	-0,780	-1,239	-1,235
LOJİSTİK	-2,455***	-1,361*	-1,342*	-1,152	-1,297	-0,778	-2,232*	-2,857*
İHRACAT	1,573	-1,639**	1,865	-1,336*	1,582	-0,844	-2,223*	-2,707*

Not: *, ** ve *** sırası ile %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde serilerin durağan olduğu ifade edilmektedir. S ve T sırasıyla sabitli model ve trendli modeli belirtilmektedir.

Tablo 5'e dikkat edilirse ekonomik büyüme (BÜYÜME) değişkeni P_a ve P_b testleri için "sabit" ve "sabit ve trendli" model için düzeyde, lojistik performansı (LOJİSTİK) P_a ve CIPS testlerine göre "sabit" ve "sabit ve trendli" P_b ve P_{MSB} testleri için "sabit" modelde düzeyde ve ihracat (İHRACAT) değişkeni CIPS testlerine göre "sabit" ve "sabit ve trendli" P_a ve P_b testleri için ise "sabit ve trendli" modellerde düzey değerlerinde durağandır. Dolayısıyla model tahmini için EKK model tahmini yapılacaktır.

Öncelikle EKK model tahmini için hangi etkilere sahip olduğu belirlenecektir. Bunun için Klasik Model ile Sabit Etkiler Model tercihi için F, Klasik Model ile Rassal Etkiler Model tercihi için LM, Rassal Etkiler Model ile Sabit Etkiler Model tercihi için ise Hausman testleri yapılmış ve test sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: F, LM ve Hausman Test Bulguları

	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
Fbirim	1210,299*	0,000
Fzaman	3,128*	0,000
Fbirim-zaman	528,325*	0,000
LMbirim	405,213*	0,000
LMzaman	0,001	0,999
LMbirim-zaman	405,212*	0,000
Hausman	6,90**	0,0318

Not: * ve ** ifadeleri sırasıyla %1 ve %5 önem seviyesinde anlamlılığı belirtmektedir.

Tablo 6'ya göre F testinde %1 anlamlılık düzeyinde Sabit Etkiler Modeli tercih edilecektir. Dolayısıyla Sabit Birim-Zaman Etkiler Modeli tercih edilmiştir. LM test sonuçlarına göre ise Rassal Birim Etkiler Modeli %1 anlamlılık düzeyinde tercih edilecektir. Hausman test sonuçlarına göre ise %5 anlamlılık düzeyinde Sabit Etkiler Modeli tercih edilecektir. Dolayısıyla model tahmini için Sabit Birim-Zaman Etkiler Modeli tercih edilecektir.

Model tahmini yapılmadan önce modelde değişen varyans ve otokorelasyon gibi varsayımlarda sapmaların bulunmaması gerekmektedir. Çünkü bu sapmalar model sonuçlarının güvenilirliğini ve etkinliğini zayıflatmaktadır. Dolayısıyla değişen varyans ve otokorelasyon problemlerinin olup olmadığı önemli olmaktadır (Çeştepe ve Ergün Tatar, 2018). Tablo 7'de söz konusu ampirik sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 7: Değişen Varyans, Otokorelasyon ve Yatay Kesit Bağımlılığı Test Bulguları

	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
Wald	100,08*	0,0000
Bhargava vd,	0,311	
Baltagi-Wu	0,643	
CDLM1	167,177*	0,0000

Not: *; %1 önem seviyesimde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 7’de yer alan Wald testi sonuçlarına göre %1 anlamlılık seviyesinde modelde değişen varyansın bulunduğu elde edilmiştir. Modelde otokorelasyon sapması için kullanılan Bhargava vd. (1982) ve Baltagi-Wu (1999) test bulgularına göre elde edilen değerler 2 değerine çok uzak olmasından dolayı modelin otokorelasyon sorununa sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca Modelde %1 anlamlılık düzeyinde yatay kesit bağımlılığı da bulunmaktadır. Dolayısıyla modelin bu sapmaları dikkate alan tahmincilerle analiz edilmesi gerekmektedir. Bunun için değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı sapmalarını dikkate alan Driscoll ve Kraay dirençli tahmincisi ile model tahmini yapılmıştır. Ampirik bulgular Tablo 8’de verilmektedir.

Tablo 8: Düzeltilmiş Sabit Etkili Regresyon Tahmin Bulguları

BÜYÜME	Katsayı	Driscoll/ Kraay Std. Hata	t-İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
LOJİSTİK	-0,266*	0,145	-1,83	0,095
İHRACAT	0,627***	0,030	20,76	0,000
SABİT	4,715***	0,288	16,37	0,000
F _{istatistik} : 396,56, F _{olasılık} : 0,000***, Within R ² : 0,7016				

Not: * ve *** sırası ile %1 ve %10 önem seviyelerinde serilerin anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 8 incelendiğinde ihracatın ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisinin bulunduğu ancak lojistik performansında yaşanan artışın ekonomik büyümeye olumsuz etkisi olduğu görülmektedir. Katsayı olarak incelendiğinde ihracatta yaşanan %1’lik bir artış ekonomik büyümeyi %1 anlamlılık düzeyinde yaklaşık olarak %0.63 artırırken, lojistik performansında yaşanan %1’lik bir artış ise %10 anlamlılık düzeyinde ekonomik büyümeyi %0.27 azaltmaktadır.

3. Sonuç

Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme ve kalkınmanın sürdürülebilir olması önemli görülmektedir. Söz konusu hedefler için dönem dönem ülkeler farklı büyüme stratejileri benimsemişlerdir. 1980’li yıllar sonrasında ithal ikameci politikalar terk edilmiş ve ihracat öncelik haline getirilmiştir. İDBH’ye odaklanıldığı dönemde dünyada ticari serbestleşme hareketliliği meydana gelmeye başlamış, küreselleşme süreci derinleşmiş ve dış ticaret yoğunluğu artmıştır. Bu çalışmada lojistik sektörü ve ihracatın ekonomik büyüme üzerine etkisi seçilmiş gelişmekte olan ekonomiler için araştırılmıştır. Son dönemde gümrüklerde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler lojistik sektörüne olumlu etkilerde bulunmuş ve lojistik performans endeksi üzerinde önemli etkilere neden olmuştur. Çalışmanın ampirik analizinde son dönemde önemli bir sektör haline gelmiş olan lojistik sektörünü temsilen lojistik performans endeksi de dâhil edilmiştir. Küreselleşmenin derinleştiği örneklem döneminde seçilmiş ülke ekonomileri için Driscoll ve Kraay Dirençli Tahmincisi kullanılmıştır. Ampirik bulgular; panel genelinde ihracatta meydana gelen artışların ekonomik büyümeyi artırdığını göstermiştir. Diğer yandan söz konusu *ülke* grubunda lojistik performansta meydana gelen artışların ekonomik büyüme *üzerinde* olumsuz etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç literatürdeki *çalışmalar*

ile *çalışmaktadır*. Literatürde *çoğunlukla* artan lojistik performansın ekonomik büyümeyi artıracığı sonucu *öne çıkmaktadır* (Yurtkuran, 2021; Özbek, 2022). Bu durumun ilgili *ülkelerin* lojistik altyapılarının gelişmekte olması ile açıklanabilmektedir. Söz konusu *ülkelerde* lojistik altyapısının yüksek teknolojiye sahip olmaması ve verimliliğin sağlanamamasının etkili olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca ilgili alandaki yatırımların düşük seviyede olması da *önemli* bir faktör olarak *öne çıkmaktadır*. Bu sonuçlar Lojistik Performans Endeksi verilerinde de gözlenmektedir. Endeks incelendiğinde analize dahil edilen *ülkelerin ön* sıralarda yer almadığı görülmektedir. Bu durum lojistik sektöründe yatırım ve altyapı eksikliği ile ilişkilendirilmektedir. Bu durumu aşmak için ar-ge yatırımları artırmak ve akıllı lojistik faaliyetlerine öncelik verilmelidir. Böylece global lojistik sektörünün pazar büyüklüğünden daha yüksek pay alabilmenin mümkün olabileceği düşünülmektedir. Sonuç olarak analiz edilen gelişmekte olan ülke ekonomilerinin mevcut potansiyellerini artırarak sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerine ulaşabileceği değerlendirilmektedir. Bu çalışmayı takip eden araştırmalarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülke grupları ile panel çalışması yapılarak sonuçlar karşılaştırılabilir ve politika önerileri sunulabilir.

Kaynakça

- Ağayev, S. & Yamak, N. (2010). "Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerinde Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri". Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23(4), 179-204.
- Akandere, G. (2021). "Dijitalleşme Düzeyi ve Yeşil Lojistik Uygulamaların Lojistik Performansa Etkisi". Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 11(4), 1979-2000.
- Alper, F. Ö. (2019). "Determinants of Economic Growth: The Case of Turkey under Structural Breaks". Fiscaoeconomia, 3(1), 202-227.
- Araç, A. & Ceylan, R. (2016). "Beşeri sermayenin Büyüme Sürecindeki Rolü: Türkiye Örneği". Yüzcüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (2), 9-33.
- Bahramian, P. & Saliminezhad, A. (2019). "On the Relationship between Export and Economic Growth: A Nonparametric Causality-In-Quantiles Approach for Turkey". The Journal of International Trade Economic Development, 29(1), 131-145.
- Bai, J. & Ng, S. (2010). "Panel Unit Root Tests with Cross-Section Dependence: A Further Investigation". Econometric Theory, 1088-1114.
- Baktemur, F. İ. (2021). "Türkiye'de İhracat ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Doğrusal Olmayan Nedensel İlişkinin Analizi". Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(1), 80-90.
- Balassa B. (1978). "Exports and Economic Growth: Further Evidence". Journal of Development Economics, 5(2), 181-189.
- Balassa B. (1985). "Exports, Policy Choices, and Economic Growth in Developing Countries After The 1973 Oil Shock". Journal of Development Economics, 18(1), 23-35.
- Baltagi, B. H. & Wu, P. X. (1999). "Unequally Spaced Panel Data Regressions with AR (1) Disturbances". Econometric Theory, 15(6), 814-823.
- Beaumont, R. (2012). "An Introduction to Statistics Correlation", <http://www.floppybunny.org/robin/web/virtualNCRassroom/stats/basics/part9.pdf> (Erişim tarihi: 07.04.2022).
- Bhargava, A., Franzini, L. & Narendranathan, W. (1982). "Serial Correlation and the Fixed Effects Model". Review of Economic Studies, 49(4), 533-49.
- Bozkurt, C. & Mermertaş, F. (2019). "Türkiye ve G8 ülkelerinin Lojistik Performans Endeksine Göre Karşılaştırılması". İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, 7(2), 107-117.
- Breitung, J. & B. Candelon (2006). "Testing for Short- and Long-run Causality: A Frequency Domain Approach". Journal of Econometrics, 132, 363-378.
- Breusch, T. S. & Pagan A. R. (1980). "The Lagrange Multiplier Test and its Applications to Model Specification in Econometrics". Review of Economic Studies, 47(1), 239-253.
- Çeştepe, H. & Ergün Tatar, H. (2018). "Yolsuzluk ve Gelir Eşitsizliği: Gelişmekte Olan Ülkeler için Panel Veri Analizi". Journal of Management and Economics Research, 16(2), 111-123.
- Dash, R. K. (2009). "Revisited Export-Led Growth Hypothesis: An Empirical Study on India". South Asia Economic Journal, 10(2), 305-324.
- Daştan, Ü. (2021). "E-Gümrük Kapsamında Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Lojistik Aşamasında İncelenmesi". Gümrük ve Ticaret Dergisi, 8(24), 55-65.
- Diks, C. & Panchenko V. (2006). "A New Statistic and Practical Guidelines for Nonparametric Granger Causality Testing". Journal of Economic Dynamics and Control, 30(9), 1647- 1669.
- Doru, Ö., & Dabakoglu, M. (2021). "Seçilmiş Ülkelerde Yüksek Teknolojili Ürün İhracatı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi". Bingöl University Journal of Economics and Administrative Sciences, 5(2), 295-313.

21. Dumitrescu, E. I. & Hurlin, C. (2012). "Testing for Granger Non-Causality in Heterogeneous Panels". *Economic Modelling*, 29(4), 1450-1460.
22. Edwards, S. (1993). "Openness, Trade Liberalization, and Growth in Developing Countries". *Journal of Economic Literature*, 31, 1358-1393.
23. Engle, R. F. & Granger, C. W. J. (1987). "Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing". *Econometrica*, 55(1), 251-276.
24. Erdoğan, L., Tiryaki, A., & Ceylan, R. (2018). "Türkiye'de Uzun Dönem Ekonomik Büyümenin Belirleyicilerinin ARDL, FMOLS, DOLS ve CCR Yöntemleriyle Tahmini". *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36(4), 39-57.
25. Falk, M. (2009). "High-tech Exports and Economic Growth in Industrialized Countries". *Applied Economics Letters*, 16(10), 1025-1028.
26. Financial Times Stock Exchange (FTSE). (2020) <https://www.ftse.com/analytics/factsheets/home/constituentsweights>. (Erişim tarihi: 14.03.2022).
27. Gengenbach, C., Urbain, J. P. & Westerlund, J. (2016). "Error Correction Testing in Panels with Common Stochastic Trends". *Journal of Applied Econometrics*, 31(6), 982-1004.
28. Geweke, J. (1982). "Measurement of Linear Dependence and Feedback between Multiple Time Series". *Journal of American Statistical Association*, 77, 304-324.
29. Geweke, J., (1984a). "Measures of Conditional Linear Dependence and Feedback between Time Series". *Journal of American Statistical Association*, 79, 907-915.
30. Geweke, J., (1984b). "Inference and Causality in Economic Time Series Models". *Handbook of Econometrics*, 2, 1101-1144.
31. Giles, J. A. & Williams C. L. (2000). "Export-led Growth: A Survey of the Empirical Literature and Some Non-Causality Results, (Part I)". *Journal of International Trade and Economic Development*, 9(3), 261-337.
32. Göçer, İ. & Mercan, M. & Hotunluoğlu, H. (2012). "Seçilmiş OECD ülkelerinde Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliği: Yatay Kesit Bağımlılığı Altında Çoklu Yapısal Kırımlı Panel Veri Analizi". *Maliye Dergisi*, (163), 449-467.
33. Göçer, İ. (2013). "Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri: Sınır Testi Yaklaşımı". *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 75-91.
34. Greenaway, D. & Sapsford D. (1994). "What Does Liberalisation Do for Exports and Growth?". *Weltwirtschaftliches Archiv*, 130(1), 152-174.
35. Gündüz, M., Alakbarov, N. & Erkan, B. (2018). "Türkiye'de Ekonomik Büyümenin Belirleyicisi Olarak Toplam Faktör Verimliliği". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (57), 253-270.
36. Güriş, S. & Yaman, B. (2018). "OECD Ülkelerinde İşsizliği Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Modelleri ile Analizi". *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(1), 136-146.
37. Helpman, E. & Krugman, P. R. (1985). *Market Structure and Foreign Trade: Increasing Returns, Imperfect Competition, and the International Economy*, MA: MIT Press. Cambridge.
38. Hosoya, Y. (1991). "The Decomposition and Measurement of the interdependence Between Second-Order Stationary Process". *Probability Theory and Related Fields*, 88, 429-444.
39. Hosoya, Y. (2001). "Elimination of Third-Series Effect and Defining Partial Measures of Causality". *Journal of Time Series Analysis*, 22, 537-554.
40. Im, K. S. & M. H. Pesaran & Y. Shin (2003). "Testing for Unit Roots in Heterogeneous Panels". *Journal of Econometrics*, 115(1), 53-74.
41. İnci, C. (2014). "Finansal Yönetim Kararlarının Firmanın Karlılığı ve Piyasa Değeri Üzerindeki Etkileri: BIST'deki Sanayi Şirketleri Üzerine Bir Panel Veri Uygulaması". *Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak*.
42. Johansen, S. & Juselius, K. (1990). "Maximum Likelihood Estimation and Inferences on Cointegration with Applications to the Demand for Money". *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52, 169-210.
43. Johansen, S. (1991). "Estimation and Hypothesis Testing of Cointegration Vectors in Gaussian Vector Autoregressive Models". *Econometrica*, 59, 1551-1580.
44. Jung, W. S., & Marshall, P. J. (1985). "Export Growth and Causality in Developing Countries". *Journal of Development Economics*, 18(1), 1-12.
45. Karasaç, F., & Sağın, A. (2018). "Kamu ve Özel Kesim Ar-Ge harcamalarının Yüksek Teknolojili Malların İhracatına Etkisi: Avrupa Ekonomileri Analizi". *Journal of European Theoretical and Applied Studies*, 6(1), 11-25.
46. Kilavuz, E., & Topcu, B. A. (2012). "Export and Economic Growth in the Case of the Manufacturing Industry: Panel Data Analysis of Developing Countries". *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2(2), 201-215.
47. Konya, L. (2006). "Exports and Growth: Granger Causality Analysis on OECD Countries with a Panel Data Approach." *Economic Modelling*, 23, 978-992.
48. Lancaster K. (1980). "Intra-industry Trade under Perfect Monopolistic Competition". *Journal of International Economics*, 10(2), 151-175.
49. McKinnon R. I. (1964). "Foreign Exchange Constraints in Economic Development and Efficient Aid Allocation". *The Economic Journal*, 74 (294), 388-409.
50. Mercan, M. (2014). "Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri ve 2008 Krizi: Orta Asya Ülkeleri ve Türkiye Ekonomisi için Panel Veri Analizi". *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 21(1), 125-142.
51. Naimoğlu, M. & Akal, M. (2021). "Yükselen Ekonomilerde Enerji Etkinliğini Arz Yanlı Etkileyen Faktörler". *Verimlilik Dergisi*, (1), 16-31.
52. Oğul, B. (2022). "Vergi Geliri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir İnceleme". *Uşak Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 1-12.

53. Özbek, S. (2022). "Türkiye Ekonomisinde Gümrük ve Lojistik Faaliyetleri ile Ekonomik Büyüme İlişkinin ARDL, FMOLS ve CCR Yöntemleri ile Analizi". *Journal of Economics and Research*, 3(1), 55-69.
54. Palley, T. I. (2012). "The Rise and fall of Export-Led Growth". *Investigación Económica*, 71(280), 141-161.
55. Pesaran, H. (2004). "General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels". *University of Cambridge. Cambridge Working Papers in Economics*, 435, 1-38.
56. Pesaran, M. H. (2007). "A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross-Section Dependence". *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265-312.
57. Pesaran, M. H., Ullah A. & Yamagata T. (2008). "A Bias-Adjusted LM Test of Error Cross- Section Independence". *The Econometrics Journal*, 11(1), 105-127.
58. Prebisch, R. (1950). *"The Economic Development of Latin America and its Principal Problems"*. NY: United Nations.
59. Şahbaz, A., Ağır, H. & Yanar, R. (2014). "Seçilmiş Asya Ülkeleri için ihracata Dayalı Büyüme Modeli Panel Nedensellik Analizi". *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 22, 24-43.
60. Şahin, L. & Şahin, D.K. (2021). "The Relationship between High-Tech Export and Economic Growth: A Panel Data Approach for Selected Countries". *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(1), 22-31.
61. Sandalcılar, A.R. (2012). "BRIC Ülkelerinde Ekonomik Büyüme ve ihracat Arasındaki İlişki: Panel Eşbütünlük ve Panel Nedensellik". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 161-179.
62. Sargan, J. D. & Bhargava A. (1983). "Testing Residuals from Least Squares Regression for Being Generated by the Gaussian Random Walk". *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 51(1), 153-174.
63. Şeker, A. & Özcan, S. (2019). "Yüksek Teknolojili Ürün İhracatı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (3), 865-884.
64. Şimşek, M. & Kadılar, C. (2010). "Türkiye'de Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi". *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 115-140.
65. Şimşek, T., & Yiğit, E. (2019). "Lojistik Performans ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Orta-Doğu Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Örneği". *Journal of International Management Educational and Economics Perspectives*, 7(2), 169-177.
66. Singer, H. W. (1950). "The Distribution of Gains between Investing and Borrowing Countries", *Amer. Econ. Rev.*, 40(2), 473-85.
67. Stock, J. H. (1999). "A Class of Tests for Integration and Cointegration. cointegration, causality and forecasting. A Festschrift in Honour of Clive WJ Granger, 137-167.
68. Strandhagen, J. O., & Vallandingham, L. R., Fragapane, G., Strandhagen, J. W., Stangeland, A. B. H., & Sharma, N. (2017). "Logistics 4.0 and Emerging Sustainable Business Models". *Advances in Manufacturing*, 5(4), 359-369.
69. Tang, C. F. & Lai, Y. W. (2011). *"The Stability of Export-Led Growth Hypothesis: Evidence from Asia's Four Little Dragons"*, MPRA Paper, No. 27962.
70. Taştan, H. (2010). "Türkiye'de İhracat, İthalat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkilerinin Spektral Analizi". *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 87-98.
71. Türkmen, S. & Özbek, S. (2021). "İhracat Büyümenin İtici Gücü mü? Gelişmekte Olan Ülkelerden Kanıtlar". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 1470-1484.
72. WDI (World Development Indicators) (2021). Ülke istatistikleri, <https://lpi.worldbank.org/international/scorecard>. (Erişim tarihi: 09.07.2022).
73. Westerlund, J. (2007). "Testing for Error Correction in Panel Data". *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 69(6), 709-747.
74. Yaman, H. & Sungur, O. (2020). "İleri Teknoloji İhracatı ve Büyüme İlişkisi: OECD Ülkelerine Yönelik Ekonometrik Bir Analiz". *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 63-80.
75. Yıldız, Ü. (2017). "BRICS Ülkeleri ve Türkiye'de Yüksek Teknoloji İhracatı ve Ekonomik Büyüme İlişkinin Panel Veri Analizi". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(53), 26-34.
76. Yoo, S.H. (2008). "High-technology Exports and Economic Output: An Empirical Investigation". *Applied Economics Letters*, 15(7), 523- 525.
77. Yurtkuran, S. (2021). "Enerji Tüketimi, Ekonomik Büyüme ve Lojistik Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(3), 1245-1260.

Gümrükte Gündem

MART 2023

Sercan BAHADIR*

Mart ayı “Gümrükte Gündem”i belirleyen başlıca gelişme gümrük alacaklarını da düzenleyen 7440 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un ve buna ilişkin Tebliğ’in yayımlanması olmuştur.

İlaveten; alüminyum silindir kapağı gibi eşyaya ilişkin olarak gözetim uygulamalarında değişiklik yapılmış, kimi ürünlerdeki gümrük vergisi ve ilave gümrük vergisi oranlarında da düzenlemeler olmuştur.

Yukarıda bahsi geçen konulara ilişkin detaylar ile öne çıkan gümrük ve uluslararası ticaret konularını aşağıda bulabilirsiniz.

1. Alüminyumdan silindir kapağı ithalindeki gözetim uygulanmasına esas birim kıymetler kilogram başına 20 ABD dolarına yükseltildi.

28 Şubat 2023 tarihli 32118 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2016/4 sayılı İthalatta Gözetim Uygulamasına İlişkin Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasında Dair Tebliğ ile 8409.91.00.00.11 ve 8409.99.00.00.11 GTİP numaralarında sınıflandırılan “Alüminyumdan silindir kapakları” tanımlı eşyanın birim gümrük kıymeti aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

GTİP	Eşya Tanımı	Birim Gümrük Kıymeti (ABD Doları/ KG*)
8409.91.00.00.11	Aluminyumdan silindirik kapakları	20
8409.99.00.00.11	Aluminyumdan silindirik kapakları	20

*Brüt kg

Söz konusu birim gümrük kıymeti halihazırda brüt kilogram başına 12 ABD doları olarak uygulanmaktadır.

İlgili tebliğ yayımı tarihinden itibaren 30'uncu günde (30.03.2023 tarihinde) yürürlüğe girecektir.

2. İthalatta İlave Gümrük Vergisi Uygulanmasına İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar yayımlandı.

32121 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 6886 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı doğrultusunda 31.12.2020 tarihli ve 3351 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile yürürlükte bulunan "İthalatta İlave Gümrük Vergisi Uygulanmasına İlişkin Karar"da değişiklik yapılmasına karar verilmiştir.

Söz konusu Karar eki EK-1 sayılı tabloda yer alan 8703.80.10.00.11 ve 8703.80.10.00.19 gümrük tarife istatistik pozisyonunda sınıflandırılan ve tanım itibarıyla tahrik gücü vermeyen bir içten yanmalı motora sahip olanlar ve diğerlerini kapsayan;

8703.80.10.00.11	10	0	0	0	10	10	10	10	10
8703.80.10.00.19	10	0	0	0	10	10	10	10	10

satırlar değiştirilmiştir.

Ayrıca aynı düzenleme ile ilgili tabloya, Çin Halk Cumhuriyeti menşeli olanlarının ithalatında İGV'nin %40 olarak uygulanacağına dair dipnot eklenmiştir.

Bu karar yayımı tarihinde yürürlüğe girecektir.

3. Tekstil ürünlerindeki Kayıt Belgesi uygulamasında değişiklik yapıldı.

09.03.2023 tarih ve 32127 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Tebliğ ile, tekstil ürünlerinde Kayıt Belgesi alınmasına ilişkin 2020/09 sayılı Tebliğde değişiklik yapılmıştır, buna göre:

- 43.03 tarife pozisyonunda sınıflandırılan "Kürkten giyim eşyası ve aksesuarı ve kürkten diğer eşya", Tebliğ'in 2/2 maddesinde yer alan, bir özet beyan veya TIR Karnesi ya da transit beyannamesi kapsamında brüt 25 kg altındaki eşya için uygulanan kayıt belgesi muafiyeti kapsamından çıkarılmıştır. Dolayısıyla, kürk cinsi eşya için ağırlığa bakılmaksızın Kayıt Belgesi alınması gerekecektir.
- 2022 – 2023 tarife cetveli korelasyonu çerçevesinde, Tebliğ Ek-1'de yer alan 3926.20.00.00.11 GTİP 3926.20.00.00.12 olarak değiştirilmiştir.

Bu tebliğ yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

4. Bazı prefabrik yapıların ithalinde tahsil edilen gümrük vergi oranları 31.07.2023 tarihine kadar %0'a düşürüldü.

10.03.2023 tarih ve 32128 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 6922 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile 31.12.2020 tarih ve 3350 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile yürürlüğe konulan İthalat Rejimi Kararı eki II sayılı listede yer alan "Muhtelif Mamul Eşya" başlıklı 94. Fasılda bulunan ve aşağıda gümrük

tarife istatistik pozisyon numarası belirtilen bazı prefabrik yapıların ithalinde tahsil edilmekte olan gümrük vergisi oranları 31.07.2023 tarihine kadar %0'a düşürülmüştür.

GTİP	DİPNOT	GÜMRÜK VERGİSİ ORANI (%)							
		1	2	3	4	GTS ÜLKELERİ			8
						5	6	7	
9406.90.38.00.00	1	0	0	0	2,7	0	0	0	2,7
9406.90.90.00.00	1	0	0	0	2,7	0	0	0	2,7

10.03.2023 tarih ve 32128 sayılı Resmî Gazetede yapılan diğer bir değişiklik ile, 31.12.2020 tarih ve 3351 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yürürlüğe konulan İthalatta İlave Gümrük Vergisi Uygulanmasına İlişkin Karar eki EK-1 sayılı tabloda yer alan ve aşağıda gümrük tarife istatistik pozisyon numarası belirtilen bazı prefabrik yapıların ithalinde tahsil edilmekte olan ilave gümrük vergisi oranları 31.07.2023 tarihine kadar %0'a düşürülmüştür.

GTİP	DİPNOT	1	2	3	4	GTS ÜLKELERİ			8
						5	6	7	
9406.90.38.00.00	11	0	0	0	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00
9406.90.90.00.00	11	0	0	0	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00

Anılan Kararlar yayımı tarihinde (10.03.2023 tarihinde) yürürlüğe girmiştir.

5. Gümrük Alacaklarını da düzenleyen 7440 Sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun yürürlüğe girdi.

9 Mart 2023 tarihinde TBMM Genel Kurulunda kabul edilerek 12 Mart 2023 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 7440 sayılı "Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"la getirilen vergi borçlarının yapılandırılması kapsamında gümrük alacaklarına ilişkin düzenlemeler de yer almaktadır.

Söz konusu Kanunda;

- Kesinleşmiş gümrük alacakları,
- Kesinleşmemiş veya dava safhasında bulunan gümrük alacakları,
- İnceleme ve tarhiyat safhasında bulunan işlemlerden doğacak gümrük alacakları,
- Kendiliğinden bildirim üzerine tahakkuk edecek gümrük alacakları,

hakkında hükümler yer almaktadır.

Kapsam olarak, Kanun hükümleri, 31.12.2022 tarihinden (bu tarih dahil) önce 4458 sayılı Gümrük Kanunu ve ilgili diğer kanunlar kapsamında gümrük yükümlülüğü doğan ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı tahsil daireleri tarafından 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre takip edilen gümrük vergileri, idari para cezaları, faizler, gecikme faizleri ve gecikme zammı alacaklarının yapılandırılmasına ilişkin konuları içermektedir.

Bu Kanun hükümlerinden yararlanmak isteyen borçluların;

- 31.05.2023 tarihine kadar (bu tarih dahil) ilgili idareye başvurmaları,
- İlk taksitlerini 30.06.2023 tarihine kadar (bu tarih dahil) ödemeleri,
- Diğer taksitlerini ise bu tarihi takip eden aylık dönemler halinde azami kırk sekiz eşit taksitte ödemeleri,

gerekmektedir.

Bahse konu Kanun, diğer bir takım vergi alacaklarının yanı sıra, ilgili mevzuat uyarınca eşyanın ithali veya ihracında uygulanan ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı tahsil daireleri tarafından takip ve tahsil edilen gümrük vergisi, diğer vergiler, eş etkili vergiler ve mali yüklerin tümünü de kapsamaktadır.

Söz konusu Kanun, yayımı tarihinde (12 Mart 2023) yürürlüğe girmiştir.

6. Gümrük Alacaklarının 7440 sayılı Kanun Kapsamında Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Tebliğ yayımlandı.

7440 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kapsamındaki gümrük vergileri, idari para cezaları, faizler, gecikme faizleri ve gecikme zammı alacaklarının yeniden yapılandırılarak tahsiline ilişkin usul ve esasları düzenleyen Tebliğ 23.03.2023 tarih ve 32141 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Tebliğ de öne çıkan bazı hususlara aşağıda yer verilmiştir:

- İnceleme ve tahakkuk safhasında olan işlemlerde incelemeye başlama tarihi olarak görevlendirmeye ilişkin Bakanlık Makamı Onay tarihi, Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğü Kontrol Şubelerince yapılan incelemeler ile diğer incelemeler için görevlendirme tarihi esas alınacaktır.
- Tahakkuku ve tahsili gerektiği hâlde yükümlü tarafından beyan edilmeyen aykırılıkların gümrük idaresinin tespitinden önce kendiliğinden bildirilmesi durumunda, gümrük

vergilerinin tamamı ile hesaplanacak faiz yerine 12/3/2023 tarihine kadar Yİ-ÜFE aylık değişim oranları esas alınarak hesaplanacak tutarın; Kanunda belirtilen süre ve şekilde tamamen ödenmesi şartıyla faizlerin ve idari para cezalarının tamamının tahsilinden vazgeçilecektir. Bu düzenleme gümrük vergi alacağının söz konusu olduğu gümrüklenmiş değere bağlı idari para cezalarını da kapsar.

- Sadece idari para cezası (gümrük vergileri asıllarına bağlı olmaksızın gümrüklenmiş değere bağlı olanlar dâhil) tatbikini gerektirir aykırılıkların gümrük idaresinin tespitinden önce Kanunda belirtilen şekilde başvurulmak suretiyle kendiliğinden bildirilmesi durumunda, söz konusu idari para cezalarının tahsilinden vazgeçilir.
- 12/3/2023 tarihi itibarıyla; uzlaşma hükümlerinden yararlanılmak üzere başvuruda bulunulmuş, uzlaşma günü verilmemiş veya uzlaşma günü gelmemiş ya da uzlaşma sağlanamamış, ancak dava açma süresi geçmemiş alacaklar “kesinleşmemiş alacak” olarak yapılandırılabilir.
- Kesinleşmemiş alacaklar için yapılandırma hükümlerinden yararlanabilmesi için 12/3/2023 tarihinden sonra dava açılmaması, açılmış davalardan vazgeçilmesi ve kanun yollarına başvurulmaması şartı vardır.
- Yapılandırma hükümlerinden yararlananlar, Gümrük Kanunu'nun uzlaşma ve Kabahatler Kanunu'nun peşin ödeme indirimi hükümlerinden yararlanamayacaklardır.

- 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu hükümleri uyarınca verilen idari para cezaları yapılandırma kapsamında bulunmamaktadır.
- 7440 sayılı Kanun hükümlerinden yararlanmak isteyen borçluların, Tebliğ ekinde yer alan başvuru formunu usulüne uygun doldurup 31/5/2023 mesai bitimine kadar ilgili gümrük idaresine başvuruda bulunmaları şarttır.
- Alacağın birden fazla gümrük idaresini ilgilendirmesi durumunda, her idareye ayrı ayrı başvurulması gerekmektedir.

7. Belirli Elektronik Ev Eşyasının İthalatında Gözetim Uygulanmasına İlişkin Tebliğ yayımlandı.

23.03.2023 tarihli ve 32141 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2023/7 sayılı İthalatta Gözetim Uygulanmasına İlişkin Tebliğ uyarınca, akıllı süpürgeler, mikserler, su ısıtıcıları, buharlı ütüler, ocaklar, ekmek kızartma makinaları, çay ve kahve makinaları, kızartma cihazları ile meyve ve sebze preslerinin ithalatının gözetimine ilişkin usul ve esaslar belirtilmiştir.

Tebliğ kapsamındaki eşyaya aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Sıra No	GTİP	Eşyanın Tanımı	Birim Gümrük Kıymeti (ABD Doları/Adet)
1	7321.11.90.00.11	Gaz yakıtlı olanlar (dağcı ocakları hariç)	75
2	8508.11.00.00.11	Gerilimi 110 Volt veya daha fazla olanlar (yalnız robot/akıllı süpürgeler)	200
	8508.11.00.00.11	Gerilimi 110 Volt veya daha fazla olanlar (robot/akıllı süpürgeler)	70
3	8508.11.00.00.19	Diğerleri (yalnız robot/akıllı süpürgeler)	200
	8508.11.00.00.19	Diğerleri (yalnız şarj edilebilen dik kullanımlı elektrik süpürgeleri)	100
4	8508.19.00.00.00	Diğerleri	50
5	8509.40.00.00.12	Mikserler (yalnız tezgah üstü hazneli (3Lt-10Lt) stand mikserler)	80
	8509.40.00.00.12	Mikserler (tezgah üstü hazneli (3Lt-10Lt) stand mikserler)	10
6	8509.40.00.00.14	Meyve ve sebze presleri	10
7	8509.40.00.00.15	Komple setler	15
8	8509.40.00.00.19	Diğerleri	15
9	8516.10.11.00.00	Anında su ısıtıcılar	10
10	8516.10.80.00.11	Daldırma tipi ısıtıcılar	10
11	8516.10.80.00.12	Su kaynatma kapları (kettle)	15
12	8516.10.80.00.19	Diğerleri	10
13	8516.29.91.00.11	Isıtmalı hava perdeleri	100
14	8516.29.91.00.19	Diğerleri	30
15	8516.29.99.00.12	Kanal tipi ısıtıcı	40
16	8516.29.99.00.13	Diğer ısıtıcı ve sobalar	40

Sıra No	GTİP	Eşyanın Tanımı	Birim Gümrük Kıymeti (ABD Doları/Adet)
17	8516.31.00.00.11	Kurutma başlıkları	10
18	8516.31.00.00.19	Diğerleri	10
19	8516.40.00.00.11	Buharlı ütüler	35
20	8516.60.10.00.00	Ocaklar (en az bir fırını ve bir ısıtma levhası olanlar)	125
21	8516.60.50.00.00	Pişirme sacları, kaynatma halkaları ve ısıtma levhaları (yalnız elektrikli set üstü ocaklar)	15
22	8516.60.70.00.00	Izgaralar ve kızartma cihazları	15
23	8516.60.90.00.11	Tost makinaları	15
24	8516.60.90.00.19	Diğerleri (yalnız airfryer (sıcak hava sirkülasyonu ile çalışan tezgah üstü hazneli (2Lt-10Lt) yağsız ya da az yağlı kızartıcılar))	100
	8516.60.90.00.19	Diğerleri (airfryer (sıcak hava sirkülasyonu ile çalışan tezgah üstü hazneli (2Lt-10Lt) yağsız ya da az yağlı kızartıcılar) hariç)	30
25	8516.71.00.00.11	Sadece kahve yapmaya mahsus olanlar	50
26	8516.71.00.00.12	Sadece çay yapmaya mahsus olanlar	32
27	8516.71.00.00.19	Diğerleri	50
28	8516.72.00.00.00	Ekmek kızartma makinaları	10
29	8516.79.20.00.00	Fritözler (yalnız airfryer (sıcak hava sirkülasyonu ile çalışan tezgah üstü hazneli (2Lt-10Lt) yağsız ya da az yağlı kızartıcılar))	100
30	8516.79.70.00.00	Diğerleri (yalnız airfryer (sıcak hava sirkülasyonu ile çalışan tezgah üstü hazneli (2Lt-10Lt) yağsız ya da az yağlı kızartıcılar))	100

Tabloda belirtilen gümrük kıymetlerinin altında kalan birim kıymetlere haiz eşyanın ithali, gözetim belgesine tabi olacaktır.

Bu Tebliğ yayımı tarihini takip eden otuzuncu gün (22.04.2023) yürürlüğe girecektir.

8. Akıllı telefon ithalindeki gözetim uygulamasına esas birim kıymetlerin 350 ABD dolarına yükseltilmesine dair tebliğ yürürlüğe gireceği tarihten itibaren geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırıldı.

28.02.2023 tarih ve 32118 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan ve yayımlandığı tarihi takip eden 30’uncu günde (30.03.2023 tarihinde) yürürlüğe girmesi öngörülen 2020/6 sayılı İthalatta Gözetim

Uygulanmasına İlişkin Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, 29.03.2023 tarih ve 32147 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Tebliğ ile 30.03.2023 tarihinde geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırılmıştır.

Böylece akıllı telefon ithalatında gözetim uygulamasına esas birim kıymetin 200 ABD dolarından 350 ABD dolarına yükseltilmesini öngören Tebliğ, yürürlüğe gireceği 30.03.2023 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırılacak olup anılan eşyanın gözetim uygulamasına esas birim kıymetinin değişiklik öncesinde olduğu gibi 200 ABD doları olarak uygulanmasına devam edileceği değerlendirilmektedir.

9. Posta ve Hızlı Kargo Yoluyla Taşınan Eşyanın Gümrük İşlemlerine İlişkin Tebliğ (Seri No:1)'de değişiklik yapılmıştır.

29 Mart 2023 tarih ve 32147 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan "Posta ve Hızlı Kargo Yoluyla Taşınan Eşyanın Gümrük İşlemlerine İlişkin Tebliğ (Seri No:1)'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri No:2)" ile değişiklikler yapılmış olup Tebliğ'e geçici madde eklenmiştir.

Posta ve Hızlı Kargo Yoluyla Taşınan Eşyanın Gümrük İşlemlerine İlişkin Tebliğ (Seri No: 1)'in başvuru koşulları başlıklı 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi kapsamında düzenlenmiş olan ve sonradan yapılacak kontroller sonucunda doğabilecek kamu alacağının garanti edilmesi amacıyla, yalnızca hava yolu veya yalnızca kara yolu ile hızlı kargo taşımacılığında yetki kullanılmak istenmesi durumunda ibraz edilmesi zorunlu olan teminat mektubu tutarlarında değişiklik yapılmıştır. Yapılan değişiklik ile bu yetkilerden sadece birinin kullanılmak istenmesi durumunda "250.000 Türk Lirası" yerine "1.000.000 Türk Lirası", her iki yetkinin birlikte kullanılmak istenmesi durumunda ise "500.000 Türk Lirası" yerine "2.000.000 Türk Lirası" tutarında teminat mektubu ibraz edilmesi zorunlu kılınmıştır.

Aynı Tebliğin 10. maddesinin sekizinci fıkrasında yapılan değişiklikle kara yolu ile hızlı kargo taşımacılığına konu eşyanın gümrük işlemlerini gerçekleştirecek gümrük müdürlüklerine arasına Adana, İskenderun, Kütahya ve Gaziantep Havalimanı Gümrük Müdürlükleri ilave edilmiştir.

Aynı Tebliğe, teminat mektubu yenilemeye dair geçici madde eklenmiş olup halihazırda operatör yetkisi bulunan hızlı kargo taşımacılığı yapan şirketlerin ibraz etmiş oldukları teminat mektubu tutarlarının 29/9/2023 tarihine kadar yukarıda belirtilen tutarlara tamamlanmaması halinde, söz konusu koşul sağlanıncaya kadar operatör yetkisi askıya alınacaktır.

Bu tebliğ yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir.

10. Belirli Elektronik Ev Eşyasının İthalatında Gözetim Uygulanmasına İlişkin Tebliğ yayımlandı.

29.03.2023 tarih ve 32147 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Tebliğ ile 23.03.2023 tarih ve 32141 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan ve 22.04.2023 tarihinde yürürlüğe girecek olan 2023/7 sayılı İthalatta Gözetim Uygulamasına İlişkin Tebliğ kapsamındaki eşya ile gözetim uygulamasına esas alınacak birim fiyatları gösterir tabloda değişiklik yapılmıştır.

Değişiklik sonrasında, 2023/7 sayılı Tebliğ kapsamında gözetim uygulamasına tabi tutulacak eşya ile gözetim uygulamasına esas alınacak birim kıymetleri gösterir tabloya aşağıda yer verilmiştir.

Sıra No	GTİP	Eşyanın Tanımı	Birim Gümrük Kıymeti Doları (ABD Doları/Adet)
1	7321.11.90.00.11	Gaz yakıtlı olanlar (Dağcı ocakları hariç)	75
2	8508.11.00.00.11	Gerilimi 110 Volt veya daha fazla olanlar (robot/akıllı süpürgeler hariç)	70
		Gerilimi 110 Volt veya daha fazla olanlar (Yalnız robot/akıllı süpürgeler)	200
3	8508.11.00.00.19	Diğerleri (Yalnız robot/akıllı süpürgeler)	200
4	8508.19.00.00.00	Diğerleri	50
5	8509.40.00.00.12	Mikserler	10
6	8509.40.00.00.14	Meyve ve sebze presleri	10
7	8509.40.00.00.15	Komple setler	15
8	8509.40.00.00.19	Diğerleri	15
9	8516.10.11.00.00	Anında su ısıtıcılar	10
10	8516.10.80.00.11	Daldırma tipi ısıtıcılar	10
11	8516.10.80.00.12	Su kaynatma kapları (kettle)	15
12	8516.10.80.00.19	Diğerleri	10
13	8516.29.91.00.11	Isıtmalı hava perdeleri	100
14	8516.29.91.00.19	Diğerleri	30
15	8516.29.99.00.12	Kanal tipi ısıtıcı	40
16	8516.29.99.00.13	Diğer ısıtıcı ve sobalar	40
17	8516.31.00.00.11	Kurutma başlıkları	10
18	8516.31.00.00.19	Diğerleri	10
19	8516.40.00.00.11	Buharlı ütüler	35
20	8516.60.10.00.00	Ocaklar (en az bir fırını ve bir ısıtma levhası olanlar)	125
21	8516.60.50.00.00	Pişirme sacları, kaynatma halkaları ve ısıtma levhaları (Yalnız elektrikli set üstü ocaklar)	15
22	8516.60.70.00.00	Izgaralar ve kızartma cihazları	15
23	8516.60.90.00.11	Tost makinaları	15
24	8516.60.90.00.19	Diğerleri	30
25	8516.71.00.00.11	Sadece kahve yapmaya mahsus olanlar	50
26	8516.71.00.00.12	Sadece çay yapmaya mahsus olanlar	32
27	8516.72.00.00.00	Ekmek kızartma makinaları	10

GÜMRÜK VE TİCARET SÖZLÜĞÜ

Erhan ERBİL*

Yasin ATALAY**

Şartlı Muafiyet Sistemi

Şartlı muafiyet sistemi, dâhilde işleme izin belgesi/dâhilde işleme izni kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan ve serbest dolaşımda bulunmayan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşya, ambalaj ve işletme malzemesinin, Türkiye Gümrük Bölgesinde (serbest bölgeler hariç) yerleşik firmalarca, ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın, vergisi teminata bağlanmak suretiyle ithal edilmesi ve ihracat taahhüdünün gerçekleşmesini müteakip, alınan teminatın iade edilmesidir. Bu kapsamda yapılacak işletme malzemesi ithalatında, katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi tahsil edilir ve ticaret politikası önlemleri uygulanır.

Çeki Listesi

Çeki listesi, bir fatura kapsamı eşyanın çeşitli cins ve nev’ide ve çeşitli ağırlıktaki kaplara konulması halinde, her kapta ne miktar eşya bulunduğunu göstermek amacıyla düzenlenen bir belgedir. Çeki listesi satıcı veya gönderici tarafından fatura ile birlikte hazırlanabileceği gibi, beyan sahibi tarafından da hazırlanabilir. Ağırlıkları üzerinden vergiye tabi eşyaya ilişkin çeki listesinin beyan edilen eşyanın, tarife cetvelinde gösterilen vergiye esas olan, daralı ve net ağırlık, adet, baş ve hacim gibi ölçüler üzerinden hazırlanması gerekir

Tarife Kontenjanı

Bir üçüncü ülke tarafından Türkiye’den ithal edilen mal ya da mal grubunun gümrük vergisi oranlarında belirli bir miktar veya değer için indirim yapılması ya da muafiyet sağlanmasını veya Türkiye’nin bir mal veya mal grubunun ihracatında belli bir oranda vergi veya eş etkili tedbir uygulaması halinde bu oranlarda belli bir miktar veya değer için indirim yapılması veya muafiyet sağlanmasını ifade eder.

Vergi Aslına Bağlı Olmayan Para Cezası

Vergi tutarının sadece idari para cezasının hesaplanmasında dikkate alındığı, bir vergi alacağıнын söz konusu olmadığı para cezası ile gümrüklenmiş değer üzerinden belirlenen para cezasını ifade eder.

**İhracatta Yerinde
Gümrükleme**

Eşyanın ihraç işlemlerinin firmanın kendi tesislerinde basitleştirilmiş usul çerçevesinde yapılması suretiyle, eşyanın ihracat gümrük müdürlüğüne getirilmeden doğrudan çıkış gümrük idaresine sevk edilmesini ifade eder.

**Ortak Transit
Rejimi**

Eşyanın yetkili makamların denetimi altında Ortak Transit Rejimine İlişkin Sözleşme kapsamında Akit Taraflardan birinin idaresinden en az bir sınır geçerek aynı Akit Tarafın başka bir idaresine veya başka bir Akit Tarafın idaresine taşınmasında uygulanan gümrük rejimini ifade eder.

**Piyasa Gözetimi ve
Denetimi**

Ürüne ilişkin teknik mevzuatı hazırlamaya ve yürütmeye yasal olarak yetkili bulunan kamu kuruluşları tarafından, ürünün piyasaya arzı veya dağıtım aşamasında veya ürün piyasada iken ilgili teknik düzenlemeye uygun üretilip üretilmediğinin, güvenli olup olmadığının denetlenmesi veya denetletirilmesi ile güvenli olmayan ürünlerin güvenli hale getirilmesinin temin edilmesi ve gerektiğinde yaptırım uygulanması faaliyetlerinin tamamıdır.

Hâkim Durum

Belirli bir piyasadaki bir veya birden fazla teşebbüsün, rakipleri ve müşterilerinden bağımsız hareket ederek fiyat, arz, üretim ve dağıtım miktarı gibi ekonomik parametreleri belirleyebilme gücünü ifade eder.

Alışveriş Merkezi

Bir yapı veya alan bütünlüğü olan, içinde büyük mağaza ve/veya beslenme, giyinme, eğlenme, dinlenme, kültürel ve benzeri ihtiyaçların bir kısmının veya tamamının karşılandığı diğer işyerleri bulunan, merkezî bir yönetime ve ortak kullanım alanları ile yönetmelikle belirlenen diğer niteliklere sahip işletmeyi ifade eder.

**Denkleştirme
Akçesi**

Şirket birleşmede, bölünmede ve tür değiştirmede ortaklık paylarının ve ortaklık haklarının gereğince korunmamış veya ayrılma karşılığının uygun belirlenmemiş olması hâlinde, her ortak, birleşme, bölünme veya tür değiştirme kararının Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ilanından itibaren iki ay içinde, söz konusu işlemlere katılan şirketlerden birinin merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinden, uygun bir denkleştirme akçesinin saptanmasını isteyebilir.

Komandit Şirket

Ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla kurulan, şirket alacaklarına karşı ortaklardan bir veya birkaçının sorumluluğu sınırlandırılmamış ve diğer ortak veya ortakların sorumluluğu belirli bir sermaye ile sınırlandırılmamış şirkettir. Sorumluluğu sınırlı olmayan ortaklara komandite, sınırlı olana komanditer denir. Komandite ortakların gerçek kişi olmaları gerekir. Tüzel kişiler ancak komanditer ortak olabilirler. Her ortağın bir oy hakkı olup şirket komanditer tarafından yönetilir. En az 1 komandite ve 1 komanditer olmalıdır. İktisadi değer taşıyan her şey sermaye olabilir. Komanditer ortak emeğini ve ticari itibarını sermaye olarak koyamaz. Şirket borçlarından komandite ortak 2. dereceden (dolaylı), sahip olduğu malvarlığı ile sınırsız sorumlu, komanditer, 2. dereceden esas sözleşmede taahhüt ettiği sermaye miktarı ile sınırlı ve adi sorumludur. Ticaret unvanının çekirdek kısmını komandite ortaklardan en az birinin adı ve soyadı ile ortaklığın türünü gösterir ibare oluşturur. Komanditer ortağın adı ve soyadı yazamaz. Tacir sıfatı şirkete aittir. Ortakların tacir sıfatı yoktur. Ancak, şirket borçlarından ötürü komandite ortaklar, tacir olmasalar da iflasa tabidir.

Danıştay 7. Daire Başkanlığı 2018/3046 E. , 2022/1049 K.

“İçtihat Metni”

T.C.
DANIŞTAY
YEDİNCİ DAİRE
Esas No : 2018/3046
Karar No : 2022/1049

TEMYİZ EDEN (DAVALI) : ...Bakanlığı adına ...TIR Gümrük Müdürlüğü
VEKİLİ : Av. ...

KARŞI TARAF (DAVACI) : ...
VEKİLİ : Av. ...

İSTEMİN KONUSU : ...Bölge İdare Mahkemesi Vergi Dava Dairesinin ...tarih ve E:..., K:...sayılı kararının temyizen incelenerek bozulması istenilmektedir.

YARGILAMA SÜRECİ :

Dava Konusu İstem:Davacı adına kayıtlı ...plakalı aracın yurtda kalış süresinin geçerli mazeret olmaksızın aşılması suretiyle geçici ithalat rejimi hükümlerinin ihlal edildiğinden bahisle 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 238. maddesinin 1. fıkrası uyarınca karara bağlanan para cezasına vaki itirazın reddine dair işlemin iptali istemiyle dava açılmıştır.

İlk Derece Mahkemesi kararının özeti: ...Vergi Mahkemesinin ...tarih ve E:..., K:...sayılı kararıyla; olayda, giriş yaptığı 18/02/2016 tarihinden itibaren 30 gün süreyle yurtda kalma hakkı bulunan aracın, süresi içerisinde yurt dışına çıkışının yapılmaması sebebiyle heyet marifetiyle belirlenen CIF kıymetin üzerinden hesaplanan gümrüklenmiş değerini iki katı tutarında para cezası kararı alındığının anlaşılması karşısında, hesaplamaya ilişkin somut bir verinin ortaya konulmadığı, yapılan belirlemenin dayanağının bulunmadığı sonucuna ulaşıldığı gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.

Bölge İdare Mahkemesi kararının özeti: İstinaf başvurusuna konu kararın hukuka ve usule uygun olduğu ve davalı idare tarafından ileri sürülen iddiaların söz konusu kararın kaldırılmasını sağlayacak nitelikte görülmediği gerekçesiyle 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 45. maddesinin 3. fıkrası uyarınca istinaf başvurusunun reddine karar verilmiştir.

TEMYİZ EDENİN İDDİALARI :

Gümrük mevzuatında geçici olarak ithal edilen araçların gümrük kıymetinin nasıl hesaplanacağına dair herhangi bir düzenleme bulunmadığı, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 26. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi ile Gümrük Yönetmeliği'nin 50. maddesi uyarınca Türkiye'deki mevcut veriler esas alınarak tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı ileri sürülmektedir.

KARŞI TARAFIN SAVUNMASI : Savunma verilmemiştir.

DANIŞTAY TETKİK HÂKİMİ ...DÜŞÜNCESİ :

Mahkemece, kıymetin somut veriler ve hukuki dayanak olmaksızın belirlendiği gerekçesiyle işlemin iptaline karar verilmişse de; aynı Kanun'un 26. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde eşyanın kıymeti belirlenirken dikkate alınması gereken hususlar belirtilmiş olup, bu hükümlerin uygulanmasında Türkiye'deki mevcut verilerin esas alınacağı düzenlenmiş bulunduğundan, davalı idare tarafından bu veriler esas alınmak suretiyle belirlenen CIF kıymet üzerinden hesaplanarak karara bağlanan para cezasında hukuka aykırılık görülmediğinden dava konusu işlemi yukarıda açıklanan gerekçeyle iptal eden mahkeme kararına yönelik istinaf talebini reddeden Daire kararının bozulması gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Karar veren Danıştay Yedinci Dairesince, Tetkik Hâkiminin açıklamaları dinlendikten ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra gereği görüldü:

İNCELEME VE GEREKÇE:**MADDİ OLAY :**

Davacı adına kayıtlı ...plakalı aracın yurttan kalış süresinin geçerli mazeret olmaksızın aşılması suretiyle geçici ithalat rejimi hükümlerinin ihlal edildiğinden bahisle 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 238. maddesinin 1. fıkrası uyarınca karara bağlanan para cezasına vaki itirazın reddine dair işlemin iptali istemiyle dava açılmıştır.

İLGİLİ MEVZUAT:

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 24. maddesinde, ithal eşyasının kıymetinin, eşyanın satış bedeli olduğu; satış bedelinin, Türkiye'ye ihraç amacıyla yapılan satışta 27 ve 28. maddelere göre gerekli düzeltmelerin de yapıldığı, fiilen ödenen veya ödenecek fiyat olduğu; 25. maddesinin 1. fıkrasında, 24. madde hükümlerine göre belirlenemeyen gümrük kıymetinin, bu maddenin 2. fıkrasının (a), (b), (c) ve (d) bendlerinin sıra halinde uygulanmasıyla belirleneceği; eşyanın gümrük kıymetinin bir üst bent hükümlerine göre belirlenebildiği sürece bir alt bent hükümlerinin uygulanmayacağı hükümlerine yer verilmiş; 26. maddesinin 1. fıkrasında, 24 ve 25. madde hükümlerine göre belirlenemeyen ithal eşyasının gümrük kıymetinin, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının VII. Maddesinin Uygulanmasına Dair Anlaşmanın, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının (GATT) VII. maddesinin ve bu bölüm hükümlerinin prensip ve genel hükümlerine uygun yöntemlerle ve Türkiye'de mevcut veriler esas alınarak belirleneceği öngörülmüş; GATT'ın VII. Maddesinin Uygulanmasına

İlişkin Anlaşmanın 17. maddesinde de, bu Anlaşmada yer alan hiçbir hükmün, gümrük idaresinin, gümrük kıymetinin belirlenmesi ile ilgili olarak ibraz edilen tutanak, belge veya beyannamenin gerçeklik veya doğruluğunu araştırma hakkını sınırlamayacağı ve bu hakkı tartışma konusu haline getirecek şekilde yorumlanamayacağı; Gümrük Yönetmeliği'nin 50. maddesinde ise, 45 ilâ 49. maddelerde yer alan yöntemlere göre belirlenemeyen ithal eşyasının gümrük kıymetinin Kanun'un 26. maddesinde belirtilen esaslar çerçevesinde belirleneceği belirtilmiştir.

Anılan Kanun'un 238. maddesinin birinci fıkrasında, 241. maddenin 3. fıkrasının (h), (l) ve (m) bentleri, dördüncü fıkrasının (g) ve (h) bentleri ile 5. fıkrasının (b) bendinde belirtilen durumlar hariç, geçici ithalat rejimine ilişkin hükümlerin ihlali halinde eşyanın gümrüklenmiş değerinin iki katı tutarında para cezası kararı alınacağı, bu cezanın ödeme süresi içinde eşyanın gümrükçe onaylanmış başka bir işlem veya kullanıma tabi tutulmaması halinde eşyanın gümrük vergileri tutarında para cezası tahsil edileceği; aynı maddenin 24/10/2019 tarih ve 7190 sayılı Kanun'un 14. maddesi ile değişik halinin 1. fıkrasında ise; 241. maddenin 3. fıkrasının (l), 4. fıkrasının (g) ile 5. fıkrasının (b) bendinde belirtilen durumlar hariç, geçici ithalat rejimine ilişkin hükümlerin ihlali hâlinde, eşyanın gümrüklenmiş değerinin iki katı, (b) bendinde, tam muafiyet suretiyle geçici olarak ithal edilen özel kullanıma mahsus taşıtlara ilişkin rejim ihlallerinde, gümrük vergileri tutarının dörtte biri, (d) bendinde, (b) bendinde belirtilen taşıtlar hariç olmak üzere, geçici ithalat rejimi kapsamında ithal edilen eşyanın süresi içerisinde gümrükçe onaylanmış başka bir işlem veya kullanıma tabi tutulmaması durumunda gümrük vergileri ile rejime ilişkin beyannamenin tescil tarihinden tespit yapıldığı tarihe kadar geçen süre için 6183 sayılı Kanun'a göre tespit edilen gecikme zammı oranında faizin toplamı kadar idari para cezası verileceği, 2. fıkrasında, 1. fıkranın (c) ve (d) bentlerinde belirtilen eşyanın, yapılacak tebligat tarihinden itibaren altmış gün içinde gümrükçe onaylanmış başka bir işlem veya kullanıma tabi tutulmaması hâlinde, ayrıca gümrük vergileri tutarında idari para cezası verileceği hüküm altına alınmıştır.

Öte yandan, 22/04/2011 tarih ve 27913 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Geçici İthal Edilen Kara Taşıtlarına İlişkin Gümrük Genel Tebliğinin (Seri No:1) 15. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde, ticari kullanıma mahsus kara taşıtlarına otuz güne kadar süre verileceği; 17. maddesinin 1. fıkrasında, taşıt sahipleri, sürücüler veya firma yetkilileri tarafından herhangi bir gümrük idaresine süresi içerisinde yapılacak müracaatla; kaza, yangın gibi beklenmeyen haller, herkesçe bilinen olağan dışı durumlar, hastalık ve tutukluluk hali gibi olayların taşıtın yurttan kalma süresi içerisinde cereyan ettiğinin resmi belgelerle ispatlanması ya da ihracatçının yükünü zamanında tedarik edememesi nedeniyle yüklemenin gecikmesi hâlinde bunun ihracatçıdan alınacak belge ile kanıtlanması durumunda, süre uzatım talebinde bulunabilecekleri düzenlenmiş; olay tarihinde yürürlükte bulunan 19. maddesinin 1. fıkrasında ise, geçici ithaline izin verilen kişisel ve ticari kullanıma mahsus kara taşıtlarının; getiriliş amacı dışında kullanılması, bir başkasına kiralanması, ödünç verilmesi, başka bir şahsa izinsiz devredilmesi, satılması, hak sahibi olmayan kişilerce kullanılması, taşıtla birlikte giren ve belgelerinde kayıtlı olan parçalarının izinsiz olarak değiştirilmesi, yurttan kalma süreleri içerisinde yurt dışına çıkarılmaması veya herhangi bir gümrük idaresine teslim edilmemesi hâlinde, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla, Kanun'un 238. maddesi hükümleri uyarınca işlem yapılacağı ve geçici ithal izni iptal edilerek taşıtın gümrük idaresince teslim alınacağı kuralı öngörülmüştür.

HUKUKİ DEĞERLENDİRME:

Yukarıda yer alan hükümlerin değerlendirilmesinden, ithal edilen eşyanın gümrük kıymeti, eşyanın satış bedeli olduğundan, gümrük vergilerinin hesaplanmasında satış bedelinin esas alınması; satış bedelinin esas alınması için gerekli koşulların mevcut olmadığı tespit edilmesi halinde de sırasıyla diğer yöntemlere başvurulması, bu yöntemlerle de belirlenememesi durumunda eşyanın kıymetinin 4458 sayılı Kanun'un 26. maddesinin 1. fıkrasına göre, 1994 Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının VII. maddesinin ve bu maddenin Uygulanmasına İlişkin Anlaşmanın hükümlerinin, bunun yanı sıra Türkiye'deki mevcut verilerin esas alınması suretiyle belirlenmesi gerekmektedir. Ayrıca, 4458 sayılı Kanun'un 7190 sayılı Kanun ile değişik 238. maddesinde, rejim hükümlerinin ihlali ile yurtdışı kalış süresinin ihlali şeklinde ikili bir ayırma gidildiği, süre ihlali halinde ceza miktarında yükümlüler lehine düzenleme yapıldığı görülmüştür. 238. maddenin 7190 sayılı Kanun'un 14. maddesiyle değiştirilen halinde; geçici ithalat rejimi kapsamında ticari kullanıma mahsus kara taşıtlarının yurtdışı kalış süresinin ihlali halinde öncelikle 241. maddenin 3. fıkrasının (I), 4. fıkrasının (g) ve 5. fıkrasının (b) bentleri dikkate alınarak izin süresinin bitiminden itibaren üç ayı aşmayan süreler için anılan bentler uyarınca işlem yapılması, üç ay dolduktan sonra ise, eşya gümrük gözetimine sunulmuşsa 238. maddenin 1. fıkrasının (d) bendine göre gümrük vergileri ile faizin toplamı kadar ceza kesilmesi, sunulmamışsa yapılacak tebligattan itibaren altmış gün içinde eşyanın gümrükçe onaylanmış başka bir işlem veya kullanıma tabi tutulmaması hâlinde, ayrıca gümrük vergileri kadar ceza kesilmesi öngörülmüştür.

Dosyanın incelenmesinden, 18/02/2016 tarihinde Türkiye'ye boş olarak giriş yapan davacı adına kayıtlı ticari kullanıma mahsus kara taşıtının geçici ithalat rejimi kapsamında süresi içinde mazeretsiz olarak ihraç edilmediği ve 4458 sayılı Kanun'un 238. maddesi hükmünün ihlal edildiği açık olmakla beraber, Mahkemece kıymetin somut veriler ve hukuki dayanak olmaksızın belirlendiği gerekçesiyle işlemin iptaline karar verilmişse de; aynı Kanun'un 26. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde eşyanın kıymeti belirlenirken dikkate alınması gereken hususlar belirtilerek, bu hükümlerin uygulanmasında Türkiye'deki mevcut verilerin esas alınacağı düzenlenmiş bulunduğundan, davalı idare tarafından bu veriler esas alınmak suretiyle belirlenen CIF kıymet üzerinden hesaplanarak karara bağlanan para cezasında hukuka aykırılık görülmemiş olup, dava konusu işlemi yukarıda açıklanan gerekçeyle iptal eden mahkeme kararına yönelik istinaf talebini reddeden Daire kararının bozulması gerekmiştir.

Öte yandan; gümrük mevzuatından kaynaklanan para cezaları bakımından da uygulanacağı kuşkusuz bulunan "lehe olan kanun hükümlerinin geçmişe yürüyeceği" yolundaki ceza hukukunun temel ilkesi çerçevesinde, olayda, davacının eylemine uyan 4458 sayılı Kanun'un 238. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendi uyarınca ceza miktarının ayrıca değerlendirileceği tabiidir.

KARAR SONUCU:

Açıklanan nedenlerle;

1. Temyiz isteminin kabulüne,
2. ..Bölge İdare Mahkemesi Vergi Dava Dairesinin ...tarih ve E:..., K:...sayılı kararının BOZULMASINA,
3. Yeniden bir karar verilmek üzere dosyanın anılan Daireye gönderilmesine,
4. 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 13. maddesinin (j) bendi parantez içi hükmü uyarınca alınması gereken harç dahil olmak üzere, yargılama giderlerinin yeniden verilecek kararda karşılanması gerektiğine, 17/03/2022 tarihinde kesin olarak oybirliğiyle karar verildi.

YAZARLARA NOTLAR

Gümrük ve Ticaret Dergisi, akademik ve pratik makalelere yer veren 3 ayda bir elektronik ortamda (e-dergi) yayınlanan periyodik süreli bir yayındır. Gümrük Ticaret Dergisindeki yayınlanacak makaleler hakem sürecine tabidir ve Derginin ULAKBİM TR dizininde (Sosyal ve Beşeri Bilimler veri tabanında) yer alması için gözlem süreci devam etmektedir.

Gümrük, iç ve dış ticaret, Türkiye ve Dünya ekonomisi, küreselleşme, yönetim, denetim, şirketler hukuku, gümrük-vergi-iç-dış ticaret hukuku, ödemeler dengesi vb alanlardan yazı kabulü yapılmaktadır.

Dergiye gönderilecek yazılar Türkçe ve İngilizce olabilir. Dergiye gönderilecek olan çalışmalar daha önce bir yerde yayınlanmamış olmalıdır. Dergi için makale yazım ve gönderme kuralları aşağıda açıklanmıştır.

MAKALE YAZIM KURALLARI

1. Hazırlanan çalışmaların İngilizce başlığı, en çok 100 kelime uzunluğunda İngilizce ve Türkçe özetleri ile JEL Classification Code yer almalıdır. Anahtar kelimeler İngilizce ve Türkçe olarak belirtilmelidir.
2. Yazılar, A4 boyutunda kağıdın bir yüzüne bir buçuk (1,5) satır aralığı kullanılarak, Times New Roman karakterinde, 12 punto ile yazılmalıdır.
3. Giriş ve sonuç başlıkları hariç olmak üzere, bölüm ve alt bölümler numaralandırılır, her numaradan sonra ilgili bölüm ve alt bölümlerin başlığı yazılır.
4. Bölümler sırasıyla (1., 2., 3., ...) şeklinde numaralanırken, alt bölümler ve onların altındaki diğer alt bölümler; 1.1., 1.1.1., 1.2., 1.2.1., 1.2.2., 2.1., 2.1.1., 2.1.1.1., 2.1.1.2., gibi birden çok haneli olarak numaralandırılır.
5. Makalelerde makale başlığı dahil tüm başlıkların sadece ilk harfleri büyük yazılır.
6. Bölüm başlıkları ile tablo, grafik ve şekil başlıkları koyu yazı karakteriyle yazılır, bunun dışında içerikte, dip notlarda ve kaynakçada koyu yazı karakteri kullanılmaz.
7. Tablo ve şekillere başlık ve numara verilmeli, başlıklar tabloların üzerinde, şekillerin ve grafiklerin altında yer almalı, kaynaklar ise tablo ve şekillerin altına yazılmalıdır.
8. Sayfa numaraları parantez, çizgi vb. işaretler kullanılmadan kağıdın altına ve sayfa yönüne göre sağa/sola yaslı yazılır.
9. Tarihler; gün, ay ve yıl rakamla, aralarına (/) işareti konularak yazılır (Örn: 22/11/2013). Yüzdeli ifadelerde ise yüzde işareti (%) ile rakam arasında boşluk bırakılmaz (Örn: %45).
10. Rakamlarda ondalık kesirler virgülle, dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplar halinde noktayla ayrılmalıdır. Denklemlere verilecek sıra numarası parantez içinde sayfanın sağında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi, yazıda

açıkça gösterilmemişse, yazı danışma kurulu üyelerinin değerlendirmesi için, türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada verilmelidir.

11. "Kaynakça" bölümü, APA (American Psychological Association, 2001: 5. baskı) kurallarına uygun olacak şekilde aşağıdaki örneklerde gösterildiği gibi ve alfabetik sırayla yapılmalıdır:

Kaynak Gösterimi İçin Örnekler:

KİTAPLAR:

- Ceyhan S. ve Atay H. (2008), Açıklamalı İçtihatlı 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, Beta Yayınevi, Ankara.

DERGİLER:

- Özsoy, H.H.M ve Gümüş, M. (2012), "Dış Ticaret ve Büyüme İlişkisi", Gümrük ve Ticaret Dergisi, Sayı: 80, ss.29-33.

DERLEMELER:

- Unal, Emre (der.) (2010), "Medya Etiği 2010." Gümrük ve Ticaret Dergisi, 4(2); 45-55

DiĞER KAYNAKLAR:

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2001), 2002 Yılında Para ve Kur Politikası ve Muhtemel Gelişmeler, Basın Duyurusu, 2 Ocak, Ankara, <<http://www.tcmb.gov.tr>>.
- Demircioğlu, E. (2005), "Çin'in Ekonomik Yükselişi", UEAP DiscussionPaper, 1748, Uluslar arası Ekonomik Araştırmalar Platformu, Adana
- 12.... Dergisinde kaynaklara göndermeler dipnotlarla değil, metin içinde, sayfa numaralarını da içererek, aşağıda gösterildiği gibi yapılmalıdır:
 -belirtilmiştir (Göktaş, 1982:210-5).
 -ÖZ (1970a:15-20) ileri sürmektedir.
 - (Gupta vd., 1982:286-7),

MAKALE GÖNDERME KURALLARI

"Gümrük ve Ticaret Dergisinin hakemli makale kabul, takip ve değerlendirme süreçleri online olarak DergiPark web sitesi üzerinden yürütülmektedir. Bu kapsamda DergiPark web sitesine üye olunduktan sonra hakemli makalelerin bu site üzerinden gönderilmesi, yazarların ORCID bilgilerine de yer verilmesi gerekmektedir. ORCID, Open Researcher ve Contributor ID'nin kısaltmasıdır. ORCID, Uluslararası Standart Ad Tanımlayıcı (ISNI) olarak da bilinen ISO Standardı (ISO 27729) ile uyumlu 16 haneli URI'dir. <http://orcid.org/register> adresinden bireysel ORCID için ücretsiz kayıt oluşturulabilir. Her türlü sorunuz için info@gtmd.org.tr, o.akcayli@gtb.gov.tr veya ersanoz@gmail.com adreslerinden destek alınabilir."

PC Gümrük Külliyyatı

Gümrük ve Dış Ticaret Mevzuatı Bilgi Bankası

- Risk Havuzu ile İthalat/İhracat kritiğini GTİP üzerinden araştırma imkanı,
- Tarife Cetveli (Avrupa Birliği Tarife Cetveli Uygulamaları Dahil),
- Bağlayıcı Tarife Bilgileri (BTB'ler, Mülga/Mer'i dahil),
- Menşei, Kıymet ve GTİP üzerinden kişisel kritik arşiv sistemi,
- 250 Bin Kelime/Kavram İngilizce-Türkçe Terimler Sözlüğü
- Mer'i Mülga mevzuat metinlerinden atıf yapılan ilgili mevzuata link verilmiş, arama motoru kademeli kullanıma açılmış, anlık duyurular ana ekran üzerinden hizmete sunulmuş, kullanım filmleri ile faydada optimum seviye hedeflenmiş, mobil kullanım zenginliği ile "mevzuat cepte" sloganı ile her geçen gün gelişmeye devam eden MEVZUAT DANIŞMANINIZ.

Yeni Faaliyet Alanlarımız

MEVZUAT EĞİTİMLİ SORU BANKASI
Her daim güncel mevzuat anlatımlı soru bankasından 3 yıl mevzuat güncelleme takibine ne dersiniz?

GÜMRÜK TARİFE BİLGİ EDİNME
Yazılı GTİP taleplerinin karşılanması.

MÜTALAA / İTİRAZ / SAVUNMA
Bir de bizim fikrimizi alın!

Bir dünya mevzuat avucunuzun içinde!

**PC GÜMRÜK
DANIŞMANLIĞI**
www.pcgumruk.com

Program Yapımcısı
Osman ERDOĞAN
Gümrük Müdürü
osman-pw@hotmail.com

ARSLAN YAZILIM
www.arslanet.com

ÜNSPED GÜMRÜK MÜŞAVİRLİĞİ

2021 İÇİN BİZ

Kurumsal Yönetimde Süreklilik

2015 KARNE NOTUMUZ

2015'teki ilk başarı adımımızda en büyük destekçilerimiz birbirimiz olurken bu yolda hep birlikte ilerlemeye devam edeceğiz.

2016 KARNE NOTUMUZ

İkinci adımı, birinci adımdan daha büyük atarak 2016'da çalışmalarımızın sonucunda başarılı bir yıl hepimiz için bir ödüdür.

2017 KARNE NOTUMUZ

Toplumu bilgilendirme faaliyetlerimiz bizi daha başarılı yaptı.

2018 KARNE NOTUMUZ

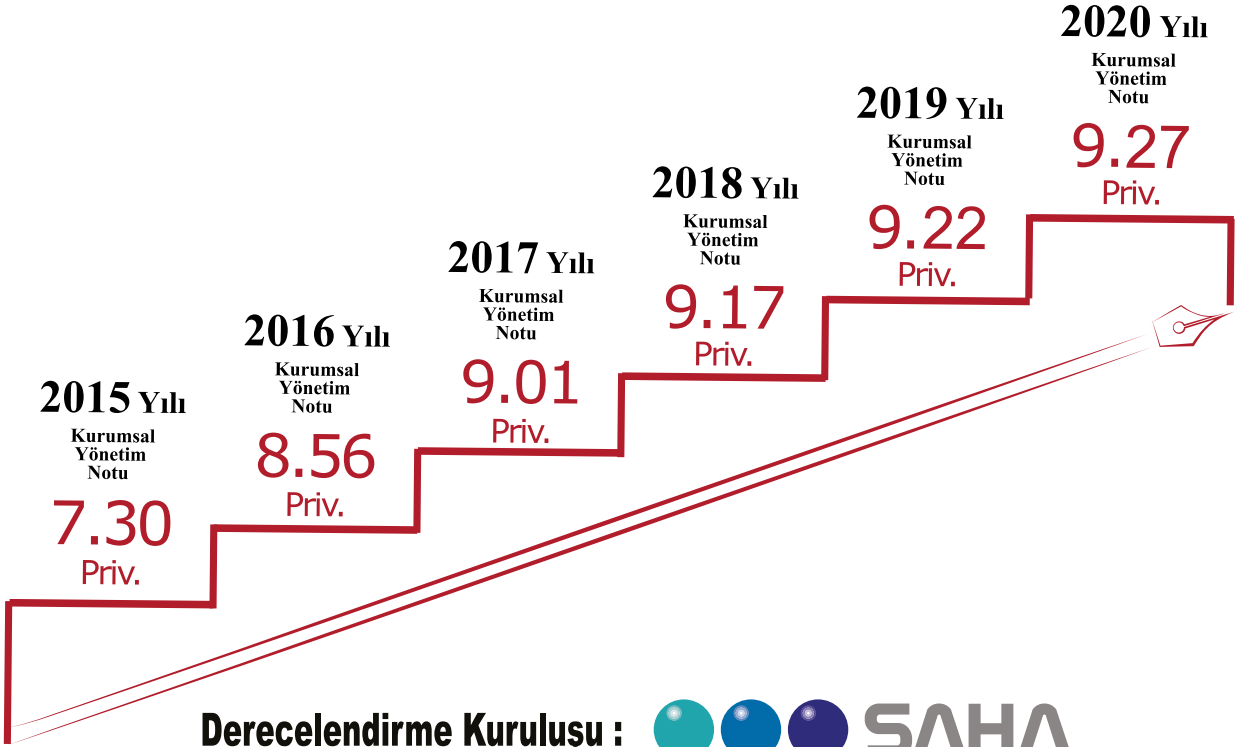
Dün bitti! Bugün hep birlikte yarın için çalışıyoruz!

2019 KARNE NOTUMUZ

Durmadık !

2020 KARNE NOTUMUZ

Yarın bugünden daha güzel olacak

Derecelendirme Kuruluşu : SAHA

Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme Hizmetleri A.Ş.

